

ŠÉFREDAKTOR
ROBERT SCHUSTER
ÚVODNÍKY, KOMENTÁŘE
ZDENĚK ZBOŘIL
ODPOVĚDNÁ REDAKTORKA
MILENA STREJČKOVÁ
SEKRETÁŘKA REDAKCE
IRENA KREJČOVÁ
GRAFICKÝ NÁVRH PETR TĚŠÍNSKÝ
GRAFICKÁ ÚPRAVA MARIE VORLOVÁ
AUTOR OBÁLKY FILIP SOJKA
DISTRIBUCE DAGMAR ČERVINKOVÁ

REDAKČNÍ RADA:

PŘEDSEDA: OTTO PICK
VOJTĚCH BELLING, MILOŠ CALDA,
PETR DOSTÁL, MARTIN EHL,
JIŘÍ FÁREK, PETR KRATOCHVÍL,
KAI-OLAF LANG,
KRISTINA LARISCHOVÁ,
PETR LEBEDA, PAVEL MÁŠA,
MILOŠ POJAR, PAVEL PŠEJA,
MICHAEL ROMANCOV,
JIŘÍ SCHNEIDER, IVO ŠLOSARČÍK,
JIŘÍ ŠTĚPANOVSKÝ, FILIP TESAŘ,
JOSEF VESELÝ, TOMÁŠ VESELÝ,
ZDENĚK ZBOŘIL

Jednotlivé příspěvky vyjadřují názory autorů, nikoli vydavatele. Nevýžádané rukopisy redakce nevrací.

All rights reserved. Copyright under the International Copyright Convention. No part of this publication may be reproduced, stored in retrieval systems or transmitted in any form or by any means without the prior permission of the International Politics editorial office. Reprints are available upon request. Reprints and permissions: Write to International Politics, Nerudova 3, 118 50 Praha 1.

Redakce a administrace: Nerudova 3, 118 50 Praha 1. Telefon 251 108 107; fax: 251 108 222; e-mailová adresa umvedo@iir.cz.

Objednávky a předplatné přijímá administrace redakce. Vychází měsíčně. Cena výtisku 39,50 Kč. Předplatné na rok činí 380 Kč, ve Slovenské republice 711 Sk.

Registrováno MK ČR E 5210

Tiskne Petr Dvořák – Tiskárna, Jeřábová 1302, 263 01 Dobříš.

Rozšiřuje redakce a další distributoři v drobném prodeji. Ve Slovenské republice rozšiřuje L. K. Permanent, s.r.o. P.P.4., 834 14 Bratislava 34, tel.: +421 244 453 711, fax.: +421 244 373 311, e-mail: Herslova@lkpermanent.sk. www.predplatne.cz. Informace o MP a ediční činnosti ÚMV na www.iir.cz

Podávání tlačovin povolené SsRP Banská Bystrica č. j. OPČ-3215/B-96 zo dňa 12. 9. 1996.

ISSN 0543-7962

INDEX 46911

OBSAH 12/2006 ROČNÍK XXX

STR.

SVĚTOZOR	2
AFRIKA SNŮ A SKUTEČNOSTÍ / -zz-	3
AFRIKA SNŮ A SKUTEČNOSTÍ	
PŮLSTOLETÍ SUBSAHARSKÉ DEKOLONIZACE / Vladimír Klíma	4
EVROPSKÁ UNIE A AFRIKA / Blanka Fajkusová	7
ISLÁM V AFRICE / Luboš Kropáček	10
PARLAMENTNÍ VOLBY A POLITICKÉ KONFLIKTY V ETIOPII OD ROKU 1991 DO ROKU 2005 / Alemayehu Kumsa	12
PŮLSTOLETÍ ČÍNSKO-AFRICKÉ MESALIANCE / Antonín Berdych, Václav Prášil	15
SUBSAHARSKÁ AFRIKA: PROBLÉMY A PERSPEKTIVY / Aleš Kocourek	18
ROPNÁ POLITIKA ROVNÍKOVÉ GUINEJE / Jan Záhořík	20
ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA	
HIC SUNT LEONES: ČESKÁ POLITIKA NEZÁJMU ANEŽ ÚTĚK Z AFRIKY / Milan Vodička	23
EKONOMICKÝ OBZOR	
ZLATÉ OBDOBÍ AUSTRALSKÉ EKONOMIKY / Libor Židek	24
VZTAHY A PROBLÉMY	
NĚMECKÁ VLÁDA VELKÉ KOALICE A SMLOUVA O ÚSTAVĚ PRO EVROPU / Tomáš Ehler	29
ZEMĚMI SVĚTA	
ŠVÉDSKÝ MODEL NA ROZCESTÍ / Mats Braun	32
SAÚDSKÁ ARÁBIE A OTÁZKA NÁSTUPNICTVÍ / Ondřej Beránek	34
VOLNÁ TRIBUNA	
DOBŘE VLÁDNUTÍ: NÁSTROJ ÚČINNÉHO ROZVOJE, NEBO KAMUFLÁŽ NEOLIBERÁLNÍ STRATEGIE ZÁVISLOSTI? / Mesfin Gedlu	36
RECENZE	
ŽIVOTOPIS MAO CE-TUNGA V NOVÉ VERZI / Rudolf Fůrst	38
NOVÝ NÁVRH KONCEPCE ROZVOJE ZE „ZELENÉHO OKRUHU“ / Jaroslav Foltýn	39
VÝBĚR Z NOVINEK KNIHOVNY ÚMV	41
OBSAH MP – ROČNÍK XXX	42

VYJDE V PŘÍŠTÍCH ČÍSLECH MP

Co sděluje tzv. nová geografie světového obchodu? ► Světová obchodní organizace ► Liberální pohled na mezinárodní ekonomické vztahy ► Co by znamenal krach katarského kola pro české zemědělství? ► Spojené státy po volbách do Kongresu ► Rusko a slepá ulička nacionalismu ► Jak může Smlouva o Ústavě pro Evropu vstoupit v platnost?

1. – Guatemala a Venezuela stáhly své kandidatury na místo nestálého člena Rady bezpečnosti OSN a doporučily místo sebe Panamu.
2. – Rada bezpečnosti OSN schválila seznam zakázaných položek pro KLDR.
2. – Irán v rámci desetidenního vojenského cvičení odpálil mj. balistické střely Šaháb-3 schopné nést jaderné hlavice a s doletem na Izrael či na Balkán.
2. – bylo propuštěno asi 70 zaměstnanců pařížského letiště Charlese de Gaulla muslimského vyznání. Byli podezřelí, že na území Afghánistánu a Pákistánu prošli výcvikovými tábory Tálibánu nebo al-Káidy.
5. – bývalý irácký prezident Saddám Husajn byl odsouzen k trestu smrti oběšením za masakr ve vesnici Du-džail v roce 1982, kde bylo povražděno 148 lidí. Spolu s ním mají být popraveni jeho nevlastní bratr Barzán Ibráhím Tikriti a šéf revolučního tribunálu Avád Ahmed Bandár.
5. – nikaragujským prezidentem byl zvolen marxista Daniel Ortega (61), který stál v čele státu už v polovině osmdesátých let minulého století.
6. – prezidentské volby v Tádžikistánu vyhrál dosavadní autoritářský prezident Emomali Rachmonov.
7. – se konaly volby do Sněmovny reprezentantů, třetiny Senátu USA a nově byli zvoleni i guvernéři některých amerických států. V Senátu získali demokraté šest křesel. Republikáni i demokraté mají shodně po 49 křeslech a dvě jsou obsazena nezávislými senátory majícími blíže k demokratům.
8. – odstoupil americký ministr obrany Donald Rumsfeld, nahradil jej Robert Michael Gates.
8. – Evropská unie nepřímou pohrozi Turecku, že pokud nepřijdou další zásadní reformy, budou jednání o případném vstupu do Společenství zastavena.
10. – feditelka britské kontrašpiónážní služby M-15 Eliza Maninghamová-Bullerová zveřejnila informaci, že Velké Británii hrozí nejméně třicet teroristických útoků. Stojí za nimi převážně mladí muslimové napojení na al-Káidu, kteří chtějí mimo jiné použít bomby s radioaktivním materiálem.
10. – Rusko vypravilo do Běloruska čtyři raketové systémy protiletadlových střel S-300. Jde prý o odpověď na dodávku čtyř amerických bojových stíhaček F-16 do Polska, které dorazily na Polskou základnu 9. listopadu.

8. – rakouské parlamentní strany se shodly, že by se měla podat mezinárodní žaloba na Česko kvůli Temelínu. Kolaudaci této jaderné elektrárny prý Praha porušila bilaterální dohodu z Melku.
12. – podle informací České televi-

12. – proběhlo referendum o nezávislosti v Jižní Osetii. Voliči v něm podpořili spojení se Severní Osetií a připojení k Ruské federaci.
12. – izraelský premiér Ehud Olmert přijel na první návštěvu do Bílého domu. S prezidentem Bushem jednal o možnosti jak zapojit do řešení irácké otázky Sýrii a Irán.
14. – asi 80 neznámých ozbrojenců v Bagdádu uneslo kolem 150 sunnitských muslimů z výzkumného ústavu v budově ministerstva vyššího školství. Šlo o největší únos od invaze v roce 2003. K 17. listopadu bylo asi 70 z nich propuštěno. Unesení byli mučeni a část z nich zabita.
14. – sarajevský soud odsoudil Radovana Stankiće na 16 let vězení za podíl na vyvražďování bosenských muslimů.
15. – bylo zveřejněno, že komise pro Irák, kterou sestavil americký Kongres, vypracovala návrh nového postupu USA vůči Iráku a předložila ho prezidentu Bushovi. Text obsahuje návrh na zapojení Iránu na řešení krize.
16. – bylo zveřejněno, že němečtí politici zvažují zákaz aktivit ultrapravicové Národnědemokratické strany. Trestní činnost jejich členů vzrostla oproti loňsku o pětinu.
16. – francouzští socialisté rozhodli, že jejich kandidátkou na post prezidenta v jarních volbách bude populární politička a bývalá ministryně Ségolène Royalová (53).
17. – americký prezident George W. Bush přijel na oficiální návštěvu do Vietnamu. Krátce před jeho příjezdem Kongres USA neschválil zákon o úplné normalizaci obchodních vztahů s Hanojí, americká vláda však vyškrtla Vietnam ze seznamu zemí, kde jsou hrubě porušovány náboženské svobody.
17. – německý Nejvyšší soud v odvolacím řízení uznal Maročana Muníra Mutasádika vinným ze spoluúčasti na teroristických akcích v USA 11. září 2001. Rozhodl, že Mutasádik má být souzen v novém procesu před senátem první instance v Hamburku, kde bude stanovena výše trestu.
18. – v Hanoji byl zahájen ekonomický summit Rady pro ekonomickou spolupráci Asie a Tichomoří (APEC). Zaměřil se na liberalizaci vzájemného obchodu a jaderný program KLDR, který odsoudil. Prezidenti Bush a Putin zde podepsali protokol o vstupu Ruska do WTO.
19. – britský premiér Tony Blair a pákistánský prezident Parváz Mušaraf se dohodli, že Britové dají miliardy korun pákistánským školám, které budou studentům vště-

- povat nenásilnou formou islámu, aby z dětí nevychovávaly muslimské radikály.
20. – nepálská vládní vyšetřovací komise shledala krále Gjánendru zodpovědným za krvavé potlačení dubnových prodemokratických demonstrací, při nichž zahynulo nejméně 22 lidí.
21. – libanonský ministr průmyslu Pierre Džamál, známý svými protisyrskými postoji, byl zastřelen na předměstí Bejrútu. Vláda požádala o mezinárodní prošetření atentátu.
21. – irácký ministr zahraničí Hošjar Zibari a jeho syrský protějšek Valíd Mualim podepsali dohodu, podle níž dal Damašek najevo, že již nehodlá podporovat irácké povstalce, kteří bojují proti irácké vládě.
21. – čínský prezident Chu Ťintchao navštívil Dillí. S indickým premiérem Manmóhanem Singhem se dohodli na zdvojnásobení objemu vzájemného obchodu. Odsouhlasili desetibodový plán, který má podpořit příměří mezi oběma zeměmi. Dlouhotrvající spor o pohraničí chtějí vyřešit v nejbližší době.
22. – Evropská unie nabídla běloruskému diktátorovi Alexandru Lukašenkovi pomoc ve formě lepšího vzájemného obchodu a jednoduššího získávání víz, pokud Bělorusko učiní stát demokratičtější a bude více dbát o dodržování lidských práv.
22. – se konaly předčasné parlamentní volby v Nizozemsku, které skončily v podstatě patem mezi levicí a pravicí. Nejvíce hlasů získali křesťanští demokraté dosavadního premiéra Jana Petera Balkenende, druhá skončila Strana práce. Značně posílili levicoví socialisté a strany krajní pravice.
23. – Polsko odmítlo přistoupit na zahájení jednání o klíčové smlouvě upravující vzájemné obchodování s energiemi mezi Evropskou unií a Ruskem.
24. – běloruský prezident Alexandr Lukašenko přiznal, že jarní prezidentské volby v Bělorusku byly zfalšované. Ve skutečnosti prý pro něj hlasovalo o 10 procent voličů více než oficiálně oznámených 83 procent.
24. – summit Evropské unie a Ruska v Helsinkách neodblokoval spor o embargo na dovoz polského masa, které Kreml na Varšavu uvalil minulý rok. Polsko svou nepřítomností zablokovalo první kolo rozhovorů o nové partnerské smlouvě EU s Ruskem.
26. – mezi Izraelci a Palestinci začala platit dohoda o příměří uzavřené den předtím. Palestinská strana

- ji vzápětí porušila novými raketovými útoky na Izrael.
27. – bylo zveřejněno, že USA pošlou do Japonska speciální křižníky, které mají zemi chránit před možným raketovým útokem z KLDR. Zakotví na námořní základně v Japonsku.
27. – při rozhovorech mezi EU, Tureckem a Kyprem nedošlo k uzavření dohody ohledně otevření tureckých přístavů a letišť pro řeckou část Kypru. EU začala uvažovat o zrušení vstupních rozhovorů s Tureckem.
27. – v Haagu začal soud se srbským nacionalistou Vojislavem Šešeljem obviněným z brutálních válečných zločinů.
27. – kanadský parlament uznal quebeckou národnost.
27. – izraelský premiér Ehud Olmert nabídl smír i těm nejradikálnějším Palestincům. Uvedl řadu kroků, které je Izrael ochoten učinit, pokud rebelové odstoupí od svých násilných aktivit. Konečným výsledkem by mělo být vytvoření nezávislého palestinského státu na západním břehu Jordánu a v pásmu Gazy a uznání práva židovského státu na existenci ze strany nové palestinské samosprávy.
28. – papež Benedikt XVI. zahájil návštěvu Turecka. Byl přijat chladně pro svůj původně skeptický postoj k členství Ankaru v EU.
28. – americký prezident George W. Bush oznámil v Tallínu, že vyveze Kongres, aby usnadnil cesty do Spojených států Estoncům i občanům jiných spojeneckých zemí.
- 28.–29. – se konal summit NATO v Rize. Rozhodl o posílení vojenských sil v Afghánistánu. Aliance konstatovala, že stavba jejího vlastního protiraketového systému je za určitých podmínek možná. Chorvatsko, Albánie a Makedonie mohou být po splnění podmínek přijaty za členy NATO v roce 2008. Do Partnerství pro mír byly přijaty Bosna a Hercegovina, Černá Hora a Srbsko, to však pod podmínkou, že bude spolupracovat s haagským tribunálem.
29. – americký prezident George W. Bush po setkání s iráckým premiérem Nurim Málíkím v Ammánu řekl, že americká vojska neopustí Irák dokud tam nedokončí svou práci.
30. – Mezinárodní tribunál pro zločiny v bývalé Jugoslávii odsoudil v odvolacím řízení bosenskorsbského generála Stanislava Galiće na doživotí.
30. – Evropská komise doporučila částečně přerušit vstupní rozhovory s Tureckem

- ze se Severní Korea v loňském roce údajně několikrát snažila koupit v Česku speciální stroje využitelné i k jadernému zbrojení.
17. – rakouský parlament schválil rezoluci proti jaderné elektrárně Temelín vyzývající vládu k možnému podání mezinárodní žaloby vůči ČR, pokud Praha neprokáže splnění „dosud otevřených bezpečnostních opatření“. Rezoluce není pro vládu závazná. České minister-

- stvo zahraničí a ČEZ tvrdí, že ČR závazky plní.
28. – Česko vetovalo v Bruselu návrh Evropské komise na zvýšení spotřební daně z piva.
28. – Evropské monitorovací centrum proti rasismu a xenofobii ve své nejnovější studii uvedlo, že Česku se nedaří zamezit diskriminaci menšin zejména v oblasti bydlení a vzdělávání, stejně tak ani dalším rasovým útokům.

29. – americký prezident George W. Bush řekl v Rize prezidentu Václavu Klausovi, že návrh zákona o zrušení vízové povinnosti pro nové členské země EU v Kongresu zřejmě projde.
29. – prezident Václav Klaus sdělil, že český kontingent v Afghánistánu bude posílen o padesát procent. Podle ministra obrany Jiřího Šedivého má být stropem 225 mužů.

Afrika snů a skutečností

Nemusíme dlouho hledat, zda starý cestopis baťováckých inženýrů, který citujeme v názvu tohoto úvodníku, má v obou substantivních přívlastcích jednotné nebo množné číslo. Pokud jde o africké sny, můžeme bez obav předpokládat, že byly, jsou a budou mnohé. U skutečnosti či skutečností si už tak jisti nebudeme, zejména když se budeme věnovat věcem a jejich jménům jen z posledních několika desetiletí.

Evropští politici, a dokonce i političtí komentátoři, kteří mají možnost číst zprávy současných evropských dobyvatelů a objevitelů Afriky, stojí zmateni před fyzickou mapou afrického kontinentu a nevědí, jak vidět a rozumět tomu fyzickému a materiálnímu. Postrádají na ní totiž skutečné hranice mezi mnoha rozdíly a stále raději vidí jen politické hranice poprvé narysované berlínským kongresem v druhé polovině 19. století a potom upravované, nikoli podle *afrických zájmů*, ale podle toho, jak se zvětšovaly nebo zmenšovaly hlavně britské a francouzské kolonie.

To, že se před Evropany Afričané dorozumívali už s obyvateli staroindické Harrapy a Mohendžodaro, a že je to víc než pět tisíc let, kdy osa jih–jih existovala dávno před konfrontací jih–sever, dnes už také nikdo neví, a co je ještě horší, nikoho to už z pohledu současného uvažování o mezinárodní politice ani nechce zajímat. Je to totiž u nás v Evropě stále podobné jako s tou trochu potřeštěnou *Bílou Masajkou* z kalvinistického Švýcarska, která dojímat dnešní Evropany svým poblouzněním a nepochopitelným obdivem ke všemu *africkému*, včetně dehonestující špíny a neméně destruktivně prožívaných každodenních starostí. Přestože průnik *švýcarské Masajky* do nitra Afriky byl pohoťově zfilmován, neměl by dojímat ani Afričany, ani afrických věcí znalé Evropany.

Také Bohumilu Holasovi, poválečnému spolužákovi pozdějšího prezidenta Pobřeží slonoviny Houphuenta Boignyho na pařížské Sorbonně, se zhroutil sen o jedné blahobytné africké zemi, k jehož uskutečnění přispíval. Naštěstí k tomu došlo až po smrti obou přátel, kterým osud milostivě zabránil být svědky jedné z dalších afrických smutných skutečností.

Studenti střetávajících se kultur a civilizací ale také mají potíže určit, kudy vlastně vedou v Africe hranice současných i budoucích předpokládaných konfliktů. Když už se totiž na něčem dohodnou, jsou překvapeni, že k střetům a válkám dochází na jiných místech, než předpokládali, a dovídají se, že je vyvolali nikoli civilizace, ale jen kmen, stát nebo jen jakási poloanonymní nadnárodní korporace, která si může dovolit platit stejně obtížně identifikovatelné privátní armády. Ty se staly významnou bezpečnostní a také politickou silou v mnoha afrických zemích. Organizují a vedou různé války, slouží jako osobní stráž různých afrických politiků (často je chrání před jejich vlastními lidmi a lidem), ale jsou především nekontrolovatelnou mocí, která je zapletena do podivných záležitostí, jako je pašování vzácné zvěře a dalšího všeho možného, včetně obchodování s narkotiky, a dnes už i všeobjímajícího uplácení a úplatkářství.

Hranice jednotlivých afrických států ani dnes nejsou výsledkem dohadování jen Afričanů samotných, nebo třeba Afričanů s někým odněkud, ale jsou téměř vždy důsledkem jednání, jehož cílem bylo většinou jen zbohatnout na úkor Afričanů, připravit je o půdu i vodu, exploatovat nerostné bohatství včetně zlata a diamantů a podobných artiklů, jejichž obstarávání je po staletí evropskou posesivní obsesí.

Neméně podivné je to i s těmi, kteří slídí po kdejakém hladomoru a materiální bídě, aby na jejich odstraňování mohli demonstrovat svůj altruismus a empatii k *africkému lidu*. Nejeden evropský politik a hned dva poslední američtí prezidenti slíbili, a snad i poskytl, rozsáhlou finanční pomoc při likvidaci viru HIV a nemoci AIDS, ale

snad by někdy stálo za to, nezaujatě spočítat, kolik z nabídnutých a věnovaných peněz skončilo na účtech farmaceutických koncernů a jejich dealerů, a jak je možné, že více Afričanů stále ještě umírá na tuto nemoc, než je počet obětí různých ozbrojených konfliktů.

Bez kritického nařikání lze ale konstatovat, že africké skutečnosti se začnou samy rozplývat, když si vzpomeneme alespoň na několik konkrétních příkladů. První moderní pokus materializovat představy o africké celistvosti a jednotě měly, podobně jako v jižní a jihovýchodní Asii po Bandungu a vzniku Hnutí nezúčastněných, ideovou sounáležitost s bojem proti kolonialismu. Závěrečný den zasedání nezávislých afrických zemí v Addis Abebě, 25. květen 1963, byl dokonce vyhlášen symbolickým *Dnem osvobození Afriky*. Tehdy se všichni přítomní domluvili, že se budou vzájemně podporovat při obhajování suverenity svých států a neporušitelnosti jejich hranic, že budou spolupracovat na nejrůznějších úrovních, že budou podporovat boj za nezávislost v dosud *nesvobodných* afrických zemích.

Brzy se ukázalo, že i toto byl jeden z velkých afrických snů, který se od africké skutečnosti lišil velmi podstatně. Státní převraty, krvavé kmenové války, nájezdy novodobých otrokářů ve službách různých komerčních zájmů zpochybňovaly africkou nezávislost celých dalších čtyřicet let. Ale konec studené války měl své důsledky i v Africe. Konfrontace relativně bohatých velmocí severu na úkor chudých zemí jihu se změnila v ekonomické soutěžení jih–jih. ČLR, Indie a další *nově industrializované státy* se začaly snažit o účast na africkém segmentu globalizace a pokus o reformu institucí africké jednoty se ohlézel po vzorech, kterými se zdály být OSN a Evropská unie.

O institucionální restrukturalizaci se začalo hovořit již na africkém summitu v roce 1999, v libyjské Syrtě, ale teprve o tři roky později byl v Durbanu přijat *Zakládací akt Africké unie*, který má materializovat tři velké sny Afričanů. Na papír se tak dostaly všeobecně formulované principy demokracie, *good governance* a respekt k lidským právům. Padesát tři zúčastněných zemí se dohodlo, že pro zajištění blahobytu v Africe vznikne jednotná měna, centrální banka a soudní dvůr, podobně jako tomu je v Evropě. K udržení míru měly sloužit orgány koordinující zahraniční politiku afrických zemí, mírové sbory na podobné úrovni jako různobarevné jednotky misí OSN, ale hlavní institucí, jakousi Radou bezpečnosti, se měla stát *Rada míru a bezpečnosti Africké unie*, která měla rozhodovat o uvalení sankcí nebo vyslání mírových sborů do problematických oblastí. Uvažovalo se i o vytvoření *africké armády*, zajišťující podle společných dohod vnitřní i vnější bezpečnost různých zemí.

Tato požadovaná, ale v podstatě jen kartografická homogenita Afriky, má odvrácenou tvář v ekonomické heterogenitě. Myšlenka *africké spolupráce* je velký, ale nesplnitelný sen z mnoha nejrůznějších důvodů. Jen neaktuálnější pokusy ukazují, že kromě koloniálního dědictví monotematických ekonomik hraje podstatnou roli nedostatečná infrastruktura, neexistence rozsáhlejší, natož celistvé dopravní sítě, disparátní jurisdikce, roztržštěná závislost na světovém obchodu a v jejich důsledcích korupce a rezignace na dobré vládnutí.

Už od počátků devadesátých let se však objevují pokusy o ekonomickou integraci a sdružení jako COMESA, SADCC, SADC, ECOWAS a nejrůznější typy celních unií jsou podobným příkladem. Africká unie také spolupracuje s Mezinárodním měnovým fondem, Světovou bankou, ale institucionálně nejpropracovanější jsou její vztahy k Evropské unii. Evropská rozvojová banka, Evropský rozvojový fond a vlastní rozpočet Evropské unie jsou tři hlavní zdroje podporující ekonomické, a v důsledcích i politické vztahy mezi Evropskou unií a Africkou unií. Snad se to ukáže cestou k vytvoření různých volných zón ekonomické spolupráce, které mohou být efektivnějším nástrojem rozvoje a prosperity než dosavadní úsilí o formální jednotu.

Toto číslo Mezinárodní politiky se Afrikou zabývá z nejrůznějších pohledů, a bez nároku na úplné popsání všech afrických realit, i nadčasovým *sněním o Africe*. Doufejme, že si ale i ve střední Evropě připomeneme, že zapomínat na africké problémy by mohlo znamenat, v dnešním informacemi propojeném světě, zapomínat i na problémy své, vlastní.

zboril@iir.cz

-zz-

Půlstoletí subsaharské dekolonizace

V zámořských državách – a samozřejmě i v Africe – uplatňovaly západoevropské koloniální mocnosti rozdílnou politiku. Zábor území byl dovršen až po konferenci v Berlíně (1885), kdy vyvrcholila tzv. rvačka o Afriku. Britům šlo především o zisky a o zajištění strategických zájmů, a tak vybudovali systém nepřímé vlády, v němž místní vládcí figurovali na nižších příčkách mocenského žebříčku.

VLADIMÍR KLÍMA

Britové se usazovali v klimaticky nejpríhodnějších zemích. Tam potom měla dekolonizace násilnější průběh (Keňa, Jižní Rhodesie, tj. nynější Zimbabwe apod.) Jinak si od místního obyvatelstva udržovali odstup a nevylučovali, že se jednou, třeba ve vzdálené budoucnosti, Afričané osamostatní. Cesta k nezávislosti britských území vedla přes ústavní reformy a moc byla Afričanům předána vcelku pokojně.

Francouzský kolonialismus se více spoléhal na politiku kulturní asimilace: Afričané se měli postupně vyvinout k (francouzskému) občanství. Ve vybraných senegalských městech mohli povýšit z poddaných na občany (i s volebním právem), pokud dosáhli odpovídající vzdělanosti a majetkové úrovně a přijali francouzskou kulturu (včetně křesťanství) a jazyk. Tak se skutečně vytvářela úzká vrstva tzv. černých Francouzů. Asimilovat však dobře nešlo masu venkovanů. Jako se anglofonní země sdružily v Commonwealthu, frankofonní vstoupily do Communauté. Společenství, jež se datuje již od nástupu prezidenta Charlese de Gaulla k moci. Od těch dob francouzské síly nejednou intervenovaly v afrických krizových situacích. (Poměrně nedávným příkladem je konflikt, který zasáhl Pobřeží slonoviny.)

Belgičanům (v Ruandě-Urundi, dnes Rwandě a Burundi, a především v dnešní Konžské demokratické republice) šlo o šíření základní gramotnosti, nikoli o vyšší vzdělání pro domorodce. Když z Konga Belgičané odcházeli, bylo tam jen pár desítek vysokoškolsky vzdělaných domorodců. Na rozsáhlém území se vyhrtořily ostré etnoregionální spory, z nichž někte-

ré vedly dokonce k riskantním separatistickým pokusům.

Pojistkou proti separatismu mělo být rozhodnutí Organizace africké jednoty (1963–2001) o neměnnosti státních hranic z koloniálních časů. Tyto hranice jsou umělé a často rozdělují necitlivě etnika, a naopak spojují ta, jež spolu špatně vycházejí. Pokusy o rozdělení států bývají krvavé. Biafra, která se odštěpila od Nigérie, byla poražena a s Nigérií spojena roku 1970. Jediným porušením principu neměnnosti hranic je zatím Eritrea, která se po bojích oddělila od Etiopie a vyhlásila nezávislost roku 1993.

Portugalská koloniální politika (pokračující i za Salazarovy vlády) chápala africké kolonie jako zámořské provincie, tedy nedílné součásti vlastního Portugalska. To bylo samo poměrně málo rozvinuté a jeho kolonie tím spíš citelně zaostávaly. Portugalci od Afričanů neudržovali přílišný odstup a v duchu tzv. lusotropikalismu se snažili překlenout rozdíly mezi svou vlastí a državami. Ale tehdejší lisabonský režim byl tuhý a musel být odstraněn revoluční cestou. Angola, Mosambik a další země vyhlásily nezávislost se zhruba patnáctiletým zpožděním za jinými koloniemi Evropanů. Vleklé gerilové boje v obou zemích se pak táhly řadu dalších let.

O africké dekolonizaci se někteří komentátoři domnívají, že nastala příliš brzy, nebo naopak příliš pozdě. Nač však tolik zevšeobecnovat, když se jednotlivé země i etnika mezi sebou velmi liší? Rozdíl vidíme třeba mezi kočovnými pastevci a usedlými zemědělci, jichž je v tropické Africe nejvíce. Některá území skýtají jen omezené možnosti obživy a kontrastují s přelidněnými městy. Stále více zemí za-

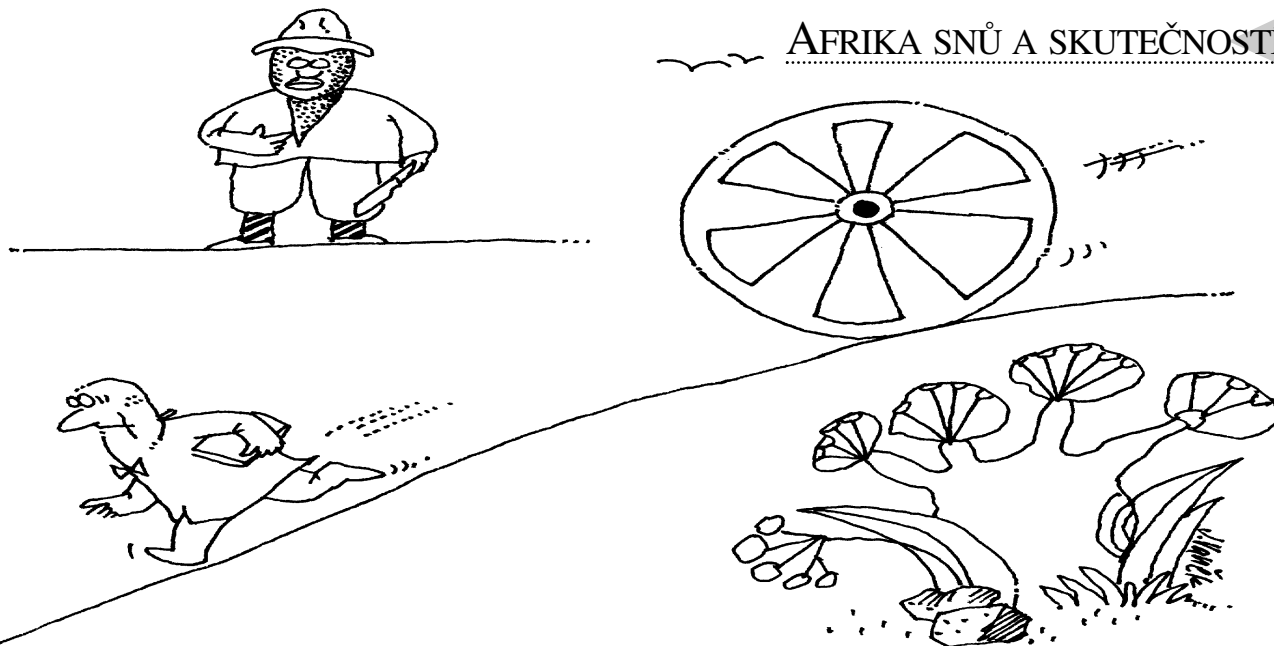
číná pociťovat nedostatek pitné vody. Sahara „kráčí“ k jihu a původních lesních porostů je stále méně. Klimatické důsledky jsou varovné. Stále více Afričanů vyjadřuje zklamání nad výsledky dekolonizačního procesu. Bylo očekávání stoupenců okamžitého vyhlášení nezávislosti před padesáti lety přehnaně optimistické?

Nástup autoritativních režimů

Odcházející představitelé britské a francouzské koloniální správy si představovali, že v afrických zemích převládne západoevropský model parlamentní demokracie, v němž budou dvě (nebo i více) politické strany soutěžit o moc ve svobodných volbách. Takový systém skutečně nějakou dobu leckde existoval, ale trval jen několik měsíců, nanejvýš let. Ve většině nově vyhlášených států byl nahrazen autoritativním režimem. Někde proběhly úspěšné vojenské převraty, které vynesly k moci diktátory. Ti zpravidla slibovali spásu, blaho a jednotu. Ale ve společenské praxi sílila korupce a některé státy se dostaly do izolace. Středoafriický císař Bokassa, ugandský vládce Amin a další diktátoři končili dost neslavně, ale stihli na svých kontech nahromadit značné jmění. Pro prostého Afričana vypadala dekolonizace často tak, že se vlastně změnila jen barva pleti mocipánů. Ostatně někdejší sféry vlivu mocností nezmizely a hospodářské poměry v samostatných zemích ovlivňovaly nadnárodní společnosti a monopoly. Jednotlivé ekonomiky s monokulturou a významnou těžbou a vývozem nerostného bohatství silně závisely na pohybu světových cen, a byly tudíž velmi zranitelné. Některé se dlouhodobě zdráhaly otvírat se konkurenčnímu prostředí.

V podmínkách studené války se snažily obě supervelmoci najít v Africe opory svých strategických zájmů. Přitom dávaly najevo, že se svým přístupem liší od klasických západoevropských kolonialistů. Se zánikem americko-sovětské bipolarity poklesl zájem o dění v Africe a mezinárodní společenství nacházelo ve světovém vývoji jiné priority. Dlouhodobá bělochova nadřazenost zanechala v subsaharské Africe neblahé dědictví. Afričan se příliš dlouho cítil spíše objektem než subjektem dějinného procesu. Proto uvykl tomu, že za situaci doma plně neručí.

I dnes Afričan často připisuje veškerou odpovědnost bělochovi, i když ten již po dlouhých dekolonizačních desetiletích nemůže nést veškerou odpovědnost za všechny vážné krize v tropických zemích. Po desetiletích činnosti afrických vlád je záhodno přiznat jim plnoletost. V mnoha

peripetiích se však hledají bělochovy intriky, zejména proto, že když je opravdu zle, musí Afrika hledat pomoc i v Evropě a v Americe. V práci o rwandské genocidě (Conspiracy to Murder, Verso, London, New York 2004, s. 263) Linda Malvernová viní z rwandských masakrů roku 1994 především politiky a úředníky v Londýně a ve Washingtonu.

Dobytkářský monopol pasteveckých Tutsiů ve Rwandě i v Burundi umožňoval udržovat v závislosti mnohem početnější usdlé hutuské zemědělce. Nic na tom nezměnili Němci ani Belgičané za koloniální nadvlády v těchto zemích. Jakmile se však začal kolonialismus hroutit a na přechodu k samostatnosti vítězila zásada „jeden člověk má jeden hlas“, Hutuové nabyli nové mocenské aspirace a byli tutsijskou menšinou bráni jako hrozba. Odborníci, kteří sledují etnické čistky, a zvláště rwandskou genocidu, musejí konstatovat, že se Afričané dopouštěli zločinného násilí na sobě navzájem. Jejich hrůzné činy nezavinila naše „flagelantská civilizace“, i když mezinárodní společenství na genocidu reagovalo opožděně a málo účinně.

K závažným otázkám při zkoumání dekolonizačního procesu v zemích na jih od Sahary patří to, zda Afričané, a především jejich elity pocítí hlubší odpovědnost za vlastní osudy. I v tom se přece odráží afrikanizace, nejen v nových vlajkách, státních znacích a ve zdůrazňování kulturní svébytnosti. Příliš dlouho trávající znevýhodnění Afriky trvá od časů obchodu s otroky, který částečně těžil z nesvornosti a revnivosti afrických kmenů a jejich náčelníků. Již předkoloniální poměry v subsaharské Africe měly daleko do idylly.

Prizpůsobování vzdáleným kulturním centrům

Dlouholetá koloniální nadvláda cizinců, kteří se často zaštiťovali bělochovým civilizačním posláním, vedla Afričany k pasivitě. Období Afričany závislosti na zámořské moci ovšem vnášelo do subsaharských komunit mimoafrické podněty. Dá se to dobře sledovat v oblasti výchovy a vzdělávání, v kulturním dění, a zejména v umělecké tvorbě. Kulturní ovlivňování však nebylo jednostranné. Především v hudbě, tanci a výtvarném umění působila (a dosud působí) subsaharská tvorba na kulturní dění ostatních kontinentů.

Koloniální (i postkoloniální) realita nutila jednotlivé tvůrce v tropickém prostředí, aby se více či méně přizpůsobovali očekáváním a požadavkům vzdálených kulturních center. Tropická Afrika si ponechala jako oficiální a spojovací evropské jazyky a dovede i dnes z toho profitovat. Slovesný tvůrce, který píše jazykem bývalých koloniálních pánů, je schopen upoutávat širší konzumantský okruh i daleko od Afriky. Někdy je africký intelektuál správněji chápán a lépe přijímán v zámoří než ve své vlasti. Naproti tomu domácí africké jazyky se často omezují na ústní komunikaci a nedosahují většinou kultivované spisovnosti. Ani subsaharský folklór dosud nepřestal hrát významnou roli v mezinárodním kulturním životě.

V přímém protikladu proti vzájemnému obohacování různých ras a kultur příliš dlouho na samém jihu afrického kontinentu přetrvávala obecně zavržená doktrína odděleného vývoje rasových

skupin (apartheid). Vůči ní se logicky vymezovaly rozmanité emancipační a humanistické proudy, jež právem spatřovaly dovršení dekolonizace v nastolení nerasistického režimu v JAR, kde se nyní již léta prosazuje koncepce tzv. duhového národa. Také církve, náboženské společnosti a sekty sehrály důležitou úlohu v dekolonizačním procesu. Subsaharská oblast totiž vykazuje vysoký stupeň religiozity. Rozdílná náboženská vyznání by samozřejmě neměla být stavěna do cesty současnému integračnímu úsilí.

Rané období dekolonizace (třetí čtvrtina 20. století) bylo svědkem toho, jak se četní ideologové a politikové v subsaharských zemích pokoušeli vybírat ze zámoří rozmanité vzory a sestavovali synkretické politické programy, trpící vnitřní rozporností. Pro tzv. globální vesnici se mohla v časech studené války hodit „nezúčastněnost“ tzv. třetího světa, podobně jako některé maoistické teze. Od marxistů sovětského bloku nasávali Afričané představy o účinnosti ústředního plánování. Za stalinismu byly kolonie brány jako záloha proletářské revoluce a i později se v Africe hledaly cesty nekapitalistického vývoje. Z hnutí za rovnoprávnost černochů v USA čerpali afričtí radikálové víru v budoucí rasovou nadvládu.

Tyto dílčí ideje nacházely v subsaharském eklekticismu půdu připravenou již v minulosti. Tradiční obce bývaly idealizované a hledala se v nich jak „kmenová“ demokracie, tak „kmenový“ socialismus. Afričané byli zvyklí na rovnostářství v podmínkách chudoby, ale respektovali své náčelníky a šamany. První generace dekolonizačního období si oblíbily zmínky o sepeřtí lidí černé pleti na obou

AFRIKA SNŮ A SKUTEČNOSTÍ

březích Atlantského oceánu. V poezii se opakovaně vracelo bezmála mystické zbožňování matky Afriky. Především frankofonní vzdělanci se rádi vyhřívali – spolu se svými karibskými druhy – na výsluní zidealizované minulosti a chválili vše černé za to, že je krásné v protikladu k bělošskému chladu. V Senegalu převládala celá desetiletí oslava černošství, jež hlásala mimo jiné hrdost na to, že černoch nic nevynalezl, a není tedy zodpovědný ani za ničívě zbraně hromadného vyhlazování.

Ale snad právě proto, že se krajnosti přitahují, vybujel právě tam silný afrocentrismus, podle něhož je každá civilizace tím vyspělejší, čím je Africe bližší. Tento postoj dokonce líčil i staroegyptskou civilizaci jako výlučně černošskou zásluhu. Ruku v ruce s tím se pak „načernovaly“ i tváře světců, Ježíše Krista a četných slavných postav minulosti. Na druhé straně i neafrická duchovní ústředí – včetně Vatikánu – vycházela vstříc afrikanizačním požadavkům v subsaharských zemích.

V materiální oblasti se africký vesničan nadále choval namnoze netržně. Spokojoval se tím, že vypěstoval potraviny, které stačily nasytit jeho rodinu, ale nenabízely k odprodeji dostatečné přebytky. Nedostávalo se mu prostředků na mechanizaci, hnojiva a jiné moderní prostředky, jimiž by zvýšil produkci. Když se s návratem volených vlád v devadesátých letech začala uplatňovat restrukturalizační ekonomická opatření, na nichž trval Mezinárodní měnový fond, Světová banka a další finanční instituce, řadová Afričané je přijímali s nepochopením, ba s odporem. Novoty jim připadaly nemístné. Prostí lidé podezírali experty, že usilují o jakousi rekolonizaci, která je možná připraví i o dosavadní, již tak dost nízký počet pracovních příležitostí. Kvalifikační úroveň byla mnohde nízká a manuálně pracující se cítili ohroženi, kdekoli se začalo uvažovat o zavádění racionalizace, mechanizace a automatizace.

Ve světě, který byl okouzlen vědeckotechnickým pokrokem, řadového Afričana nijak netěšila opatření, jejichž cílem mělo být zvýšení produktivity práce. Ale právě na ní závisí jeho úroveň.

Břemeno dluhové služby vytvářelo v řadě subsaharských zemí krizové situace, v nichž se projevoval naprostý nedostatek investičních prostředků. V Africe i jinde ve světě proto opakovaně zazníval požadavek oddlužení. (Důležité rozhodnutí o liberalizaci trhů, které by mělo pomáhat typicky africkým vývozním komoditám, padlo již roku 2004. Záleží na tom, zda a jak se uplatní v praxi.) Obvyk-

lou odpovědí na výzvy k velkorysosti býval argument, že napřed je potřeba prosadit hlubší ekonomickou transformaci, aby se tropická Afrika již natrvalo vysvobodila z bludného kruhu dalšího zadlužování a chudoby. V této souvislosti stojí za zmínku, že kroky, které byly v posledních letech uskutečněny pod Mugabeho vedením v Zimbabwe, vážně ohrožují prosperitu této jinak slibné země.

Zatímco AIDS a jiné nebezpečné choroby kosí neustále miliony Afričanů, přirozený přírůstek v četných subsaharských státech zůstává vysoký. Afričan má statisticky mnohem kratší dožití než obyvatelé hospodářsky vyspělých zemí. Ve vysokém počtu potomků vidí africký vesničan projev boží přízně, vyhlídku na levné pracovní síly v hospodářství a perspektivu lepšího zabezpečení vlastního stáří v podmínkách, kde chybí sociální, zdravotní a starobní pojištění.

Africké společnosti jsou ve srovnání s evropskými mladé, ale poškozují je dlouhodobý „odliv mozků“. Nejlépe vzdělaní a vyškolení lidé v produktivním věku odcházejí z vlasti do hospodářsky rozvinutých států, kde žijí na vyšší životní úrovni než doma (a to i tehdy, když pro začátek přijmou tzv. neatraktivní pracovní příležitosti). Západní Evropa i Severní Amerika tak získávají mnoho výkonných a kvalifikovaných pracovních sil, aniž jsou nuceny vynakládat prostředky na jejich vzdělání. Předním úkolem naší doby by mělo být pomáhat Africe k tomu, aby v ní Afričané chtěli žít a pracovat. Útěk tisíců lidí z tropů na Maltu, do Itálie nebo na Kanárské ostrovy jistě není tím správným řešením.

Nové partnerství pro Afriku

Zvláštní pozornost si zaslouží – ale měli bychom jej napřed důkladně analyzovat – komplexní plán Nové partnerství pro Afriku, předložený Africkou unií (AU) roku 2002. Předpokládá zlepšení infrastruktury a zemědělství, usiluje o vymýcení chudoby a chorob, prosazuje udržitelný rozvoj a správný způsob vládnutí. Od skupiny G-8 má získat desítky miliard USD, což svědčí o tom, že se dnešní Afrika, má-li efektivně směřovat k regionální a posléze i celokontinentální integraci, neobejde bez pomoci ze zámorí. (V této souvislosti stojí za úvahu posoudit také podíl České republiky na rozvojové pomoci, avšak tato problematika zřejmě nepatří sem.)

Finanční pomoc je zvláště naléhavá v humanitární oblasti. Neobyčejně vleklá válka, která sužuje Súdán již celá desetiletí, přináší obrovské ztráty na životech

i mimořádné hmotné škody. Jde o konflikt, který vede islamský sever s černošskými obyvateli na jihu země, kde převládají různá domácí africká náboženství spolu s křesťanstvím. Boje nejednou ohrožovaly územní celistvost Súdánu. Africká unie se angažovala v pokusech dohodnout příměří, ale závěry takových jednání nejsou zpravidla respektovány chartúmskými vládnoucími kruhy. Proto je také velmi obtížné pomáhat hladovějícím i jinak strádajícím obyvatelům v západosúdánském Dárfúru, kde pobývají i miliony zbídačených uprchlíků. Po skončení mandátu africké mírotvorné mise se předpokládalo, že na něj naváže mandát sil OSN, které by mohly a měly chránit týmy pomáhající trpícím. Mezinárodní společenství podniklo diplomatické kroky, aby s pomocí ČLR přesvědčilo súdánské politické vedení, že humanitární akce v Dárfúru je nepostradatelná a neodkladná. Pokud by se krize dále prohlubovala, mohla by dokonce destabilizovat sousední Čad. (Sousedské vztahy subsaharských zemí tvoří zvláštní kapitolu, které by se měla věnovat mimořádná pozornost.)

Půlstoletí subsaharské dekolonizace nese plody v různých oblastech i oborech. Nezávislé Africe by měl být vlastní odpovědný přístup k realitě. Nynější stupeň globalizace jí dobře nedovoluje, aby se uzavírala před ostatním světem, ale nedovoluje ani nám, abychom subsaharské dění ignorovali. Afričané si z generace na generaci předávají nejen vlastní kulturní tradice, nýbrž i jistou ukřivďenost, jež se vlastně datuje od počátku jejich styků s bělochy. Ozvaly se dokonce požadavky na to, aby se exkolonialistická Evropa omluvila a poskytla Afričanům jednorázové odškodnění za příkoří způsobená jejich dávným předkům v minulosti. Konkrétní dokumentace z dob otrokářství, použitelná u soudu, se ovšem shání dost obtížně. Afričané v období vojenského záboru svých území přišli o některé cennosti, jež dnes zdobí americké či evropské muzejní i jiné sbírky. Afričané mají zájem o jejich vrácení a příliš je netěší, když se jim odpovídá poukazem na nejistotu bezpečnostní poměry v jejich zemích, často zmítaných rozbroji.

Uplynulé půlstoletí subsaharské dekolonizace by nás mohlo vést k závěru, že Afrika nemůže dobře být bez zbytku světa. Ale ani svět nemůže být bez ní.

○

Vladimír Klíma (1936) byl v letech 1995–1999 velvyslancem v Ghaně, Togu a Burkině Faso, nyní je v důchodu.

Evropská unie a Afrika:

dlouhodobý prioritní partner Evropské unie

Vztahy Evropské unie (EU) a Afriky mají dlouhodobou tradici, založenou již v rámci Římských dohod zakládajících Evropské společenství, pokračující dvěma konvencemi z Yaoundé (1963 až 1969) a sérií dohod z Lomé, které v letech 1975 až 2000 řídily vztahy se skupinou zemí Afriky, Karibiku a Tichomoří (AKT).¹

BLANKA FAJKUSOVÁ

Od té doby vztahy Evropské unie a Afriky zaznamenaly značný vývoj, jež lze obecně charakterizovat jako posun od důrazu na stabilizaci po koloniálním období, na rozvojovou a technickou pomoc a obchodní spolupráci směrem k politickému partnerství. Evropská unie reagovala nejen na změny na politické mapě světa, mezinárodní konsenzus v oblasti rozvojové spolupráce, ale také na emancipaci Afriky, urychlení kontinentálních integračních procesů a přetvoření Organizace africké jednoty v Africkou unii (AU).

V této souvislosti je vhodné připomenout, že k tradičním partnerům Evropské unie patří, stejně jako subsaharská Afrika, také země jižního Středomoří. Tuto skutečnost lze demonstrovat faktem, že první dohody o přidružení s Marokem a Tuniskem byly uzavřeny již v roce 1969. V současnosti jsou země Maghrebu spojeny s Evropskou unií euro-středomořskými asociačními dohodami, jež začaly být uzavírány od poloviny 90. let v rámci tzv. Barcelonského procesu, zahrnujícího kromě severní Afriky² také Izrael, Libanon, Sýrii, Jordánsko, Turecko a Palestinská autonomní území. Jedním z jeho cílů je vytvořit do roku 2010 oblast volného obchodu nejen mezi Evropskou unií a středomořskými partnery, ale i mezi nimi navzájem.

Dohoda z Cotonou a její revize

Sociálně-ekonomické a politické změny v zemích Afriky, Karibiku a Tichomoří, EU i na mezinárodní scéně i konkrétní mezery v systému rozvojové spolupráce v rámci dohod z Lomé na konci 90. let ukazovaly na potřebu provést zásadnější změny. Je faktem, že i přes masivní rozvojovou pomoc Evropské unie docházelo k rozšiřování chudoby, růstu nestability a riziku vzniku konfliktů a humanitárních krizí, které zpětně podkopávaly účinnost

rozvojové spolupráce. Stejný efekt měly také komplikované procedury pro uvolňování finančních prostředků a přetrvávající „paternalistický“ přístup, který málo zohledňoval situaci v přijímajících zemích. Evropské veřejné mínění navíc stále negativněji vnímalo korupci v afrických státech a trvale vysoký počet nedemokratických režimů, jimž se též dostávalo pomoci.

Změny byly realizovány v Dohodě o partnerství mezi zeměmi AKT na straně jedné a Evropským společenstvím a jeho členskými státy na straně druhé, jak zní oficiální název. Byla po dvouletých negociačních podepsána v roce 2000 v Cotonou (Benin). Na rozdíl od svých předchůdkyň je uzavřena na období dvaceti let s pravidelnými revizemi v pětiletých intervalech, první z nich byla dokončena v roce 2005 za lucemburského předsednictví. Zde je nutno poznamenat, že jednání o změně Dohody z Cotonou nebyla nijak jednoduchá, neboť byla ovlivněna paralelně probíhající debatou o rozpočtu Evropské unie – nové finanční perspektivě na období let 2007–2013. Její součástí byly také znovu nastolené úvahy o zahrnutí Evropského rozvojového fondu, dosud stojícího mimo rozpočet, do rozpočtu Evropské unie, což země AKT vnímaly jako ohrožení svých jistot – výše rozvojové spolupráce. Negociace byly na straně Evropské unie komplikovány také tím, že nové členské státy nebyly připraveny akceptovat skokové navýšení svých finančních závazků na úroveň EU-15. Ve složitých závěrečných jednáních se vážilo každé slovo. Země Afriky, Karibiku a Tichomoří si vyžádaly záruku zachování reálné výše poskytované pomoci, za to byly ochotny přistoupit zejména na rozšíření kondicionality a závazky ve spolupráci v oblasti

boje proti terorismu (i když i zde s příslibem finanční pomoci).

Celkově lze konstatovat, že Dohoda z Cotonou odstartovala ve spolupráci Evropské unie a zemí AKT nové období – zavedla radikální změny a ambiciózní cíle. Je postavena na pěti pilířích, vzájemně sjednocených důrazem na boj proti chudobě:

- *Posílená politická dimenze* – role politického dialogu (tzv. dialog podle čl. 8 Dohody z Cotonou) je klíčová; dialog a rozvojové strategie se mají věnovat i otázkám budování míru a prevence konfliktů. Prakticky byla tato oblast v roce 2004, v reakci na summit AU v Maputu, podpořena vyčleněním 250 mil. EUR v rámci 9. Evropského rozvojového fondu pro tzv. African Peace Facility (APF). Dodržování lidských práv, demokratických principů a vlády práva bylo označeno za podstatné náležitosti smlouvy. Při revizi v roce 2005 k nim přibyl závazek spolupracovat v boji proti šíření zbraní hromadného ničení. Porušení těchto náležitostí umožňuje EU otevřít povinné konzultace s vládou dané země AKT (tzv. konzultace podle čl. 96/97 Dohody z Cotonou) a v konečném důsledku i přerušit poskytování finančních prostředků na rozvojovou spolupráci. Velký důraz se klade na řádnou správu věcí veřejných (good governance); revize dohody vedla k formulaci nových článků týkajících se statutu Mezinárodního trestního soudu a boje proti terorismu.

- *Participatorní přístup* – zapojení občanské společnosti a dalších zájmových skupin do spolupráce – například poskytováním informací, zajištěním procesů konzultací, podporou účasti nestátních aktérů na implementaci rozvojových programů a projektů apod.

- *Strategičtější charakter spolupráce* – boj proti chudobě je stanoven jako hlavní cíl, a to v kontextu globálního úsilí a v koordinaci komunitárních a bilaterálních programů. Samozřejmostí je přizpůsobení rozvojových strategií na míru podmínkám v každé zemi.

- *Nové ekonomické a obchodní partnerství* – vytvoření nových obchodních ujednání (tzv. EPAs – dohod o ekonomickém partnerství s jednotlivými regiony AKT), která budou v plném souladu s pravidly Světové obchodní organizace, podpoří hladkou a postupnou integraci zemí AKT do světové ekonomiky a nastartují novou dynamiku rozvoje obchodu a investic mj. díky podpoře regionální integrace. EPAs mají vstoupit v platnost do 1. 1. 2008.

- *Lepší finanční spolupráce*, která se řídí principy koherence, flexibility a efektivnosti. V souladu s důrazem na místní

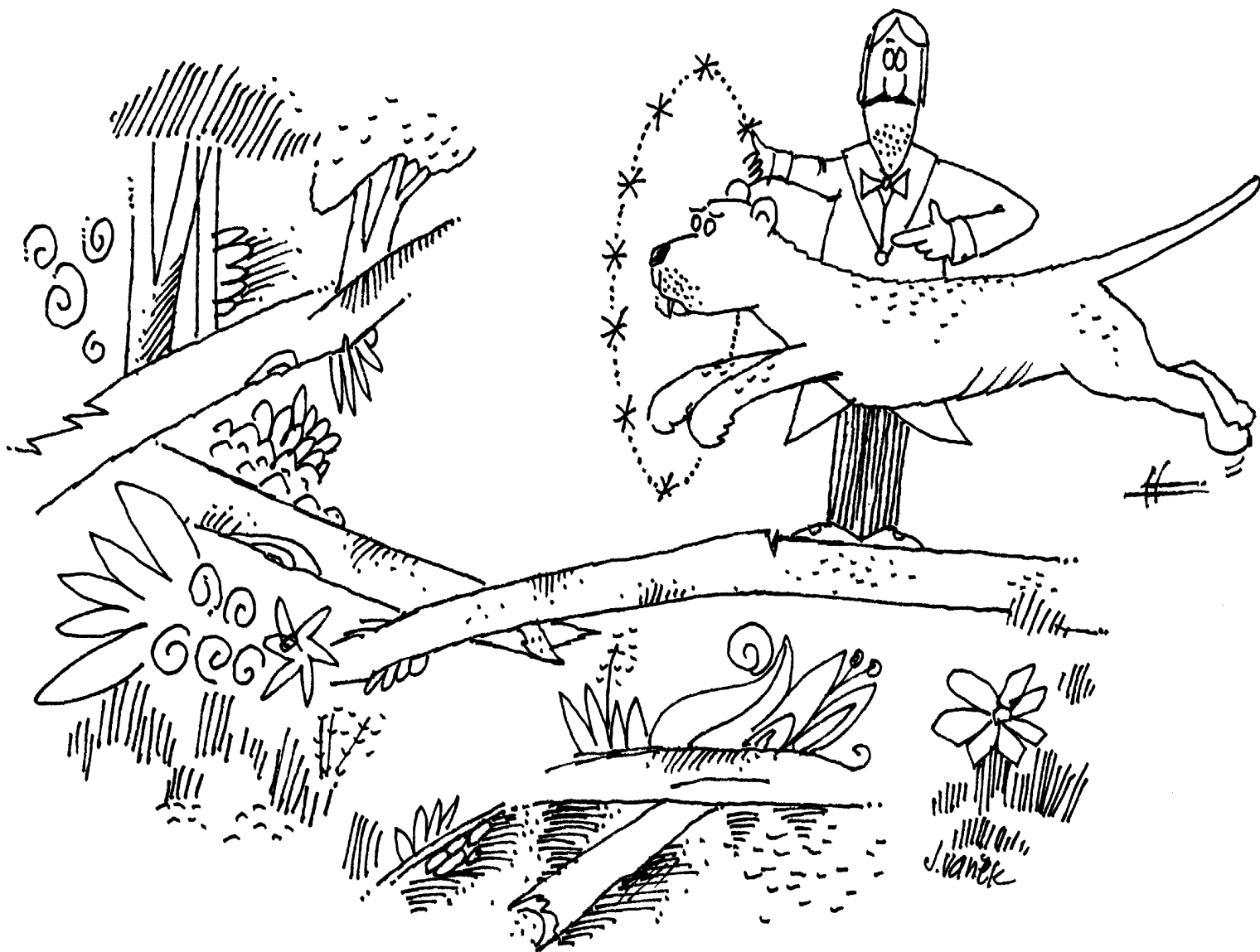
AFRIKA SNŮ A SKUTEČNOST

vlastnictví rozvojových strategií se předpokládá postupný nárůst podílu přímé rozpočtové pomoci a podpory sektorových programů, což usnadňuje koordinaci dárců. Prostředky jsou alokovány v závislosti na potřebách a na výkonu dané země. Došlo k racionalizaci nástrojů spolupráce a reformě programování pomoci.

development“ a zpráva vysokého představitele pro společnou zahraniční a bezpečnostní politiku Javiera Solany. Britské předsednictví, vedeno cílem předložit text strategie Evropské radě v prosinci 2005, řídilo v době mezi říjnem a prosincem intenzivní diskuse v rámci Evropské unie. V listopadu 2005 přijala Rada pro všeobecné

nároky na koordinaci poskytované pomoci. Nové členské státy EU navíc nenesou dědictví koloniální minulosti a jejich transformační zkušenosti jsou i z tohoto důvodu vnímány jako užitečná součást rozvojového know-how Evropské unie.

Základním východiskem strategie jsou principy partnerství, afrického „autorství“

Strategie Evropské unie pro Afriku

Rok 2005 byl ve znamení Strategie Evropské unie pro Afriku. Její zpracování si vyžádala již Evropská rada v červnu 2006, vlastní text byl připravován za britského předsednictví, které učinilo téma Afriky svou prioritou jak v rámci EU, tak paralelně v G-8.

Věcný obsah strategie naznačily sdělení Evropské komise z října 2005 s názvem „EU Strategy for Africa: Towards a Euro-African pact to accelerate Africa's

záležitosti a vnější vztahy závěry ke Strategii pro Afriku.³⁾ I když Evropská unie pracovala pod časovým tlakem, byla strategie schválena podle původního záměru.

Strategie EU pro Afriku⁴⁾ je prvním dokumentem Unie, věnovaným celé Africe, nejen její subsaharské části. Tím Evropská unie reaguje na rostoucí roli Africké unie. Jde také o první strategii vůči Africe, která vznikla po rozšíření EU o deset nových států. Počet hráčů v rámci Evropské unie se tak zvýšil na 26 – pětadvacítku plus EK, což klade také zvýšené

(ownership) a africké odpovědnosti za rozvoj. Strategie má šest částí:

- *Mír a bezpečnost.* Strategie vychází z premisy, že bez míru není možné dosáhnout trvalého rozvoje. Evropská unie se zavázala spolupracovat na prevenci konfliktů a při zprostředkování jejich řešení i na postkonfliktní obnově. V tomto směru posílí African Peace Facility a zajistí její dlouhodobé financování a bude napomáhat při vytváření afrických kapacit (African Standby Force). Evropská unie bude přímo podporovat mírové snahy

svými nástroji v rámci společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP) a evropské bezpečnostní a obranné politiky (ESBO). Evropská unie dále bude účinně podporovat boj proti nezákonnému obchodu se zbraněmi a proti terorismu.

- *Lidská práva a správa věcí veřejných.* Evropská unie bude nadále podporovat a chránit lidská práva, podporovat boj proti korupci, obchodu s lidmi, s drogami, proti organizovanému zločinu, napomáhat při skoncování s beztrestností a při vytváření potřebných kapacit na africké straně. Celkem 85 mil. EUR by mělo být vynaloženo na podporu programů v oblasti řádné správy věcí veřejných. Evropská unie se zavázala podporovat African Peer Review Mechanism (APRM) v rámci NEPAD a posílit programy v oblasti volební pomoci a volebních pozorovatelských misí.

- *Rozvojová pomoc.* Evropská unie se zavázala zvýšit svou pomoc. Do roku 2010 by měla kolektivně dosáhnout úrovně 0,56 procenta hrubého národního důchodu (polovina z dodatečných 20 mld. EUR má být směřována do Afriky), do roku 2015 se země EU-15 zavázaly dosáhnout rozvojové pomoci ve výši 0,7 procenta hrubého národního důchodu a zbývajících členských států budou v tomto období usilovat o zvýšení podílu své oficiální rozvojové pomoci na 0,33 procenta hrubého národního důchodu. Při dosahování těchto cílů je Evropská unie otevřena myšlenkám využití inovativních finančních mechanismů (např. příplatky k letenkám). EU také podpoří další odepsání dluhů vysocí zadlužených chudých zemí a posílí své reakční schopnosti pro poskytování humanitární pomoci.

- *Udržitelný ekonomický růst, regionální integrace a obchod.* Konkrétními aktivitami jsou vytvoření Partnerství pro infrastrukturu, svolání Euro-afrického podnikatelského fóra, podpora integrace Afriky do světového obchodního systému, poskytnutí pomoci pro obchod (aid for trade), dokončení jednání o EPAs a vytvoření Euro-středomořské oblasti volného obchodu, podpora boje s účinky změny klimatu.

- *Investice do lidí* – podpora přístupu všech dětí k základnímu vzdělání, studentských výměn, investice do zdravotních systémů, boj proti AIDS a infekčním nemocem, zvýšení potravinové bezpečnosti, maximalizace prorozvojových přínosů migrace a zároveň boj proti jejím příčinám.

- *Partnerství s Afrikou.* Evropská unie má povinnost každé dva roky informovat

Evropskou radu o implementaci strategie; první zpráva má být podána v prosinci 2006. EU se také zavazuje co nejdříve uspořádat druhý summit EU–Afrika.

Společná strategie EU–Afrika?

Do poněkud nepřehledné spleti závazků přijatých na prvním summitu EU–Afrika (Káhira, 2000), v rámci ministerských Trojek EU–Afrika (především Bamako – prosinec 2005, Vídeň – květen 2006, Brazzaville – říjen 2006) či obsažených ve Strategii EU pro Afriku se obě strany snaží vnést větší řád. Prvním krokem bylo vytvoření jednotné implementační matice; ta by měla zároveň sloužit jako nástroj pro koordinaci úsilí na komunitární a bilaterální úrovni.

Evropská unie řadu svých úkolů, které si ve strategii stanovila, již plní. Programování pomoci v rámci 10. Evropského rozvojového fondu (pro země subsaharské Afriky) a nástroje pro evropské sousedství (pro země severní Afriky) zohledňuje priority strategie. S cílem dále prohloubit vztahy mezi EU a subregiony a klíčovými státy navrhla Evropská komise navázání strategického partnerství EU–JAR (projednáno na Radě pro spolupráci EU–JAR 14. 11. 2006) a v říjnu předložila první subregionální strategii (pro Africký roh). V rámci EU bylo dosaženo dohody o dofinancování již z velké části vyčerpané African Peace Facility. Byl předložen návrh koncepce pro posílení afrických schopností v oblasti prevence, zvládání a řešení konfliktů, na jeho základě probíhají další jednání s Africkou unií. Evropská unie poskytla příspěvky pro působení mise AU v Súdánu (celkem 242 mil. EUR), pro operaci ve Středoafričské republice a na Komorách, výrazně se angažovala v Konžské demokratické republice (KDR), kam vedle již fungujících misí EUPOL Kinshasa a EUSEC DR Congo vyslala k ochraně volebního procesu vojenskou misi EUFOR. V průběhu roku 2006 byly vyslány volební pozorovatelské mise do KDR, Ugandy a Zambie. Evropská unie vedla konzultace podle čl. 96 Dohody z Cotonou s Guineou, Mauritánií, Togem a Zimbabwe, problematická zůstává z hlediska lidských práv i nadále situace v Zimbabwe.

Evropská unie schválila tzv. Governance Initiative,⁵⁾ která definuje mechanismus pobídek, umožňující zemím Afriky, Karibiku a Tichomoří v závislosti na konkrétním pokroku v demokratizačních reformách získat dodatečné příspěvky. Pokračují jednání s jednotlivými regiony o EPAs, i když je třeba podotknout, že

jejich atmosféra není příliš pozitivní. Členské státy Evropské unie se zavázaly poskytnout další prostředky pro podporu pomoci pro obchod. Evropská unie dále schválila vytvoření Partnerství pro infrastrukturu.⁶⁾ První euro-africké podnikatelské fórum se uskuteční v listopadu 2006 v rámci Evropských rozvojových dnů. V oblasti migrace byla v červenci 2006 uspořádána regionální ministerská konference v Rabatu, na níž v listopadu 2006 naváže euro-africká konference k migraci a rozvoji v libyjském Tripolisu. V současné době se diskutuje o možnosti rozšířit program studentských výměn Erasmus Mundus pro studenty ze zemí AKT. Tímto výčet konkrétních kroků k implementaci Strategie EU pro Afriku ani zdaleka nekončí.

Je jistě možné považovat Strategii EU pro Afriku za další z řady strategií, jichž bylo vytvořeno mnoho a jejichž dopad byl dočasný či omezený. Na druhé straně je třeba konstatovat, že odstartovala proces, na jehož konci by mělo být přijetí nového typu dokumentu – společné strategie EU–Afrika. Předpokládá se, že tato společná strategie bude odsouhlasena na dlouho odkládaném druhém summitu EU–Afrika (jeho uskutečnění na půdě EU brání vízové sankce na nejvyšší představitele Zimbabwe), který by se mohl konat na podzim 2007. Evropská unie a Africká unie již pracují na společném návrhu osnovy. Komise Africké unie má enormní zájem na tom, aby text euro-africké strategie byl alespoň představen, ne-li africkou stranou přijat na summitu AU v červenci 2007.

Blanka Fajkusová (1970) pracuje na MZV ČR jako vedoucí úseku vztahů Stálého zastoupení ČR při EU v Bruselu.

Blanka_Fajkusova@mzv.cz

¹⁾ Skupina zemí AKT je mezinárodní organizací založenou v roce 1975, v současné době zahrnuje 79 států (48 států subsaharské Afriky, 16 z Karibiku a 15 z Tichomoří). Všechny kromě Kuby jsou signatáři Dohody z Cotonou.

²⁾ Ze zemí severní Afriky se Barcelonského procesu neúčastní Libye.

³⁾ Viz www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/87093.pdf

⁴⁾ Viz www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/er/87673.pdf

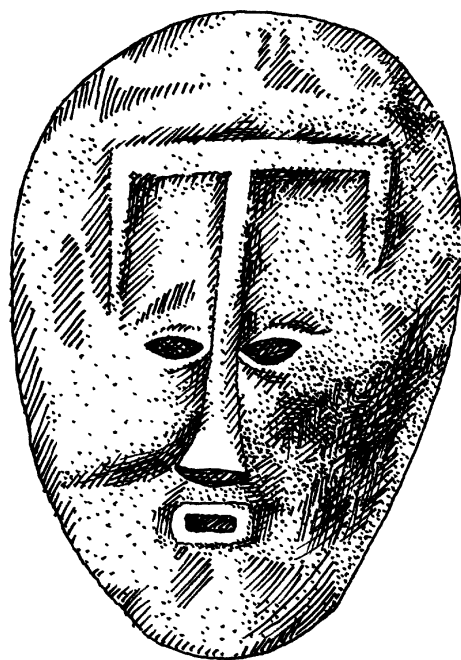
⁵⁾ Sdělení EK „Governance in the European Consensus on Development – towards a harmonised approach in the EU“ a závěry Rady – www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/91351.pdf

⁶⁾ Sdělení EK „EU-Africa Partnership on Infrastructure“ a příslušné závěry Rady – www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/91350.pdf

Islám v Africe: Šarí'a na postupu

Angažovaní křesťané i muslimové si již dávno přivykli pohlížet na subsaharskou Afriku jako na misijní území. Islám se nejprve od středověku šířil díky obchodu a kulturní prestiži, spíše spontánně než organizovaně. Oproti křesťanským konkurentům, kteří vstoupili na scénu o něco později, šířitelé islámu využívali poměrně jednodušší teologickou stavbu své věrouky a těžili z toho, že některé islámské normy, jako přípustnost polygamie, vyhovovaly africkým zvyklostem. Ve výkladech zdůrazňovali, že prvním muezzinem, pověřeným svolávat věřící k modlitbě, určil Muhammad v Medíně černého Afričana Bilála.

LUBOŠ KROPÁČEK

Silně se uplatňoval i moderní argument, že křesťanství je náboženství bílých, přinášené společně s koloniálními pořádky. Významná role připadla také súfijským taríqám, které nabízely Afričanům v době rozsáhlých přeměn nová společenství namísto rozpadávajících se kmenových a tradičních vesnických komunit. Vliv taríq velmi zesílil zvláště v 19. století.

Víra, kult a kultura, které se rozšířily v západní i východní Africe pod hlavičkou islámu, vykazovaly řadu zvláštních rysů, které je zřetelně odlišovaly od přísných pojetí pěstovaných v arabských zemích. Známy malijský mudrce a propagátor domácích kulturních tradic Amadu Hampaté Ba říkal: „V Africe je islám stejně bezbarvý jako voda. Tím se také vysvětluje jeho úspěch: zabarvuje se podle nádechů půdy a kamení.“¹⁾ V době nástupu afrických nezávislostí před 50–60 lety si francouzští afrikanisté oblíbili výraz „černý islám“, *l'islam noir* (J.-C. Froelich, V. Monteil aj.).

Dnes se ujal spíše rozlišení „africký islám“ (*African Islam*) a „islám v Africe“ (*Islam in Africa*).²⁾ Důraz na tuto dichotomii přinesl vývoj způsobů islamizace a prožívání islámu. Podoba s adjektivem „africký“ – někdy též „kontextuální“ – zahrnuje tradiční religiozitu, velmi silně spojenou se sufismem. Druhé pojetí, řazené též k označení právnícky rigorózního a politicky citlivějšího islamismu, ukazuje naopak na silný vliv, kterým dnes působí mešity, knihy, mediální prezentace, imámové a další činitelé přísné islamizace, přicházející převážně z arabských ropných států. Velmi obdobné rozlišení najdeme dnes i v jiných oblastech muslimského světa, například v postsovět-

ském prostoru. Dvě, vzájemně soupeřící varianty religiozity tam většinou nazývají „súfisty“, případně též „taríqatisty“, a „wahhábity“. Ve všech případech jde o vnitřní rozpolcení muslimské obce. To však nevyvolává tak ostrý konflikt jako rozpory mezi tendencemi islámských radikálů, které analyzuje Gilles Kepel pod záhlavím *fitna*.³⁾

V této krátké studii si všimneme, jak se v subsaharské Africe prosazuje přísně pojímaný právní islám. Projevuje se nejnápadněji tak, jak je to běžné v arabských i jiných muslimských zemích naléhavým důrazem na dodržování příkazů a zákazů šarí'y. S ohledem na omezený prostor článku zaměříme pozornost jen na oblasti, kde dnes šarí'a hraje zřetelnou, podle jednotlivých míst rozdílnou roli.

Severní Nigérie

V Nigérii, nejlidnatější africké zemi, se v minulých desetiletích střetávaly snahy demokratizovat s tendencemi k vojenské diktatuře. Vývoj trvale komplikují silně vnímané etnické a náboženské rozdíly: na severu u Hausů a Fulbů dominuje islám, na jihu u Jorubů, Igbů a menších etnik křesťanství. V roce 1993 diktátor Ibrahim Bagangida pobouřil jižany rozhodnutím zapojit Nigérii do Organizace islámské konference. Koncem roku 1999 vyvolala rozruch Zamfara, když vyhlásila, že na svém území zavádí plošně šarí'atské právo. Záhy ji následovalo dalších 11 severních svazových států Nigerijské federace.

Nesmlouvavě zavedené rozhodnutí pobouřilo jak nigerijské jižany, tak mezinárodní veřejnost, zejména v Evropské unii. Nigerijští odpůrci šarí'y se dovolávali

ústavy, která stanoví, že žádný stát neprohlásí žádné náboženství za státní. Militantní muslimové proti tomu argumentují tvrzením, že ústava zaručuje svobodu náboženství a šarí'a prostě k islámu patří. Prezident federace Olusegun Obasanjo, sám jorubský křesťan, se vždy snažil do explozivního tématu nezasahovat a přenechat je raději právním expertům. Evropská unie (původní patnáctka), která se upřímně snaží rozvíjet pozitivně historické vazby s Afrikou, vyslala do Nigérie předního evropského odborníka na šarí'atské trestní právo profesora Ruuda Peterse z Amsterdamské univerzity, aby situaci vyšetřil a podal zprávu Evropské komisi, co má zavedení šarí'y v tomto regionu v praxi znamenat.⁴⁾

Je namístě připomenout, že šarí'u v severní Nigérii prosazovali již počátkem 19. století vůdci fulbského džihádu, který tu rozsáhlé oblasti vtiskl politickou strukturu emirátů, jež určily půdorys dnešních svazových států. Na poli rodinného a dědického práva se šarí'atské normy – leckdy s drobnými retušemi – dodržují ve většině muslimských zemí. Dnes však jde v severní Nigérii o zavedení šarí'atského trestního práva, které bylo již téměř všude na ústupu, než je oživily soudobé tendence radikalizovat islám. Trestněprávní normy mohou být zaváděny státní legislativou, k jaké přistoupil například soudánský diktátor M. Dža'far Nímajírí zářijovými dekrety roku 1983, nebo aplikovány jako náboženské právo bez zásahů státu, jak se děje podle názoru některých odborníků třeba v Mauritánii. V severní Nigérii se oba postupy zkombinovaly. Šarí'a se zařadila vedle právních norem odvozených z tradičního, anglického a postkoloniálního

ho práva do složitého právního systému v zemi. Britové v koloniální době totiž dlouho dovolovali jako součást svého *indirect rule* vykonávat dále tradiční, tj. v emirátech šarí'atské, tělesné tresty. Teprve později zakázali amputace údů za krádež a kamenování za cizoložství a nařídili zmírnit způsob bičování.

Šarí'atské tělesné tresty se ukládají pouze provinilým muslimům, křesťané mají být trestáni alternativně vězením. Petersova zpráva rozebírá důkladně jak definice příslušných trestných činů – podle Koránu pokládaných za urážku Boha – tak ukládané tělesné tresty (*hudúd*) a všimá si i nedopracovanosti norem a rozporů mezi zákony jednotlivých států, které šarí'atské trestní právo zavedly. Vzhledem k dané situaci byl Ústav islámského práva Univerzity v Zarii pověřen šarí'atskou trestní legislativou sjednotit.

Závažné problémy se přirozeně objevily v praxi. Již v březnu 2000 byla v Zamaře uřata pravá ruka notorickému zloději dobytka a dále pak byly vícekrát vykonávány rozsudky bičování za opilství, za předmanželský pohlavní styk nebo za jiné šarí'ou zakázané jednání. Nikdy však zatím nebyla vykonána poprava ukamenováním, jakou šarí'a ukládá za cizoložství osob, které již žily v manželství. V takovýchto případech vyvolaly velký rozruch a rozhořčení rozsudky ukamenovat rozvedené matky novorozenat Safiji Husejníjovaou a Amínou Lawalovou.⁵⁾ Tyto oba případy skončily nakonec osvozením obou žen s odkazem na důkazní a procesní pochybení. Evroptí i afričtí obránci lidských práv, mezi nimi početní umírnění muslimové, přivítali toto vyřešení s neskryvaným uspokojením.

Napětí, na němž měli větší nebo menší podíl islamističtí radikálové v severní Nigérii, se nicméně projevovalo i dalšími formami. V listopadu 2002 vyvolal krvavé bouře nedomyšlený článek oslavující krásu dívek účastnicích se soutěže Miss World. Redaktorka listu *This Day* napsala, že jsou tak krásné, že by si mezi nimi určitě vybral i Prorok Muhammad. Bouře – tak trochu předjímající skandál s Muhammadovými karikaturami z počátku letoška – přiměly organizátory přemístit soutěž do Londýna. Odhodlání radikálů zavádět v severní Nigérii přísný islámský řád se dále upevnilo. Došlo i k několika dalším mezináboženským konfliktům, na jaké si již severonigerijská města zvykala. Přísná opatření proti náboženskému násilí, která zavedla federální vláda, vedla nicméně od roku 2004 k uklidnění.

Somálsko

Značně odlišný je příběh šarí'y v Somálsku. V této chudé zemi v Rohu Afriky se po pádu diktátorského režimu M. Siada Barreho roku 1991 fakticky rozpadl stát. Na většině území nastala anarchie vyplněná ozbrojené srážky mezi klany vedenými polními vůdci bažícími po moci a kořisti. Některé části země se odtrhly: na severu byly na místě bývalé britské kolonie vyhlášeny Somaliland a na špičce Rohu Puntland, na jihu se od letoška pokouší separovat Jubaland. Odtržené oblasti nezískaly mezinárodní uznání a obecně se počítá, že se znovu zapojí do rozlehlého společného celku. Ten se však doposud nepodařilo zkonsolidovat. Přechodný parlament a vláda, ustavené na bezpečné půdě v Nairobi se usídlily ve městě Baidoa, stranou od stále rozervaného Mogadiša. Jsou stále velmi slabé, prakticky nefunkční.

Zdá se, že jediné prvky určitého pořádku udržuje v zemi již po léta šarí'a. Její normy opřené o středověkou jurisprudence (*fiqh*), chápanou za hypostázi Boží vůle, dbají na zákonnost i bez existence státu. Chybějící stát nahrazují šarí'atské soudy. Pro tento účel si ustavily Radu či Svaz islámských soudů (*Ittihád al-mahákim al-islámíja*) a také vlastní milice. Ty v rozervané zemi představují reálnou sílu, zvláště na jihu. Inspiraci a morální a materiální podporu poskytuje Saúdská Arábie. Její pojetí

islámu se uplatňuje v nově stavěných mešitách a množství dodávaných knih. Islamisté odmítají jakoukoli mírovou operaci, o jakou by se v duchu svých kontinentálních úkolů chtěla pokusit Africká unie. Protiví se jim zvláště představa, že by s takovouto misí mohly do Somálska vstoupit etiopské jednotky. V západních, zvláště amerických politických kruzích panují obavy, aby se rozvrácené Somálsko nestalo novou základnou al-Ká'idy nebo podobného militantního uskupení.

Přeměny kontextu

Postup šarí'y v subsaharské Africe je komentován různě. Projevuje se ostatně s nestejnou intenzitou od zesílených důrazů na morálku po přísné šarí'atské tresty, jaké zavedly Súdán a severonigerijské státy. Mírnou podobu představuje dohled na oblékání a na způsoby tance. Například v Mali vyvolával nevoli mravnostní policie tanec *sabar*. Zdá se, že snahu o jeho zákaz vytlačil nástup méně pohoršlivé *salsy*.

V obecné poloze se analýzou vztahu mezi šarí'ou a požadavky univerzálního uplatnění lidských práv v arabských a afrických zemích zabývá již řadu let súdánský právník An-Na'ím.⁶⁾ Na příkladu dnešního Súdánu upozorňuje, že dobře organizovaná a odhodlaná islamistická menšina dokáže prosazovat svou politickou vůli i tehdy, jestliže v zemi početně

prevládá tradiční africký islám. Soudí, že islamismus kladé větší překážky etice lidských práv než tradiční religiozita, i když při srovnání obou můžeme narazit na některé paradoxy. Například islamismus jak již upozorňoval E. Gellner – má blíže k modernitě, zvláště k individualismu, a dokonce i k sekularizaci než tradiční všeobecné durkheimovské náboženství. Šarí'a – jak již vícekrát psal autor této studie – je ovšem v rozporu s univerzálním pojetím lidských práv hlavně ve třech otázkách: svoboda náboženství, plná rovnoprávnost žen a odmítnutí mučení a trestů ponižujících lidskou důstojnost.

Označení „kontextuální“, užívané obvykle pro tradiční africký islám s jeho vazbami na domácí bezprostřední okolí, zasluhuje si dnes v globalizovaném světě, k němuž Afrika již zřetelně patří, sémantický posun směrem k zohlednění silných cizích vlivů formujících islám v Africe. Vedle arabských ropných států prosazuje svůj vliv také Írán, a to zvláště ve východní a jižní Africe.⁷⁾ Šiitské impulzy, v Africe donedávna prakticky bezvýznamné, produkují dnes v západoafrických zemích stovky drobných a středních podnikatelů, kteří se sem přestěhovali z Libanonu. A v neposlední řadě vývoj v Africe ovlivňují také negativní emoce, jaké v muslimském světě vyvolává americká válečná politika.

Luboš Kropáček (1939) orientalista a afrikanista, profesor Filozofické fakulty UK v Praze.

Lubos.Kropacek@ff.cuni.cz

¹⁾ V. Monteil, *L'islam noir*, Paris, Seuil, 1964, s. 41.

²⁾ D. Westerlund and E. E. Rosander (eds.), *African Islam and Islam in Africa*, London, Hurst and Co., 1997.

³⁾ Český překlad G. Kepel, *Válka v srdci islámu*, Praha, Karolinum, 2006. Titul francouzského originálu začíná termínem *fitna* („rozkol“); tento pojem je v monografii samotné podrobně analyzován.

⁴⁾ Hlavní podklad pro tuto kapitolu tvoří zpráva prof. R. Peterse ze září 2001 a pracovní podklady pro dialog publikované nigerijským výborem A Committee of concerned citizens pod titulem *The Sharia Issue*, Lagos, 2000.

⁵⁾ Lehce zbelezitovaný životopis S. Husajní napsal Raffaele Mastro; český překlad Saffija Husajní Tungar Tudú, *A země ukamenování*, Praha, Euromedia, 2005.

⁶⁾ A. A. An-Na'im, *Human Rights in Cross-Cultural Perspectives*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1992 a početné další studie.

⁷⁾ Zaslíbenou studií o velmi málo známém tématu vlivu Íránu na swahilské časopisy nabízí Justo Lacanza Balda, *The Role of Kiswahili in East African Islam*, in Louis Brenner (ed.), *Muslim Identity and Social Change in Sub-Saharan Africa*, London, Hurst, 1993, p. 226–238.

Parlamentní volby a politické konflikty v Etiopii od roku 1991 do roku 2005

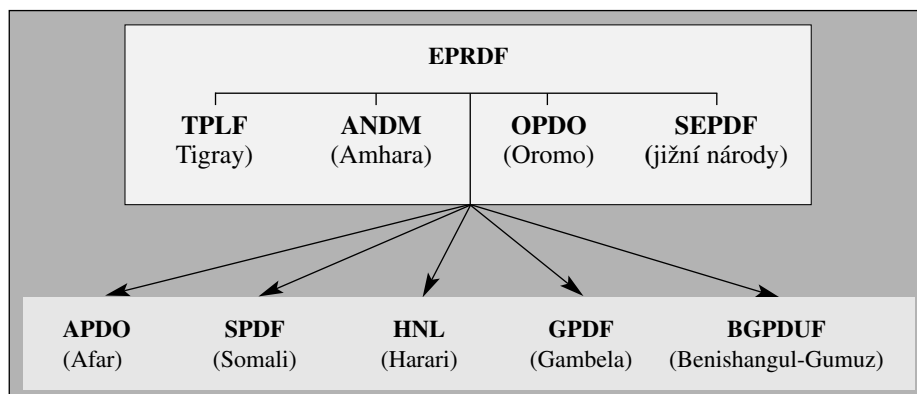
Na dnešním stavu etiopské politické scény se zásadním způsobem odrazily vlny politických změn druhé poloviny dvacátého století. Prozatím poslední zásadní změnou bylo v květnu roku 1991 odstranění vlády Mengistu Haile Mariama národním osvobozeným hnutím. V roce 1974, kdy došlo pod vedením Mengistu Haile Mariama ke svržení půlstoletí starého režimu absolutní monarchie a padla vláda císaře Haile Selassie, vzbuzoval nový režim u mnoha obyvatel velké naděje. Následovalo však sedmnáct let vojenské diktatury, během níž docházelo k tvrdému porušování lidských práv.

ALEMAYEHU KUMSA

Na národním osvobozeném hnutí, vedoucím k ukončení moci vojenské vlády Mengistu Haile Mariama, se podílely různé národní osvobozené fronty, jež se snažily uplatnit své odlišné politické cíle. *Eritrean People's Liberation Front – EPLF* (Eritrejská lidová osvobozená fronta) deklarovala ve svém politickém programu od začátku myšlenku vybudování samostatného eritrejského státu. *Tigrayan People's Liberation Front – TPLF* (Tigrejská lidová osvobozená fronta) měla stejně tak původní zájem vytvořit republiku v provincii Tigray. Ale během osvobozené války, pod vlivem konzultací s vládními představiteli USA, byla změněna strategie a předmětem zájmu se stalo vybudování demokratické Etiopie.

Oromská osvobozená fronta (*Oromo Liberation Front – OLF*) byla také založena s programem vybudování samostatného státu národa Oromo. EPLF a TPLF se v roce 1988 tajně dohodly koordinovaně bojovat proti centrální vládě Mengistu Haile Mariama a TPLF akceptovala, že po splnění tohoto politického cíle bude podporovat vytvoření samostatného eritrejského státu. EPLF a TPLF spolu ze severní strany zaútočily na hlavní město Addis Abebu a bez velké konfrontace ho 28. května 1991 dobyly. Mengistu Haile Mariam uprchl za podpory Spojených států do Zimbabwe, a uvolnil tak místo moci TPLF. Vedení Tigrejské lidové osvobozené fronty se transformovalo na vládu Etiopie.

Tab 1 Struktury stran EPRDF ²⁾

Monopolizace politické moci

Po pěti týdnech vlády svolala Tigrejská lidová osvobozená fronta celostátní konferenci, která se konala od 1. do 5. července 1991. Na toto jednání pozvala TPLF více než dvacet politických stran a hnutí. Nejsilnější z těchto hnutí bylo OLF, které vedlo osvobozenecský boj v oromské oblasti, zastupovalo přibližně 40–50 procent obyvatelstva Etiopie.¹⁾

Pozvání na konferenci bylo selektivní. Nebyla například pozvána bývalá vládnoucí *Strana pracujících Etiopie* (*Workers party of Ethiopia – WPT*), která podporovala myšlenku vytvoření unitárního státu. Ze stejného důvodu se nedostalo pozvání *Koalici demokratických hnutí Etiopie* (*The Coalition of Ethiopian Democratic Forces – COEDF*) i jiným, jejichž program TPLF neakceptovala. Strategie TPLF směřovala k monopolizaci politické moci v Etiopii.

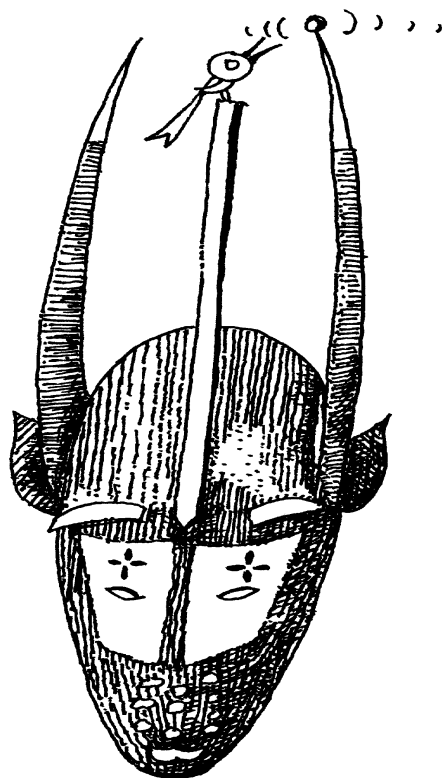
Základem mělo být založení několika stěžejních politických organizací, které TPLF vytvořila z válečných zajatců etiopské armády z bojů v Eritreji a Tigray. TPLF vybrala z těchto zajatců fiktivní zástupce různých národů a založila satelitní organizace pod svou neoficiální kontrolou, aby manipulovala národní otázky v této zemi. Organizace, které byly založeny pod kontrolou TPLF, jsou v Etiopii známy pod názvem *People's Democratic Organization – PDO* (*Lidová demokratická organizace*), jako *Oromo People's Democratic Organization – OPDO* (*Oromská lidová demokratická organizace*), *Amhara National Democratic Movement – ANDM* (*Amharské národní demokratické hnutí*) a *Southern Ethiopian Democratic Front – SEPDF* (*Demokratická fronta jižních Etiopanů*). Následně byla z těchto svých loutkových organizací TPLF vytvořena organizace *Ethiopian People's Revolutionary Democratic Front – EPRDF* (*Revoluční demokratická fronta etiopského lidu*). Viz tab. 1.

Na konferenci, která byla svolána a vedena TPLF, byl díky EPRDF vytvořen nový prozatímní parlament s 87 reprezentanty. Od počátku monopolizace moci získala TPLF prostřednictvím EPRDF pro sebe lví podíl dvaatřiceti míst v parlamentu, o dvacet míst více než OLF zastupující téměř polovinu celého obyvatelstva Etiopie. Výsledkem bylo, že TPLF (národ Tigre tvoří 6,18 procenta obyvatelstva Etiopie),³⁾ pro sebe získala téměř veškerou politickou moc v zemi. Uplatnila nejvyšší počet mandátů v parlamentu, předseda TPLF Meles Zenawi byl jmenován

(nikoli zvolen) „prezidentem“ Etiopie, mluví TPLF se stal ministrem zahraničních věcí, velitel milicí TPLF ministrem obrany. Ostatní klíčové politické pozice si rozdělili členové TPLF mezi sebou. OLF získala pouze místa čtyř technických ministrů.⁴⁾

Konference také schválila rezoluci o respektování výsledku referenda o samostatnosti eritrejského státu, tak jak bylo tajně dohodnuto již v době bojů proti vojenské diktatuře Mengistu Haile Mariama mezi TPLF a EPLF.

Bylo stanoveno, že během přechodného dvouletého období bude jako proza-

tímní ústava použita charta, ve které bude mimo jiné uznáno právo každého národa na sebeurčení včetně možnosti získat samostatnost (článek II).⁵⁾ S ohledem na zařazení tohoto článku do charty došla konference ke konsenzu. Byla změněna administrativní struktura státu. Čtrnáct provincií nahradily dva městské státy (Addis Abeba, Harar) a 12 regionálních států jako například Afar, Amhara, Benishangul, Gambella, Oromia, Eidamy, Somali, Tigray a další.

Snaha TPLF získat plnou politickou kontrolu nad děním ve státě přinesla mnohé politické neshody již během přechodného období. Velký konflikt přinesl způsob budování nové obrany státu. Po zrušení původní nadnárodní armády Etiopie, která byla po dobytí Addis Abeby nahrazena milicemi TPLF, schválil par-

lament s politickou dominancí TPLF rezoluci o akceptování těchto milicí jako řádné etiopské armády. Tento akt přinesl vlnu nepokojů, které byly tvrdě potlačeny.

Dalším sporným bodem charty byl závazek o provedení voleb do regionálních a lokálních zastupitelstev do tří měsíců od skončení konference. Tigrejská lidová osvobozená fronta prodlužovala volby až na jeden rok, aby mohly být mimo oblast přímého vlivu TPLF vytvořeny příznivé politické podmínky. Byl potlačen vliv místních politických organizací a mnozí z jejich představitelů byli zavražděni nebo uvězněni.

Na protest proti těmto násilnostem odešli z parlamentu zástupci osmnácti politických stran a zůstali pouze ti, kteří se rozhodli s TPLF spolupracovat.⁶⁾ Politické strany, jež opustily parlament, se chtěly stát demokraticky fungující parlamentní opozicí. Ovšem TPLF se rozhodla řešit politické konflikty agresivním způsobem a podle zprávy Amnesty International z roku 1995 bylo jen z oromské opozice uvězněno více než 20 000 lidí.⁷⁾

Tažení proti novinářům

Tigrejská lidová osvobozená fronta nerespektovala svobodu slova a vedla tažení proti žurnalistům. V tomto směru byla situace v Etiopii označena za jednu z nejhorších na světě. Jen v roce 1992 bylo zatčeno a uvězněno přes sto novinářů a vydavatelů nezávislých novin.⁸⁾ Podle některých komentátorů skončil proces demokratizace v Etiopii právě v roce 1992, odkdy lze považovat politický systém Etiopie za vládu jedné politické strany. Pro 200 mezinárodních pozorovatelů z 23 států byly volby, které se konaly v daném roce, „planou, bizarní a úplně formalizovanou událostí“.⁹⁾

Následovalo složité období. V roce 1997 publikovala regionální vláda tigrejského státu mapu federální Etiopie, na které byla zobrazena část oblasti Eritrey jako území Tigraye. Začal dlouhotrvající ozbrojený konflikt, na jehož ukončení se Etiopie a Eritrea stále nedohodly, a za podpory OSN dosud probíhají nekonečné mírové rozhovory.

Ačkoli je Etiopie členem OSN a Africké unie, řeší vláda TPLF jakékoli konflikty a projevy nespokojenosti vojenskou cestou. Při studentských nepokojích v Addis Abebě v roce 2001, kdy deset tisíc studentů demonstrovalo za svá ústavní práva, bylo při zásahu speciálně vyčvičených jednotek zabito 76 civilistů. Následně bylo několik tisíc studentů

AFRIKA SNŮ A SKUTEČNOSTÍ

uvězněno. Od roku 1992 do května 2001 bylo registrováno 840 nezvěstných osob a 2607 osob, které byly bez soudního procesu zabity.¹⁰⁾ Podle zprávy Amnesty International z konce roku 2000 bylo za své politické přesvědčení vězněno téměř deset tisíc lidí, a to bez jakékoli obžaloby a bez soudního procesu. Ve vězení jsou krutě mučeni a zabíjeni.

News on Africa, Amnesty International, Human Rights Watch, Oromia Support Group aj. stále informují o mnoha dalších střetech obyvatel s armádou v oblasti Ogaden, Oromii, Sidama a jinde, kdy je bez zákona vězněno, mučeno a zabíjeno civilní obyvatelstvo.

Nic nezměnily ani dlouho očekávané volby konané 15. května 2005. Mocenskými totalitními prostředky byla zablokována možnost opozičních stran zvítězit ve volební kampani. Bylo registrováno více než 22 milionů oprávněných voličů, z nichž se voleb se zúčastnilo 82 procenta. Dne 16. května 2005, bez ohledu na existenci jakéhokoli výsledku, který by mohla předložit Národní volební komise, oznámila vládní strana *Etiopian People's Revolutionary Democratic Front (EPRDF)*, že vyhrála volby. Až koncem září oznámila Národní volební komise, vedená předsedou Nejvyššího soudu, že ve volbách zvítězila *EPRDF* v čele s předsedou vlády Melesem Zenawi. Tento volební výsledek přijel osobně podpořit i bývalý americký prezident Jimmy Carter poté, co Etiopie vypověděla ze země tři mezinárodně uznávané americké nevládní organizace.

Ovšem to, že při způsobu vedení volební kampaně i při samotných volbách 2005, nebyly splněny mezinárodní standardy, potvrdili pozorovatelé z Evropské unie i Africké jednoty.

Po volbách došlo v Addis Abebě k masakru demonstrantů, kteří protestovali proti zdržování oznámení veřejného výsledku voleb. Bylo zabito 42 lidí a při další listopadové demonstraci dalších 48 lidí. Mnoho z demonstrantů se stalo politickými vězni. Podle vládních údajů šlo o 8000 lidí. Podle bývalého etiopského prezidenta (1995–2000) Negaso Gidady, který 21. 11. 2005 poskytl rozhovor *Der Spiegel*, se jednalo o téměř 40 000 lidí, z nichž mnozí byli představitelé opozičních stran, studenti, univerzitní profesori, umělci, novináři atd. Volby 2005 byly velkým zklamáním pro většinu obyvatel země, která je třetí nejchudší na světě a ve které jsou politické konflikty doprovázeny ekonomikou zaostalostí, negramotností, chudobou, nemocí a hladomorem.

Půda jako mocenský nástroj vlády

Vítězství některé z hlavních opozičních stran by snad napomohlo řešení mnohých problémů, protože k hlavním bodům většiny opozičních volebních programů patřilo nalézt řešení v otázce vlastnictví půdy. Vládní strana *EPRDF* se zaslazuje o to, aby půda zůstala majetkem státu, který ji používá jako mocenský nástroj. Zemědělcům je převážně pronajímána a jejími nájemníky mohou být pouze občané solidární s politikou vlády.

Uplatnění principů demokratického rozhodování na vládní i regionální úrovni by zřejmě přispělo k lepšímu způsobu hospodaření a ve státě, kde jsou největší položkou státního rozpočtu výdaje na vojenskou obranu proti vnitřnímu nepříteli, by pak možná zbyly prostředky na posílení ekonomiky, školství a zdravotnictví.

Události, k nimž dnes v Etiopii pod vedením *EPRDF* dochází, většina světových masmédií přehlíží. Přitom podle profesora Theodora M. Vestala z Oklahoma State Univerzity je situace stejně nepřehlédnutelná jako například situace v Tibetu, Barmě nebo v bývalé JAR. Reprezentanti mezinárodních státních donátorů uplatňují podle jeho slov své strategické národní zájmy, a ani někteří světoví žurnalisté a specialisté na Etiopii na danou skutečnost ne-reflektují.

Alemayehu Kumsa (1961) je sociolog v Ústavu blízkého východu a Afriky FF UK.

alemayehu_kumsa@yahoo.com

¹⁾ Lyons Terrence: *Crossing the Transition: the May 1995 Elections in Ethiopia*. Journal of Modern African Studies, Vol. 34, No. 1 (1996), p. 123.

²⁾ Aalen Louise: *Federalism in Ethiopia: 'Ethnic Self-Determination' in Dominant Party State*. Paper to be tabled on the Centre for African Studies's Conference „States, Borders and Nations: Negotiating Citizenship in Africa“. University of Edinburgh, May 19–20 2004, p. 10.

³⁾ Amanuel Gabru: *Ethnic conflict Education for peace and the Ethiopian Federation. Paper presented at the third International conference on public management, policy and development*, Adrie Ababa ECA Hall, June 2001, p. 3.

⁴⁾ Lyons Terrence, Ibis.

⁵⁾ Peaceful and Democratic Transitional Conference of Ethiopia, *Negarit Gazeta*, 22, July 1991, p. 8.

⁶⁾ *An Evaluation of the June 21, 1992. Elections in Ethiopia*. National Democratic Institute for International Affairs, Washington and African-American Institute, New York, 1992.

⁷⁾ *Ethiopia: Accountability past and present: Human Right in Transition*. Amnesty International. AI Index: AFR/25/6/95 Dis: SC/CO/GR, April 1995, p. 15.

⁸⁾ *Ibid.*, p. 10.

⁹⁾ *An Evaluation of the June 21, 1992. Elections in Ethiopia*, p. 6.

¹⁰⁾ *Sagalee Haaraa*. No. 33, May 2001, p. 4.

Pohled na Čínu, jak provádí systematické námluvy na africkém kontinentu, je v současné době velmi častý a čínsko-africká spolupráce se dostala do zorného úhlu mnoha médií. Ve skutečnosti se jedná o proces, který má své předpoklady, svou historii a již delší dobu i svůj konkrétní politický význam.

Vzájemné vztahy Číny a afrických států se rozvíjely velmi dlouhou dobu, opírají se o pevné záchytné body z minulosti a mají velmi mnoho praktických rovin; v současné době obsahují většinu možných klíčových komponent: vojenskou spolupráci, obchod se strategickými surovinami, rozsáhlou investiční činnost, budování infrastruktury a „obyčejný“, ale o to rozsáhlejší obchod s běžnými spotřebními komoditami. Vztahy s jednotlivými státy jsou v popisné rétorice zakryty ideou rozvojové spolupráce a politické shody.

Čína, která v tomto smyslu hraje roli silnějšího a aktivnějšího hráče, užívá mnohé své metody a postupy, které známe i z čínsko-evropských vztahů. Především jde o politické postoje, tedy o zásady „nevměšování“ a „vzájemného respektu“, tak i o ekonomické komparativní výhody, export cenově výhodného zboží a z toho plynoucí strukturálně nevyrovnaná bilance vzájemného obchodu. A je nutno dodat, že celý tento proces není nahodilý. Jsou patrné důkazy toho, že investice i dlouhodobé kontrakty jsou s typicky čínskou pečlivostí dlouhodobě promyšlenou strategií.

Vývoj čínsko-afrických vztahů v minulosti

V přítomnosti Říše středu na africkém kontinentě nelze v žádném případě spatřovat novum, a to ani z pohledu historického, ani z pohledu na zahraničněpolitické aktivity ČLR během její takřka šedesátileté existence.

Již v 10. století před naším letopočtem s Čínou obchodoval starověký Egypt a od 4. století po Kristu byli do Číny dováženi černí otroci. V první polovině 15. století k východoafrickým břehům dorazil čínský mořeplavec Čeng Che, dynastie Ming ovšem vzápětí zámořské výpravy ukončila, a uvolnila tak prostor evropským zemím, čímž do určité míry předurčila postupný úpadek říše v 19. století.

Nový impuls proto čínsko-africké vztahy získaly až po vítězství čínských komunistů nad Kuomintangem v roce 1949 a následné vymanění se maoistické

Půlstoletí čínsko-africké mesaliance

Číny z politiky Sovětského svazu. V druhé polovině padesátých let 20. století se v celé Africe vzedmula národněosvobozenecká vlna, která z tohoto kontinentu postupně smetla veškerou evropskou nadvládu. Afrika pak byla po více než tři desetiletí kolbištěm studené války, na tomto zápolení dvou supervelmocí však rovněž velice ambiciózně sekundovala pestrá skupina dalších aktérů. Kromě řady satelitních zemí se v tomto teritoriu angažovaly i státy, které zde viděly příležitost k realizování své zahraniční politiky „třetí cesty“.

Vedle Francie to byla právě Čínská lidová republika, pro niž Afrika představovala především prostředek k emancipaci své politiky na SSSR a následně i možnost zajištění pozice nezávislé na obou supervelmocích. Tato konstelace zároveň umožňovala africkým zemím vnímat mezinárodní vztahy jako překvapivě málo bipolární.

Čínská lidová republika byla vítanou alternativou pro ty vlády a povstalecké organizace, které z nejrůznějších důvodů nemohly spoléhat na oporu Spojených států či Sovětského svazu. Výměnou za uznání politiky „jedné Číny“, kterou v šedesátých letech ČLR velmi výrazně potřebovala, byl Peking připraven poskytnout politickou podporu, velkorysou finanční a materiální pomoc či zbraně a vojenské experty. Právě expertní a vojenskotechnická pomoc stály na počátku čínsko-africké spolupráce.

První axiom poválečné čínsko-africké spolupráce vycházel ze světového názoru Mao Ce-tunga, což v praxi znamenalo především revoluční rétoriku a politickou podporu sil orientovaných proti Západu. „Kolonialnímu útlačku“ bylo potřeba se postavit ozbrojeným odporem, jehož vlajkovou lodí měl být Sovětský svaz. Čínsko-sovětská roztržka, která v sobě obsahovala mocenské, politické, ale i ideologické rozpory, otevřela mezi oběma komunistickými mocnostmi propast. V té zmizela i ochota

ANTONÍN BERDYCH,
VÁCLAV PRÁŠIL

Číny dále podporovat Moskvu v konkrétních afrických otázkách a Peking začal hledat vlastní politiku.

Sovětský svaz se hodlal podílet na tzv. „mírové politice“ rozvojových zemí pod deštníkem Hnutí nezáúčastněných, zatímco ČLR volala po pokračování a vystupňování osvobozeneckého boje na závislých územích. Sovětský svaz měl být z pohledu Číny postupně izolován od rozvojových zemí, pro něž navíc bylo nutné najít alternativní politickou platformu.

Hnutí nezáúčastněných bylo pro potřeby Pekingu nevhodné, neboť v něm od počátku udávala rytmus Indie, jejíž rivalita s ČLR kulminovala čínsko-indickou válkou v roce 1962. Vhodnou příležitostí k uplatnění vlastních záměrů se ukázala být Organizace vzájemnosti afrických a asijských národů (AAPSO) v tanganickém Moshi v roce 1963.¹⁾ Na konci roku 1963 se předseda vlády Čou En-laj vydal na dvouměsíční cestu, při níž navštívil 10 zemí severní i subsaharské Afriky, z nichž všechny již v té době měly ustaveny diplomatické vztahy s Pekingem.²⁾

Vojenská spolupráce tvořila již od padesátých let nedílnou součást africké politiky ČLR, která kromě přímočarého naplňování bezprostředních politických cílů (zejména hledání podpory pro politiku „jedné Číny“) v této době hledala i uplatnění dlouhodobějších politických vizí. To se projevilo při spolupráci s povstaleckými hnutími, z nichž mnohá zapadala do čínských představ lidového boje proti imperiálnímu útlačku. Jedním z prvních hnutí, která z tohoto přístupu mohla těžit, byla alžírská Fronta národního osvobození – kromě politické podpory se jí dostalo i hmotné pomoci v podobě zbraní a vojenských poradců z řad Lidově-osvobozenecké armády. Země severní Afriky přesto i později zůstaly k čínským vizím

hluché a kromě navázání diplomatických vztahů s Pekingem nebyly ochotné k dalším, mnohdy ostentativně protisovětským, opatřením. Zemí, u které se ČLR setkala s nejvstřícnějším stanoviskem, bylo paradoxně prozápadní Marocké království, jehož král Mohamed V. vyjádřil podporu „legitimním právům Číny na půdě OSN“. Pro nevýrazné výsledky svých severoafrických iniciativ namířila ČLR svou pozornost na jih od Sahary, kde se v druhé polovině padesátých let teprve formovaly základy pozdějších guerill,³⁾ které v mnoha případech s nadšením přijímaly nejen čínskou materiální pomoc, ale i ideologické a taktické prvky maoismu. Mnohé africké guerilly šedesátých až osmdesátých let založily svůj úspěch na taktice uplatňované jejich vzory v jihovýchodní Asii a kromě nepravidelných vojenských akcí se soustředily na vytvoření pevných vazeb s venkovským obyvatelstvem. Povstaleckých organizací, které tímto způsobem dosáhly svých cílů, bylo mnoho – mezi ty nejvýraznější patří Eritrejská lidově osvobozenecká fronta či Museveního Armáda národního odporu.⁴⁾

Praxe čínsko-afrického obchodu se zbraněmi

Přestože jsou dnešní vztahy Číny a afrických zemí určovány hlavně nebyvalou dynamikou vzájemného obchodu (to ilustruje i letošní čínsko-africký summit v Pekingu věnovaný otázkám obchodu a investic), politické otázky ani vojenská spolupráce a obchod se zbraněmi rozhodně nebyly ponechány v ústraní.

Čínské dodávky zbraní do Afriky jsou často přímo napojeny na dovoz ropy. Nigérie, největší africký producent ropy, mohla tento přístup docenit v polovině devadesátých let, kdy byla vystavena mezinárodnímu tlaku po zmařených demokratických volbách. Peking se k pozici západních demokracií nepřipojil a nadále zásoboval režim v Abuje zbraněmi. Stejně pragmaticky ze ČLR zachovala i k dalším dvěma africkým zemím se slibnými zásobami ropy – k Angole a Súdánu. Angolská občanská válka byla pro Čínu na jednu stranu další příležitostí k upevnění svých pozic v dekolonizujících se zemích, na druhou stranu se zde projevily nové, méně ideologicky laděné a oportunistické, tendence v její africké politice. Peking se totiž v zájmu navázání nadstandardních vztahů s jakoukoli vítěznou stranou konfliktu rozhodl pro spolupráci s MPLA (Lidové hnutí za osvobození Angoly), FNLA (Národní fronta osvobození Angoly) i UNITA; čínské zbraně měla ví-

AFRIKA SNŮ A SKUTEČNOSTÍ

těžná strana později splatit angolskou ropou. Nejvyšší míry toho, co by se v mezilidských vztazích jistě nazývalo cynismem, dosáhl patrně vztah ČLR se Súdánem. Mezi lety 1995 a 1997 dodal někdejší východoasijský mecenáš černošských osvobozeneckých guerill Chartúmu šest bojových letounů třídy F-6, padesát vrtulníků Z6, sto kusů samohybných děl a řadu „drobnějších“ položek.

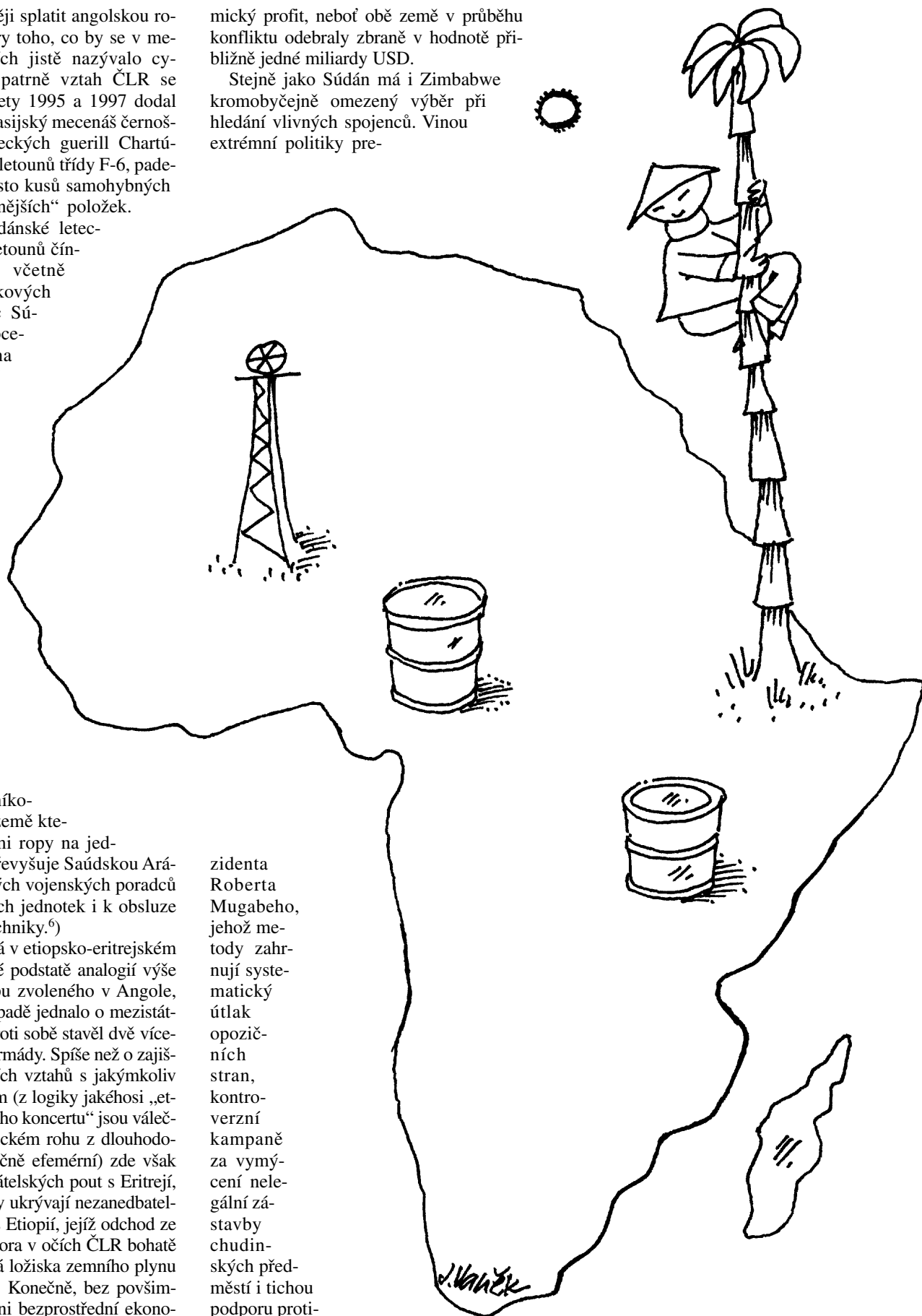
Dnes používá súdánské letectvo 34 stíhacích letounů čínské provenience včetně dvanácti nadzvukových F-7. Tuto pomoc Súdán v roce 1997 ocenil koncesemi na těžbu ropy v jižní části země, tedy na území, které je po mnoho let předmětem konfliktu Chartúmu

a místních separatistických hnutí.⁵⁾ Podobné pohnutky pro vzájemný obchod se zbraněmi lze nalézt i u dalších zbrojních kontraktů – Rovníková Guinea, malá země která svými zásobami ropy na jednoho obyvatele převyšuje Saúdskou Arábii, využila čínských vojenských poradců k výcviku vlastních jednotek i k obsluze těžké vojenské techniky.⁶⁾

Čínské angažmá v etiopsko-eritrejském konfliktu je ve své podstatě analogií výše popsaného postupu zvoleného v Angole, byť se v tomto případě jednalo o mezistátní konflikt, jenž proti sobě stavěl dvě víceméně pravidelné armády. Spíše než o zajištění nadstandardních vztahů s jakýmkoliv absolutním vítězem (z logiky jakéhosi „etnicko-oligarchického koncertu“ jsou válečná vítězství v Africkém rohu z dlouhodobého hlediska značně efemérní) zde však šlo o vytvoření přátelských pout s Eritrejí, jejíž pobřežní vody ukrývají nezanedbatelné zásoby ropy, i s Etiopií, jejíž odchod ze socialistického tábora v očích ČLR bohatě kompenzují bohatá ložiska zemního plynu na východě země. Konečně, bez povšimnutí nelze přejít ani bezprostřední ekono-

mický profit, neboť obě země v průběhu konfliktu odebraly zbraně v hodnotě přibližně jedné miliardy USD.

Stejně jako Súdán má i Zimbabwe kromobyčejně omezený výběr při hledání vlivných spojenců. Vinou extrémní politiky pre-

zidenta Roberta Mugabeho, jehož metody zahrnují systematický útlak opozičních stran, kontroverzní kampaně za vymýcení nelegálních zastavby chudinských předměstí i tichou podporu proti-

bělošských pogromů, je Zimbabwe vystaveno mezinárodní izolaci. Ačkoliv se Mugabe těší sympatiím řady afrických politiků, nebyla by jeho politika stižená hyperinflací životaschopná bez ekonomické, politické i vojenské podpory právě ČLR. Zbraně, které režim od ČLR odebral, mimo jiné zahrnují dodávku dvanácti stíhacích letounů FC-1 a sta vojenských vozidel v rámci kontraktu za 200 milionů USD v roce 2004.

Současné čínské zájmy v Africe

Uvedená praxe čínského vojenského exportu je významným faktorem i pro vnitropolitický vývoj mnohých států Afriky. Z pohledu Číny jde však pouze o jednu ze součástí celého komplexu zájmů, jež tato asijská mocnost vůči černému kontinentu má. Jaké tedy vlastně zájmy Peking sleduje?

Na prvním místě je potřeba se zamyslet, jakou roli hrají zájmy strategicko-bezpečnostní. Odložíme-li na okamžik roli strategických surovin, jsou zájmy Pekingu vůči Africe z pohledu bezpečnostních strategií poměrně malé. Ze žádné africké země nehrozí Číně přímé či nepřímé nebezpečí, tedy alespoň takové, které by svou povahou mělo jakoukoli významnější roli. Na základě geografické vzdálenosti, míře politického i strategického významu a odlišných priorit Pekingu lze navíc předpokládat, že se tato situace měnit nebude.

Další složkou zahraniční politiky by měly být zájmy obecně politické. V minulosti, zejména při nejistém postavení ČLR v Organizaci spojených národů, hrála Afrika významnou roli spojení. Ve 21. století však tyto symbolické a prestižní důvody poněkud ztrácejí na významu a Čína se svou značně pragmatickou politikou ví, že politické spojení s rozvojovými zeměmi má velmi limitovaný význam. V míře dané užitečností OSN či dalších organizací a hodnotou případných výsledků politické spolupráce Peking přesto přátelských vztahů se zeměmi tohoto kontinentu plně využívá.

Jedním z obecně známých přístupů Pekingu je zásada „nevmešování se“ do vnitřní politiky jiných států. Primárním důvodem jeho existence je samotná problematičnost čínského autoritářského systému, v souvislosti s Afrikou však dostává novou hodnotu. Tam, kde liberální demokracie pod tlakem domácího veřejného mínění a vlastních hodnot musejí zaujmout kritická stanoviska k politické situaci, je ČLR od této praktické překáž-

ky osvobozena; dodejme, že i k radosti mnohých afrických režimů. To poskytuje čínským aktivitám jednoznačnou komparativní výhodu.

Zvláštní roli hraje ovšem surovinová bezpečnost, kterou Čína bere mimořádně odpovědně. V tomto aspektu strategického uvažování hraje Afrika naopak velmi podstatnou roli. Peking z hlediska závislosti na vnějších zdrojích až do počátku devadesátých let velmi trval na principu „soběstačnosti“, ten se ale z pochopitelných důvodů ukázal jako neudržitelný. Novým přístupem se stala rozsáhlá a plošná diverzifikace ve všech oblastech strategických surovin a zdrojů energie. Můžeme pozorovat jak snahu o co nejrozmanitější produkci energie přímo v Číně, tak i (často s tím spojené) rozsáhlé akvizice, kontrakty, licence a koncese ze strany čínských zástupců prakticky po celé planetě, africký kontinent nevyjímaje. Afrika má z tohoto hlediska i svá specifika: v mnohých oblastech je potřeba získat náklonnost a spolupráci ze strany místní vlády prostředky, které rozhodně neodpovídají nám známým obchodním postupům. V tom okamžiku jsou zbrojní kontrakty, politické vazby a naprostá morální imunita vůči místní politické praxi nedocenitelnou výhodou. A také se tím ukazuje, že mnohé tyto kroky (tedy některé zbrojní kontrakty i politické deklarace) jsou spíše prostředkem, než aby byly samostatným cílem.

Hospodářské zájmy hrají podstatnou roli v každé zahraniční politice, ta čínská není vůbec výjimkou – dalo by se říci, že je toho spíše typickou ukázkou. Čínský hospodářský zázrak je založen na nízkonákladové produkci a jejím exportu. A i když je patrná snaha o rozvoj technologií a kvality produkce, nízká cena je stále tím, co ovlivňuje úspěch většiny čínských produktů. Africké země, a to bez ohledu na míru jejich hospodářské situace, představují v součtu poměrně velké odbytiště. Takto chápaná spolupráce a její rozvoj je bytostným zájmem Pekingu. Vedlejší důsledky „zaplavení“ místních trhů čínskou produkcí, tedy nemožnost konkurence a úpadek vlastní produkce se všemi sociálními dopady, jsou velkou hrozbou do budoucnosti. Těm ovšem Čína čelit nemusí.

Afrika zdrojem surovin, v horším případě testovací střelnici

Čína sama volá po svém podílu na „globální odpovědnosti“. V mnohých aspektech lze v zahraničněpolitické praxi spatřovat snahu si současnými kroky

neuzavírat cestu do budoucnosti – například povaha distribuovaných zbrojních systémů a technologií nezakládá na nějakou konkrétní přicházející hrozbu.

Musíme však objektivně konstatovat, že tento přístup je nedostatečný. Čínské zbraně v mnoha případech vyplňují vakuum vznikající vlivem mezinárodní izolace tzv. darebných režimů. Svým ultrapragmatickým přístupem nejenom v oblasti obchodu se zbraněmi totiž Čínská lidová republika zjevně umocňuje sisysfovský úděl afrických zemí. Mnohé z nich totiž v posledních dvou desetiletích prošly bolestnými hospodářskými a politickými reformami směřujícími ke vzniku liberálně-demokratické společnosti. Krátkodobý ekonomický profit plynoucí buď přímo z prodeje méně sofistikovaných zbraní či zprostředkovaně z dovozu přírodních surovin může v mnoha případech tyto reformy ohrozit, případně utvrdit některé země v jejich posunu směrem k okrají propasti.

Z mnoha případů včetně velkého počtu investičních projektů je dosti patrné, že pro Čínu jako investora či obchodníka je tento region spíše zdrojem surovin, odbytištěm a v nejhorším případě snad i testovací střelnicí. Nikoli však politickým partnerem, ať již je na jakýchkoli summitech řečeno cokoli jiného.

Z tohoto postoje nepřichází pro problémy zmínanou Afriku mnoho dobrého. Nezbyvá však než očekávat, že s dalším růstem reálného zapojení Číny do řešení mnoha dílčích problémů se může situace zlepšovat.

Antonín Berdych (1980) je předseda a analytik Asociace pro mezinárodní otázky.

antonin.berdych@amo.cz

Václav Prášil (1982) je vedoucím Rozvojového programu Výzkumného centra AMO.

vaclav.prasil@amo.cz

¹⁾ ČLR se přesto musela z organizace později stáhnout a ustoupit SSSR.

²⁾ Aicardi de Saint-Paul, Marc. „La Chine et l'Afrique, entre engagement et intérêt“. *Géopolitique africaine*. č. 14, Paříž, 2004.

³⁾ Povstání Mau Mau se svým charakterem řádilo spíše do starších ozbrojených kmenových konfliktů s bílými osadníky a neneslo znaky guerilly.

⁴⁾ Viz Clapham, Christopher S. *African guerrillas*. Bloomington, Ind.: Indiana University Press, 1998. Londýn: Currey, 1998. Kampala: Fountain Publishers, 1998.

⁵⁾ Jiang, Chung-lian, „Le pétrole, nouvelle dimension des relations sino-africaines“, *Géopolitique africaine*, č. 14, Paříž, 2004.

⁶⁾ Pan, Esther. „China, Africa, and Oil.“ *Council on Foreign Relations*. 12. 1. 2006. www.cfr.org/publication/9557/

Subsaharská Afrika:

Problémy a perspektivy

Od přijetí a vyhlášení Rozvojových cílů tisíciletí na Miléniové konferenci Spojených národů v roce 2000 uplynulo více než šest let a za tu dobu rozvojová problematika, (zejména boj s chudobou a s pandemiemi HIV/AIDS) získala značný prostor v médiích i nebývalou podporu veřejnosti ve vyspělých ekonomikách. Bono Vox napsal předmluvu ke knize Jeffreyho D. Sachse „Konec chudoby“ a uspořádal sérii celosvětových koncertů „Live8“. Madonna adoptuje děti ze subsaharské Afriky. Apple převádí z každého prodaného přehrávače iPod vyrobeného ve zvláštní červené sérii 10 USD na boj s onemocněním AIDS v Africe. Podobně se zachovaly i společnosti Motorola, Armani, Converse. Češi prostřednictvím veřejných sbírek stavějí další školy v Etiopii a štědře pomáhají při řešení humanitárních krizí. Skoro by se zdálo, že rozvojovým zemím snad ani nemůže veřejné mínění přát víc.

ALEŠ KOCOUREK

Veřejnost – jak se zdá – je však bohužel nakloněna spíš jednorázovým akcím humanitárních a neziskových organizací než systémovým změnám. Zejména region subsaharské Afriky je přitom postižen natolik nepříznivou kombinací rozvojových problémů, že bez systematických úprav schématu mezinárodních vazeb nelze s výrazným zlepšením situace tohoto regionu realisticky počítat ani v příštím desetiletí.

Chudoba

Subsaharská Afrika je jediným regionem, který zaznamenává trvalý dlouhodobý a poměrně razantní nárůst počtu osob žijících pod hranicí absolutní chudoby (od počátku 80. let se jejich počet bezmála zdvojnásobil a přesáhl 315 milionů osob).¹⁾ Strategie boje proti chudobě v této oblasti zjevně selhávají. Důvody jsou v zásadě známy: nefungující státní orgány (včetně vzdělávacích a zdravotních soustav), korupce a vládní selhání na jedné straně, velká nerovnost v rozdělování důchodů a tzv. Matoušův efekt²⁾ na straně druhé.

Mezi faktory, které chudobu způsobují nebo prohlubují a které zároveň obvykle patří k jejím důsledkům projevujícím se v „bludných kruzích“, se řadí především podvýživa a hlad, šíření infekčních chorob v regionu (především malárie, HIV/AIDS, tuberkulózy a dalších), ome-

zený přístup k financím (zejména úvěrům), ke vzdělání, zdravotní péči, diskriminace podle vyznání, pohlaví a etnické příslušnosti, dále pak geografické a klimatické podmínky, vládní selhání, korupce, občanské války a násilné převraty a konečně také chudoba sama o sobě.

Hlad

V současné době trpí hladem ve světě více než 852 milionů lidí, 95 procent z nich v rozvojových zemích.³⁾ Přibližně čtvrtina jich žije v subsaharské Africe (198 milionů osob, asi 30 procent populace regionu). Na světě zemře každý rok na následky hladu a podvýživy 11 až 13 milionů dětí ve věku do pěti let (většina z nich přitom umírá na běžné nemoci, s nimiž se oslabený podvyživený organismus nedokáže vyrovnat).

K důsledkům chronického hladu a podvýživy tak patří vysoké ukazatele dětské úmrtnosti, větší náchylnost k některým nemocem, vyšší citlivost na endogenní změny, vývojové vady, nízký rozvoj lidského kapitálu a konečně i nízký hospodářský růst.⁴⁾

Malárie

Malárie představuje v současné době onemocnění, s nímž bojují přibližně 3,2 miliardy lidí.⁵⁾ Většina z nich je infikována dvakrát během jediného roku

(celková incidence malárie dosahuje ročně přibližně 5 miliard případů). Navzdory tomu, že malárii lze poměrně snadno a levně vyléčit, jí každoročně podlehnou 3 miliony lidí, většinou dětí do pěti let, z nichž 90 procent tvoří děti ze zemí subsaharské Afriky. Africké děti jsou v závislosti na geografické lokaci vystaveny 1,6 až 5,4 záchvatům malárie za rok. Onemocnění je spojeno s nechutenstvím, podvýživou a chudokrevností.

Podle odhadů Světové zdravotnické organizace způsobuje malárie každý rok ztrátu na HDP subsaharské Afriky ve výši minimálně 12 mld. USD a dlouhodobě zpomaluje hospodářský růst regionu o přibližně 1,3 procenta.

HIV/AIDS

V subsaharské Africe je virem HIV nakaženo asi 25,8 milionu lidí (což představuje 65 procent HIV pozitivních na celém světě).⁶⁾ V roce 2005 na následky AIDS zemřelo v tomto regionu asi 2,4 milionu lidí a dalších 3,2 milionu bylo nově infikováno. K příčinám pandemického šíření onemocnění AIDS patří především chudoba a hlad, nerovné postavení žen ve společnosti (až 70 procent nakažených jsou ženy), nízká úroveň lidského kapitálu (resp. omezený přístup ke vzdělání, a tedy i k osvětě týkající se obrany před nákazou HIV/AIDS).

Podle odhadů Světové zdravotnické organizace způsobuje HIV/AIDS dlouhodobě snížení hospodářského růstu zemí v subsaharské Africe o 0,56–1,47 procenta ročně a každoroční ztráty na HDP regionu dosahují až 25 mld. USD.⁷⁾

Mnohem závažnější následky má však HIV/AIDS v sociální oblasti. Pandemie prudce snižuje střední délku života,⁸⁾ zanechává za sebou miliony sirotků¹⁰⁾ a likviduje leckdy celé komunity a profese (například učitele cestující do venkovských škol mimo svůj domov, horníky trávicí celé týdny v hornických městečkách apod.).

Přístup ke vzdělání

Během 60. a 70. letech došlo v subsaharské Africe k poměrně masivnímu zlepšení v oblasti dostupnosti univerzálního vzdělávání. Podíl dětí, které se zapíší na základní školu, vzrostl z 25 procent na více než 60 procent, podíl dívek mezi žáky základních škol se zvýšil z 30 procent na bezmála

50 procent.¹⁰⁾ Od 90. let lze zaznamenat spíše depresivní trendy. Jejich příčiny můžeme hledat:

- v programech strukturálních adaptací, jež vlády rozvojových zemí přinutily omezit výdaje státních rozpočtů,
- v nízkých příjmech jednotlivých vlád plynoucích z neefektivního výběru daní a z často skromného zahraničního obchodu,
- v zahraniční zadluženosti rostoucí takřka exponenciálně,
- v obtížné obslužnosti odlehlých regionů,
- v dramatickém šíření viru HIV, malárie a v nárůstu chudoby a hladu, které se projevují dramatickým úbytkem učitelů, častými absencemi dětí a zkracováním délky jejich školní docházky.

Přístup ke zdravotní péči

Zdravotní péče trpí ve většině subsaharských zemí kri-

tickým nedostatkem financí podobně jako systém vzdělávání. Podle ukazatele výdajů na zdravotnictví per capita vydá subsaharská Afrika ročně na léčení jednoho obyvatele průměrně necelých 32 USD, Česká republika asi 15krát tolik. Výjimkou v regionu nejsou ani země, které na zdravotnické výdaje per capita ročně nevynaloží ani 10 USD (představují asi 20 procent subsaharských států, resp. 25 procent obyvatel subsaharské Afriky).¹¹⁾

Důsledky jsou bohužel žalostné: Subsaharská Afrika má nejvyšší dětskou i mateřskou úmrtnost na světě.¹²⁾ Proti spalničkám je očkováno do jednoho roku od narození jen asi 60 procent dětí (naproti tomu v Latinské Americe a Karibiku 93 procenta). Subsaharská Afrika má také nejvyšší prevalenci tuberkulózy (485 osob ze 100 000). Antiretrovirální systém léčby HIV/AIDS je aplikován jen asi 15 procentům pacientů. Vysoká dětská úmrtnost navíc vede rodiče k přesvědčení, že je třeba víc dětí, což zvyšuje pravděpodobnost hladu a chudoby.

Přístup k pitné vodě a kanalizaci

Nedostatečně rozvinutý systém zdravotní péče vytváří společně s omezenou dostupností pitné vody, sanitárního zařízení a kanalizace ideální podmínky pro rychlé šíření infekčních chorob. Přitom počet lidí bez přístupu ke zdroji pitné vody se v subsaharských zemích mezi roky 1990 a 2002 zvýšil o více než 27 milionů a počet osob bez dostupného hygienického zařízení dokonce o 95 milionů.¹³⁾ Čtyři pětiny lidí bez přístupu k pitné vodě a kanalizaci žijí ve venkovských oblastech, kde je také zdravotní péče nedostupná.

Vládní selhání a korupce

Za žalostnou situaci v oblastech vzdělávání, zdravotní péče, za obtížnou dostupnost pitné vody a kanalizace a nerozvinutou infrastrukturu nesou jistě odpovědnost místní vlády jednotlivých států nezřídká zkorumpované a často fungující bez reálné podpory „svých“ obyvatel. Fakt, že se právě jejich prostřednictvím realizuje valná většina projektů rozvojové pomoci, účinnosti takto vynakládaných prostředků jistě neprospívá o nic víc než ochranná opatření a extenzivní zemědělské dotace realizované rozvinutými ekonomikami.¹⁴⁾ Nigerijský prezident Olusegun Obasanjo odhaduje, že 80 centů z každého dolaru věnovaného na pomoc subsaharské Africe v posledních čtyřiceti letech skončilo na soukromých účtech politických špiček a jejich

prostřednictvím v bankách rozvinutých ekonomik. Celkový objem takto promrhaných prostředků se v subsaharském regionu za poslední čtyři dekády vyšplhal ke 150 mld. USD.¹⁵⁾

William R. Cline z Centra pro globální rozvoj předpokládá, že liberalizace světového obchodu by ušetřila rozvinutým ekonomikám ročně 141 mld. USD na dotacích a rozvojové pomoci. Rozvojovým zemím by tato změna umožnila realizovat zisky z mezinárodního obchodu vyšší až o 87 mld. USD za rok.¹⁶⁾

Skutečnost, že rozvojové země nedokáží prosadit své zájmy v mezinárodním obchodě, realizovat z něj přiměřené výnosy a ty využít ke stimulaci rozvoje a růstu, stejně jako neochota rozvinutých ekonomik realizovat změny v uspořádání mezinárodních ekonomických vazeb, vedou k politice typu: „Trade, Not Aid“, nebo k iniciativě Světové banky a Mezinárodního měnového fondu: „Aid for Trade“. Jejich reálné efekty na změnu postoje vyspělých ekonomik k problematice rozvoje a mezinárodního obchodu jsou zatím mizivé; dokonce by bylo možné polemizovat o tom, zda „Aid for Trade“ není jen záplatou na nepříliš úspěšné rozvojové kolo jednání Světové obchodní organizace v Dauhá.

S letošním rokem skončilo Desetiletí boje s chudobou, rozvojová dekáda Spojených národů vyhlášená po kodaňském Světovém summitu o sociálním rozvoji v roce 1996. Hodnotící zpráva Mezinárodní rady pro společenský blahobyt právě nehýří optimismem. Konstatuje sice, že se subsaharská Afrika konečně dostala z dvacetileté recese a od roku 2000 realizuje hospodářský růst ve výši 1,2 procenta HDP, na druhou stranu však přiznává, že za 90. léta počet chudých v subsaharské oblasti vzrostl o bezmála 100 milionů a právě během Desetiletí boje s chudobou 1996–2007 došlo globálně ke značnému snížení tempa poklesu počtu chudých.¹⁷⁾

Jedná se zřejmě jen o další důkaz, že úspěšná strategie boje proti chudobě musí být spjata s rozvojem soukromého sektoru, infrastruktury, a především s liberalizací mezinárodního obchodu zaměřenou na narovnání postavení rozvojových zemí v mezinárodních ekonomických vazbách. Právě tímto směrem by měla laická i odborná veřejnost směřovat svou iniciativu, tímto směrem by měla tlačit vývoj mezinárodní politiky, pokud by chtěla rozvojovým zemím poskytnout skutečně systematickou podporu.

○

Aleš Kocourek (1979) působí na katedře ekonomie Hospodářské fakulty Technické univerzity v Liberci a na katedře politologie a mezinárodních vztahů Filozofické fakulty Západočeské univerzity v Plzni.

ales.kocourek@gmail.com

¹⁾ Chen, S. – Ravallion, M.: *How Have the World's Poorest Fared since the Early 1980s?* The World Bank Research Observer. Washington: World Bank 2004, Vol. 19, No. 2, pp. 141–169. ISSN 1564-6971.

²⁾ Pod pojmem Matoušův efekt se v této souvislosti rozumí skutečnost, že z rozvojové nebo sociální pomoci určené těm nejchudším mají obvykle největší prospěch skupiny obyvatel se středním příjmem. (srov. Matouš 25, 29: „Neboť každému, kdo má, bude dáno a přidáno; kdo nemá, tomu bude odňato i to, co má.“).

³⁾ *World Development Indicators 2005*. Washington: IBRD / WB, 2005. ISBN 0-8213-6072-8.

⁴⁾ Zvýšení energetického příjmu z potravin o 500 kcal – o dva rohlíky – na osobu a den by podle Světové zdravotnické organizace vedlo dlouhodobě k hospodářskému růstu vyššímu o 0,5 procenta.

⁵⁾ *World Malaria Report 2005*. 1st Ed. Geneva, Switzerland: WHO & UNICEF, 2005. ISBN 92-4-159319-9.

⁶⁾ *AIDS Epidemic Update: December 2005*. Geneva, Switzerland: UNAIDS/WHO, 2005. ISBN 92-9-173439-X.

⁷⁾ *Malaria and HIV Interactions and Their Implications for Public Health Policy*. 1st Ed. Geneva, Switzerland: WHO, 2005. ISBN 92-4-154694-8.

⁸⁾ Např. v Botswaně o 25 let, v Zimbabwe dokonce o 27 let.

⁹⁾ Počet tzv. „AIDS orphans“ dosáhne podle odhadů Spojených národů v roce 2010 až 35 milionů.

¹⁰⁾ *World Development Report 1998 / 1999: Knowledge for Development*. New York, USA: IBRD / WB, 1999. ISBN 0-19-521118-9.

¹¹⁾ Dodd, R. – a kol.: *Health and the Millennium Development Goals*. Geneva, Switzerland: WHO, 2005. ISBN 92-4-156298-6.

¹²⁾ V subsaharské Africe zemře 172 z 1000 živě narozených dětí do 5 let od narození a 830 žen z 10 000 zemře v důsledku komplikací při porodu nebo po něm.

¹³⁾ *World Development Indicators 2005*. Washington: IBRD / WB, 2005. ISBN 0-8213-6072-8.

¹⁴⁾ Podle odhadů největší britské charitativní nevládní organizace OXFAM v roce 2005 dosáhly vládní podpory pro cca 7 500 amerických producentů bavlny zhruba 4 mld. USD, americký vývoz bavlny představuje cca 38 procent světového exportu bavlny a prodejní cena amerických exportérů podle OXFAM pokrývá výrobní náklady asi z jedné třetiny. Jen Burkina Faso, třetí největší subsaharský exportér bavlny (po Beninu a Pobřeží slonoviny) tak přichází ročně o 12 procent svých exportních příjmů. Pro srovnání v roce 2004 oficiální rozvojová pomoc Spojených států pro více než 700 milionů obyvatel zemí subsaharské Afriky stěží překročila 3,5 mld. USD.

¹⁵⁾ Tupy, M. – Preble, Ch.: *Trade, Not Aid. Farm protectionism threatens farms in Africa, wallets in America, and lives everywhere*. Reason Magazine. Los Angeles, USA, June 17, 2005.

¹⁶⁾ Tupy, M. – Preble, Ch.: *Trade, Not Aid. Farm protectionism threatens farms in Africa, wallets in America, and lives everywhere*. Reason Magazine. Los Angeles, USA, June 17, 2005.

¹⁷⁾ International Council on Social Welfare: Statement to United Nations Commission for Social Development, 44th Session, New York, 8–17 February 2006: *Review of the first UN Decade for the Eradication of Poverty 1997–2006: One Decade Has Passed, Another to Go*.

Ropná politika Rovníkové Guineje

JAN ZÁHOŘÍK

Rovníková Guinea se řadí počtem obyvatel a rozlohou z pohledu mezinárodní politiky k málo významným subjektům na periferii geopolitického spektra. Tato bývalá španělská kolonie, jejíž území je porostlé rovníkovými pralesy, je však zároveň velmi bohatá na nerostné suroviny, což z ní přece jen činí zajímavý objekt pro některé strategické partnery. Bohužel, i přes nově objevená naleziště ropy se nezdá, že bychom měli být optimisty, pokud jde o rozvoj ekonomiky tohoto malého státu. Rovníková Guinea je totiž zároveň na seznamu zemí s největší mírou cenzury, korupce a klientelismu, což přispívá k tomu, že ropa může být v nesprávných rukou nebezpečnou zbraní.¹⁾

Rovníková Guinea na počátku třetího tisíciletí

Před dvěma a půl lety se Rovníková Guinea dostala do popředí světových médií díky aféře, která se citelně dotkla i britské politické scény. Tamní vláda zatkl devatenáct vojáků obviněných z přípravy státního převratu a ve stejné době zatkla vláda Zimbabwe dalších sedmnáct vojáků na cestě z JAR do Rovníkové Guineje. Tato skupinka byla finančně podporována jihoafrickým žoldnéřem Markem du Toitem, ale zejména synem bývalé britské předsedkyně vlády, sirem Markem Thatcherem. Zosnovatelé převratu chtěli svým činem zbavit vlády autoritativního prezidenta Obianga Nguemu a nahradit jej dlouholetým exilovým opozičním vůdcem Severem Motem.

Zhruba před deseti lety byla objevena v Rovníkové Guineji ropa, což z této země učinilo třetího největšího producenta ropy na kontinentu s denním objemem 181 tisíc barelů. V roce 2005 dokonce Rovníková Guinea zaznamenala nejrychlejší ekonomický růst na světě, který překročil neuvěřitelných 45 procent. Vzhledem k malému počtu obyvatel (jen asi půl milionu) se obrovským způsobem zvedl meziroční hrubý domácí produkt na jednoho obyvatele, který se podle některých statistik měl přiblížit Lucembursku,²⁾ realita je však ve skutečnosti poněkud jiná.

Očekávaná délka života zůstává na nízkých 49 letech a nezaměstnanost neklesla pod 30 procent. Jediným viditelným dů-

sledkem těžby ropy je posílení neomezené vlády prezidenta Nguemy a jeho represivní politika, která má za následek růst etnického a společenského napětí, jež může v budoucích letech přinést zhroucení státu.

Nesvobodný stát

Rovníková Guinea, dříve Španělská Guinea, patřila v dřívějších dobách k exportérům kakaa, zemědělská činnost drobných rolníků byla vždy základem ekonomiky. Vzhledem ke klimatickým podmínkám a tropickým chorobám se ani v koloniálních dobách nepodařilo rozvinout výraznějším způsobem infrastrukturu, která je nutným předpokladem ekonomického rozvoje. S tím úzce souvisí školství a zdravotní péče, jež je omezena jen na některé městské oblasti, zatímco v odlehlých, málo přístupných krajinách chybějí jak školy, tak zdravotnická zařízení a potřebný personál.

Po získání nezávislosti (1968) se stal prvním prezidentem země Macias Nguema, jenž nastolil jeden z nejbrutálnějších režimů v postkoloniální Africe. Bohužel, vzhledem ke své poloze a ekonomické marginalitě zůstal tento režim mimo obzor západního světa. Nguemův režim byl postaven na budování kultu osobnosti stalinistického vzoru, neváhal popravovat své politické odpůrce a intelektuály. Běžně se udává, že zlikvidoval, ať již vraždami, či odchodem ze země, asi třetinu obyvatel Rovníkové Guineje. Nejnerozumnějším prezidentovým činem bylo vyhoštění ni-

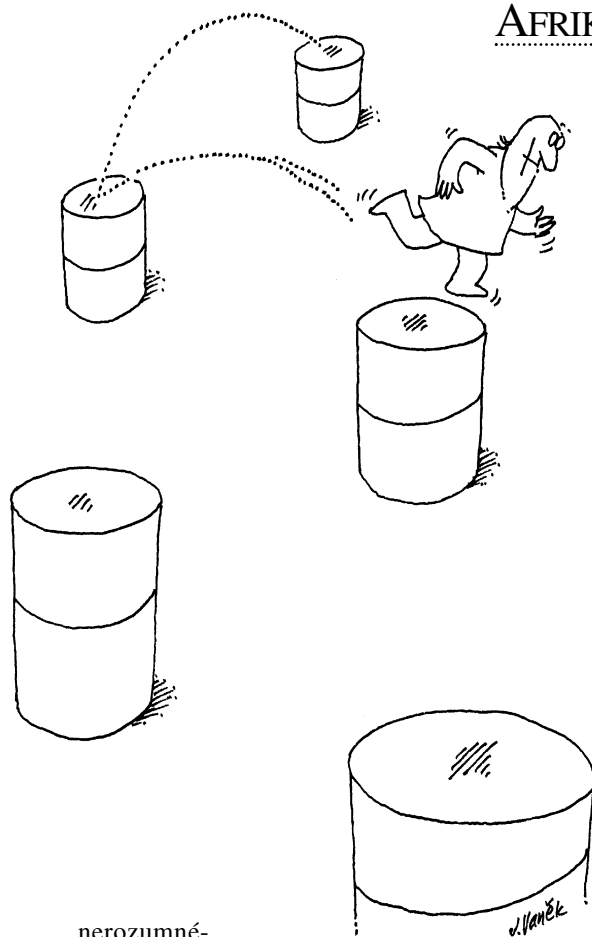
gerijských a španělských občanů, což způsobilo devadesátiprocentní propad HDP.

Nguemův režim se jako řada jiných diktátorských režimů v Africe, Asii a Latinské Americe opíral o příslušníky vlastní rodiny a klanu Esangui, pocházející z širšího národa Fangů. Naopak, represemi byli postiženi zejména příslušníci etnika Bubi, což lze označit slovem genocida. Prezidentova nedůvěra k vlastním poddaným brzy vyústila v paranoidní strach, který měl za následek represe i vůči dosud loajálním příbuzným. Situace dospěla tak daleko, že prezidentův synovec Teodoro Obiang Nguema roku 1979 uskutečnil za pomoci násilí převrat, z něhož vzešel jako všeobecně přijímaný „osvoboditel“.³⁾ Jeho režim sice ukončil období bezprecedentního teroru, ale neznamenal demontáž policejního státu diktátorského typu.

Ropa a USA

V roce 1995 byla založena na pobřeží první těžební oblast pod vedením společnosti Mobil Oil. Od té doby došlo k objevu mnoha dalších nalezišť jak na kontinentálním, tak ostrovním území Rovnické Guineje. Ropný průmysl zaměstnává zhruba 10 tisíc lidí, z nichž ale naprostá většina nepochází ze země, ale z Kamerunu, Nigérie, Filipín a USA. Jen málo bylo investováno do kvality života, zatímco Obiangova vládnoucí skupina získala nezměrné bohatství. Sám Obiang si mohl za několik milionů dolarů pořídit dům nedaleko Washingtonu D.C., zatímco jeho syn Teodor vlastní apartmány v Paříži, Hollywoodu a na Manhattanu.⁴⁾

I přes nespochybnitelné údaje o korupci, klientelismu, porušování lidských práv se Spojené státy snažily o zlepšení vztahů s Rovnickovou Guineou v rámci svého úsilí snížit závislost na surovinách z Blízkého východu. Prezident Obiang se tak mohl soustředit na budování nesmyslných a megalomanských projektů, jako je plán na výstavbu nového hlavního města, Malabo 2, místo toho, aby vláda investovala do školství, zdravotnictví a infrastruktury.⁵⁾ Rovnicková Guinea je kromě ropy bohatá i na jiné nerostné suroviny, jako je bauxit, tantal, zlato, diamanty, dřevo a zemní plyn, přičemž zvláště rovnickové pralesy značně ubývají v důsledku

nerozumného vytěžování bez obnovy.⁶⁾

Na přelomu tisíciletí otevřel prezident Bush americkou ambasádu v hlavním městě Rovnické Guineje a i přes hlasitý odpor organizací na ochranu lidských práv se setkal s prezidentem Obiangem. Právě vědomí podpory, respektive nezajmu Západu o dění v Rovnické Guineji, umožňuje Obiangovi nerušeně pokračovat v nastolené politice a vlastním obohacování. Spojené státy daly několikrát najevo, že důležitá je především ropná bezpečnost v oblasti, zatímco jakýkoli převrat by mohl destabilizovat situaci, což by se mohlo negativně projevit v ekonomické oblasti. Prezident Bush tak usiluje spíše o podporu a zachování současného statu quo v Rovnické Guineji, než aby usiloval o demokratizaci režimu. Právě tento aspekt se Spojeným státem často vyčítá, mnohdy snad oprávněně. Zatímco v některých částech světa usilují o „demokratizaci“, jinde zavírají oči před očividným porušováním lidských práv, neboť přednější je logicky zájem ekonomický. Bohužel, budoucnost Rovnické Guineje závisí výhradně na externích událostech a jevech, zejména pak na pomoci USA, bez které by byl stávající režim těžko udržitelný. Příjmy z ropy jsou jediným zdrojem státního bohatství, přičemž státní bohatství

znamená v tomto smyslu bohatství prezidenta Obianga a jeho rodiny.

Podobné příklady jsme mohli v minulosti sledovat i v jiných částech Afriky, kdy například prezident Mobutu v bývalém Zairu (dnešní Demokratická republika Kongo) užíval státní pokladnu jako své soukromé konto, což nakonec přispělo k naprostému zruinování ekonomiky a naprostému rozpadu státu. Nikoli nepodobně si počínali ve Středoafrické republice Jean Bedel Bokassa, či v Togu Gnassingbé Eyadéma.

Vztahy založené na ropě

Z širšího geopolitického hlediska asi nepřekvapí, že Rovnicková Guinea navázala těsnější vztahy se Zimbabwe, jejímž prezidentem je Západem kritizovaný Robert Mugabe. Pro Mugabeho představují dohody o dodávkách ropy, na nichž se obě země dohodly letos v červnu, významnou podporu. Obě země však udržují přátelství spíše ze strategických důvodů. Zatímco Zimbabwe díky své mezinárodní izolaci již nemůže počítat

s mohutnými dodávkami ropy z Libye a JAR, a obrátila se proto na Rovnickovou Guineu, Obiang naopak usiluje o vydání několika zajatců z Harare, kteří zde byli zadrženi v souvislosti s přípravou převratu v zemi. Mezi nimi je i britský žoldnér Simon Mann. Během březnové návštěvy prezidenta Obianga v Harare se o obou záležitostech diskutovalo, ale výsledek dosud nebyl znám.⁷⁾

Opačným příkladem jsou napjaté vztahy se sousedním Gabonem, které jsou taktéž založeny především na nalezištích ropy. V roce 2004 obě země podepsaly společnou těžební dohodu, která se měla týkat prozkoumání ostrovů v Atlantickém oceánu, které patří oběma zemím. Vzhledem k tomu, že země si mezi sebou nevyjasnily hranice, došlo již v minulosti k několika konfliktům. Jedná se zejména o oblasti ostrovů Mbanié, Cocotier a Conga, na které si obě dělaly nárok. Prezidenti obou zemí se setkali na zasedání v Ženevě roce 2004, když jejich schůzku zprostředkoval generální tajemník OSN Kofi Annan. Zatímco Annan vyzýval k urychlenému vyřešení konfliktu, který by mohl sloužit jako příklad pro jiné oblasti Afriky, zmítané obdobnými teritoriálními nesváry, Obiang přišel s tvrzením, že obě

AFRIKA SNŮ A SKUTEČNOSTÍ

země se staly „oběťmi kolonialismu,“ čímž odkazoval ke koloniální mapě z roku 1906, která definovala hranice mezi ostrovy velmi nejasným způsobem.⁸⁾

Co bude dál?

Rovníková Guinea je známá jako nejrepresivnější režim současné Afriky. Zatímco jiné africké země jdou cestou alespoň pozvolné demokratizace (Botswana, Namibie, Angola, Benin, Mali, Senegal), Rovníková Guinea naopak posiluje postavení prezidenta jako jediného vůdce státu. To se projevuje i v oblasti cenzury, neboť kritizovat prezidenta je nemyslitelné, soukromá média neexistují, nepočítáme-li televizní stanici prezidentova syna Teodora. Exilová skupina novinářů, ASOLPEGE-Libre uvádí, že jedinou pravidelně vycházející publikací je provládní časopis, publikovaný ve Španělsku a financovaný z peněz amerických ropných společností operujících v Rovníkové Guineji. K tomu, aby se soukromé společnosti dostaly na obrazovku státní televize, musejí platit vysoké poplatky. Státní rádio Malabo dokonce vyhlašuje varování, že pokud bude někdo přistižen při kritice vlády, vystavuje se vážnému nebezpečí postihu za porušení zákona. Opoziční vůdci tak byli během zmanipulovaných voleb v roce 2004 označováni za „nepřátele“ státu.

Spojené státy americké jsou výhradním partnerem a příjemcem ropy z Rovníkové Guineje. To se neblaze projevuje právě i v oblasti politické, neboť s USA za zády nemá prezident Obiang důvod k obavám. Na konci roku 2005 došlo navíc k uvolnění účtů zmrazených roku 2004 po odhalení korupčních skandálů vedoucích z Malaba až do USA. Lobbisté z Rovníkové Guineje uspěli v americkém Senátu se žádostmi o uvolnění 700 milionů dolarů a prezident Obiang mohl po návratu z Washingtonu hýřit optimismem, když poněkud cynicky prohlásil, že „...peníze náleží státu, a já je nikdy neužil k vlastním potřebám, ale pečlivě jsem je uložil, a kde mohou být lépe uloženy než v USA?“⁹⁾

V září 2006 došlo k setkání prezidentů středoafričských zemí (kromě Rovníkové Guineje se ho zúčastnili ještě zástupci Rwandy, Burundi, Čadu, Gabonu, Demokratické republiky Kongo, Konžské republiky, Středoafričské republiky a Sv. Tomáše a Princova ostrova). Prezident Obiang ve společném prohlášení vyzdvihl pomoc USA při budování „slibné se rozvíjejícího státu“, který prochází obdobím socioekonomických změn. Požádal prez-

identa Bushe o ještě větší míru investic ve své zemi, která povede k „větší prosperitě jejích obyvatel“. Jak lze očekávat, opak je pravdou a větší míra investic v případě prezidenta Obianga znamená posílení vlastního bohatství a moci.¹⁰⁾

Naprostý nedostatek investic státu do rozvoje infrastruktury, zdravotnictví a školství s sebou nese i druhotné jevy, jako je nekontrolovatelný rozvoj nemoci AIDS, jejíž neblahé důsledky uznává i prezident Obiang. Rovníková Guinea navíc nebuduje jiné zdroje bohatství, nerozvíjí se zde žádná výrazná odvětví průmyslu, což ohrožuje do budoucna ekonomickou kontinuitu.

Příklad jiných afrických zemí, které v minulosti vsadily pouze na ropu (např. Nigérie v 70. letech), by měl rozumné politiky přimět k přehodnocení stávající situace a zaměřit se více na alternativní aspekty ekonomiky. Lze se však oprávněně obávat, že tomu tak v případě prezidenta Obianga nebude a že světové agentury budou i nadále přinášet zprávy o pokračujícím posilování osobní moci a potlačování lidských práv, rostoucí kriminalitě a korupce. Jakýsi náznak se naskytl v červnu tohoto roku, když byl z vězení propuštěn vůdce opoziční separatistické organizace Hnutí za sebeurčení ostrova Bioko (MAIB). Teprve události následujících let ukáží, do jaké míry je vláda Rovníkové Guineje schopna investovat miliony dolarů z příjmů z ropy do rozvoje své země a učinit z ní africký Katar.

Jan Záhořík (1979) je afrikanista a etnolog – doktorand Ústavu Blízkého východu a Afriky FF UK v Praze a katedry antropologie FF ZČU v Plzni.

mvogol@seznam.cz

¹⁾ Dobrým a čtivým úvodem do politických dějin Rovníkové Guineje je např. Klitgaard, R. (1991): *Tropical Gangsters: One Man's Experience With Development and Decadence in Deepest Africa*. London: Basic Books.

²⁾ Viz McSherry, B. (2006): *The Political Economy of Oil in Equatorial Guinea*. *African Studies Quarterly* 8/3, pp. 24–43.

³⁾ Nugent, P. (2004): *Africa Since Independence*. New York: Palgrave Macmillan.

⁴⁾ McSherry, B. (2006): *The Political Economy of Oil in Equatorial Guinea*. *African Studies Quarterly* 8/3, s. 26.

⁵⁾ Tamtéž.

⁶⁾ Blíže informace a aktuální čísla naleznete na stránkách CIA: www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/ek.html

⁷⁾ Blíže informace o vztazích mezi oběma režimy viz www.afrol.news.com/articles/19044

⁸⁾ www.afrol.news.com/articles/18259

⁹⁾ www.afrol.news.com/articles/17407

¹⁰⁾ K tématu blíže viz allafrica.com/stories/200608080375.html

Před lety, když adopce na dálku byly něčím zcela novým, navrhl jeden novinář svému šéfredaktorovi, že by bylo dobré napsat reportáž z Afriky o konkrétních dětech, jimž Češi mohli změnit život. „Afrika je mimo civilizační okruh našich čtenářů,“ odpověděl mu suše šéfredaktor.

Zdá se, že stejnou hloupost si namluvila i česká zahraniční politika.

Její bilance je tristní. Za celou dobu existence Česka ještě nenavštívil subsaharskou Afriku žádný český prezident. Poslední ministr zahraničí Cyril Svoboda za čtyři roky absolvoval jedinou skutečnou africkou cestu (bylo to úplně na sklonku jeho působení) a jednou zaskočil do Súdánu. Podobné to bylo i za jeho předchůdců. Na zemi, která málem měla v Africe po roce 1918 svou kolonii – Togo, je to hodně bídné.

Pro Čechy zůstává subsaharská Afrika tradičně spíš vzdáleným územím bídy a kulís pro filmy o zvířatech a dobrodružné expedice Lambaréné než tématem, jímž je užitečné se vážně zabývat. Přestože vývoz do této části světa se za poslední čtyři roky zvedl třikrát, na ministerských mapách Afriky jako by stále bylo napsáno *Hic sunt leones*. Vztah k Africe charakterizuje podceňování, ignorance a neinformovaný nezájem. Někdy i arogance.

Hic sunt leones

Česká politika nezájmu aneb Útěk z Afriky

Chcete příklad? V prosinci má jet do černé Afriky Václav Klaus – a bylo by to vůbec poprvé, co hlava českého státu za čtrnáct let jeho existence dala najevo, že pro nás tento kontinent vůbec existuje. Ne, že bychom o něm úplně nevěděli: někdy na podzim roku 1998 se do Jihoafrické republiky chystal Václav Havel. Nelson Mandela, stejně významný, ne-li významnější symbol boje proti nesvobodě, o něj moc stál a opakovaně jej zval. Jenže nakonec byl odmítnut s poukazem na Havlův špatný zdravotní stav. Pak ale překvapený Mandela mohl sledovat, jak zdravím celkem kypící Havel si vyšlapuje po boku Billa Clintona po Růžové zahradě Bílého domu, a mezi Jihoafričany a Českem vypuklo něco na způsob diplomatické studené války.

Co se může pokazit...

Tenhle příběh je pro republiku zcela typický. Někdo by mohl mít dokonce podezření, že když Murphy vymýšlel svůj

první zákon o tom, že co se může pokazit, se také pokazí, inspirací mu byla česká politika k Africe.

A tak dochází k situacím, které by byly legrační, kdyby nebyly tak vážné. Česko se rozhodne, že získá nestálé místo v Radě bezpečnosti, a zhruba ve stejné době oznámí další vlnu rušení ambasad v Africe. Pro pořádek: velvyslanectví se ruší i jinde. Ale když je třeba pustit síti zastupitelských služeb opravdu žilou, nejvíc se zařizne do Afriky.

Jenže Afričané takové vyslovení nezájmu, byť se netýká ani jejich země, berou velmi citlivě. Reagují jako kontinent. Když přijede do Afriky konečně ministr zahraničí, najednou tam slyší: Opravdu nevíme, jestli budeme v OSN hlasovat pro vás.

Kromě toho, pouštění žilou se děje poněkud nedůvtipným způsobem. Zrušení mají být všechny ambasády ve frankofonní Africe. Většina Afriky je však frankofonní a frankofonní africké státy jsou dobře organizovány a schopny jednat jako celek. Poslední, Kinshasa, už má vystaven úmrtní list, ale z důvodů, které stojí za za-

znamenání, dosud přežívá na přístrojích. Před odpojením ji prozatím zachránila Evropská unie, protože Česko z čisté nevědomosti a nezájmu torpédovalo její politiku v Kongu. Podívejme se na tuto epizodu zblízka, protože leccos vypovídá.

Trapas v Kongu

Kongo je jedna z priorit Evropské unie. Evropané by rádi ukázali, že dokáží postavit na nohy zemi, která se potácela na pokraji chaosu a kde proběhla válka s miliony mrtvých. Kromě toho, Kongo je bohaté. Velmi bohaté. A tak není od věci vykolíkovat si tenhle claim pro sebe.

Unie do Konga, jež má být výkladní skříní jejich schopností, investovala mimořádný politický i finanční kapitál, má tam vlastní vojáky, současně buduje místní armádu, policii, soudní systém či staví komunikace. Vše měly korunovat první demokratické prezidentské volby v červenci 2006.

Jenže Češi zřejmě moc nepřemýšlejí, a tak před volbami oznámí, že velvyslanectví v Kinshase ruší. Pro Unii je to co si jako vyjádření nedůvěry, rána do týla – jeden z nás nevěří, že to dobře dopadne, a tak ještě před zápasem opouští bojiště. Nakonec to s Prahou Unie usmlouvá, ale pak Česko krupansky opakuje úplně totéž ještě před říjnovým druhým kolem voleb.

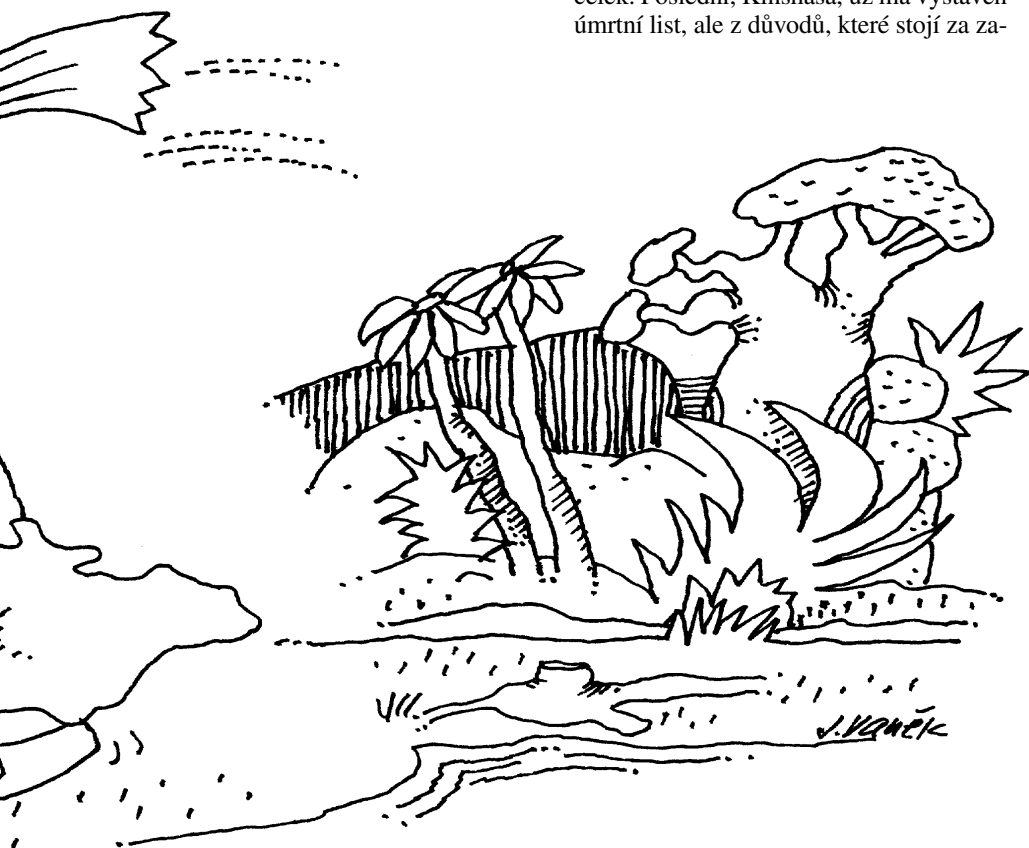
Bylo by opravdu zajímavé vědět, jak v Černínu probíhají politické debaty na podobná témata. Rozhodnutí opakovat pokus o zavření Kinshasy podruhé vložil jako odjištěný granát do kapsy svého nástupce Alexandra Vondry odcházející ministr Cyril Svoboda. Z Bruselu dorazila tvrdě formulovaná kritika a konžská ambasáda byla jedním z prvních problémů, které Vondra musel řešit.

Celkový dojem nebyl dobrý. „Zavřít ambasádu v prioritní zemi EU mezi dvěma koly prvních demokratických prezidentských voleb je z politického hlediska amatérismus,“ komentoval to v MF DNES zdroj z Evropské komise.

Jenže kdo vlastně měl na ministerstvu sdělit, že si pohrává s ohněm? Myslíte si, že přece africký odbor? Kdepak, ten byl už zrušen. Nás Čechy přece kontinent s 600 miliony obyvatel nezajímá.

Budeme připraveni?

Tenhle povýšenecký a ignorantský přístup možná pramení z počátku 90. let, kdy se budoucí český ekonomický tygr, který věří, jak ho záhy budou všichni obdivovat, rozhodl, že jeho budoucnost spočívá výhradně v obchodování s vyspělými

mi zeměmi. Proč ztrácet čas ve třetím světě. Ještě bychom se umazali.

Zatímco jsme připravovali rušení ambasád a omezovali vztahy, jen málokdo si kladl otázku, proč staré země Evropské unie mají naopak ambasády v Africe celkem velké a proč do Afriky strkají tolik peněz.

Dnes už taky víme, že překvapivě velká část unijní agendy se týká Afriky. A proč ne: je to velmi blízký soused. Nejsou tam jen lvi a zebry, ale také příležitosti a přímá ohrožení. Před rokem Unie přijala dokument nazvaný *Strategie pro Afriku*. K jinému kontinentu takový dokument nemá. Mimochodem, protože jsme členy Unie, je to i náš dokument.

Afrika je chudý, ale obrovský trh. Zbytek světa je už rozebrán, ale tady jsou ještě místa, která lze obsadit. Netřeba ohrožovat nos: o Afriku se rvou Američané, Číňané, Indové a většina evropských zemí. Má suroviny i skupiny koupěchtivých. Ne že bychom vyráběli mobily, ale Afrika je teď právě nejrychleji rostoucím trhem mobilních telefonů. Nás se to týká jen nepřímo: je to ukazatel toho, že se tam něco děje. Afrika, to nejsou jen hladomory a Masajové s ostěpy, o nichž stereotypně píše média, protože vše ostatní je „mimo civilizační okruh čtenářů“. Tak zůstane třeba utajeno, že Angola vystrnadila Saúdskou Arábii z místa největšího dodavatele ropy pro miliardovou Čínu.

Jak si hájíme naše zájmy v místech, kde můžeme být levnější než většina konkurence? Občas tam objevíte české produkty: často je u nás koupila nějaká západní firma a prodala je v Africe.

Ostatní přicházejí, Češi však spíše odcházejí. „Zkracováním fronty“ v subsaharské Africe jsme sami proti sobě. Paradoxně je důležitější být v Africe než třeba v Polsku. Tam nás znají, jsme jedna Unie, nemusíme se tam připomínat.

Členství v Evropské unii nás donutí brát Afriku vážně. Je to i v našem zájmu. Nepřijde-li my do Afriky, Afrika si nás najde sama. K tomu, aby se Afričané dostali do Evropy, jim stačí půl hodiny plavby na nafukovacím člunu. Pořád máte pocit, že nás se problém Afriky netýká? Tak tedy jinak: Unie rozhodla o zřízení „bojových skupin“, které budou muset rychle vojensky zasáhnout v jakékoli krizové oblasti Afriky, protože Unie tento světadíl považuje za svůj obranný perimetr. Každý stát bude mít pohotovost půl roku. Na Česko přijde řada v roce 2009. Už za tři roky.

Milan Vodička (1960) je redaktorem Mladé fronty Dnes.

Milan.Vodicka@mfdnes.cz

Zlaté období australské ekonomiky

Australská ekonomika dosahuje v posledních letech pozoruhodných výsledků. Hospodářský růst je stabilní a vysoký, nezaměstnanost na třicetiletém minimu, vládní dluh blízký nule a inflace se drží v přijatelných mezích. Následující příspěvek si klade za cíl analyzovat současný stav a hledat příčiny zmíněných výsledků. Uvidíme, že kořeny australských úspěchů leží ve strukturálních reformách, které uplatňovaly australské vlády od 80. let, ale také v aktuální konjunkturální situaci světového hospodářství s vysokou poptávkou po surovinách.

LIBOR ŽÍDEK

Charakteristika země

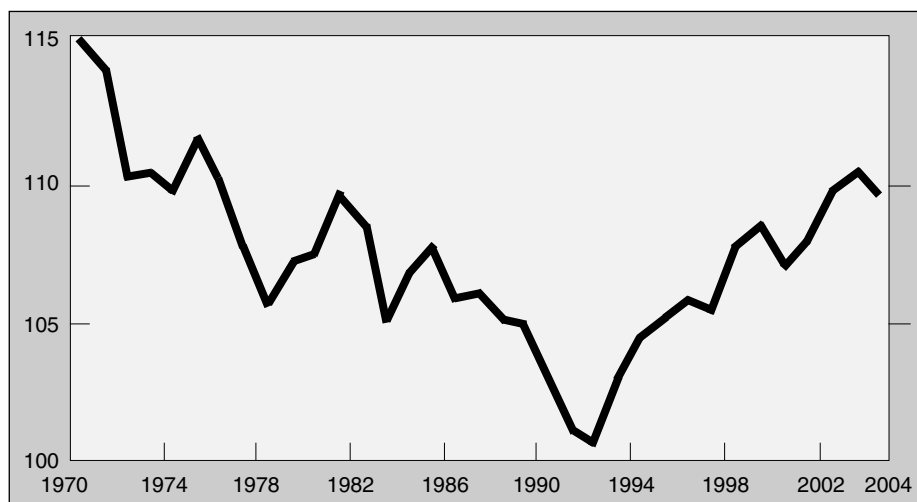
Austrálie má velmi nízkou hustotu zalidnění. Na 7 682 400 km² (ČR 78 600 km²) žije pouze něco málo přes 20 milionů obyvatel, z nichž více než polovina bydlí v pěti velkoměstech. Ve městech žije celkem 85 procent všech Australanů, většina z nich na pobřeží. Populace je mírně rostoucí. Země je rozdělena do šesti států a dvou teritorií. Oficiální hlavou země je královna Alžběta II. Současný ústavní pořádek se datuje do roku 1901, kdy se jednotlivé (do té doby nezávislé) státy sdružily do federace. Parlament je dvoukomorový. Dolní komora – Sněmovna reprezentantů – má 150 členů. Horní komora – Senát – 76 členů, jednotlivé státy jsou v něm zastoupeny rovným dílem.

Za zmínku stojí, že australské volby jsou povinné pro občany starší 18 let.

Dlouhodobý vývoj australské ekonomiky

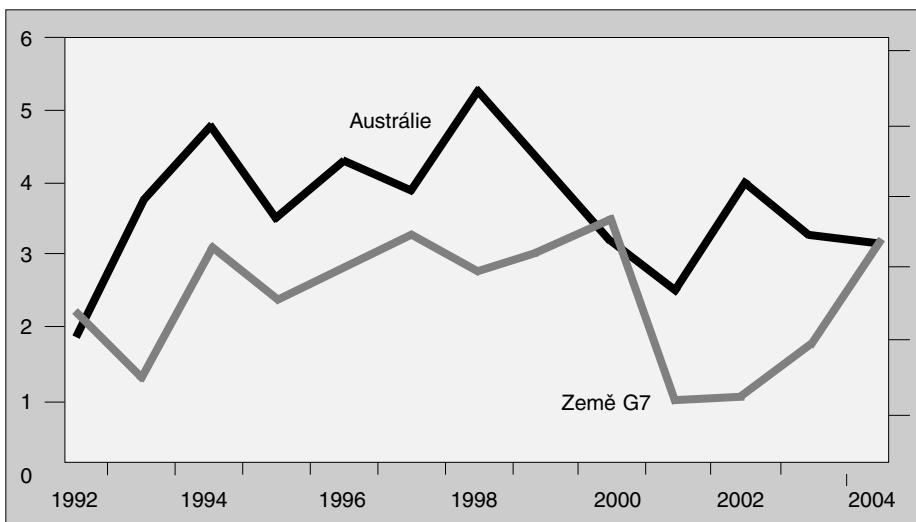
V době vytvoření federace měla Austrálie (měřeno paritou kupní síly) nejvyšší HDP na osobu (The Economist 7. 5. 2005), a to především díky bohatým nalezištím surovin a nedozírným stádům ovcí. Jisté sebeuspokojení vedlo k relativnímu zaostávání země, které se ještě prohloubilo po druhé světové válce. V 70. letech trpěla Austrálie poklesem produktivity práce a rostoucí inflací. Ve srovnání hrubého domácího produktu na hlavu se země dostala z vedoucích příček mezi zeměmi OECD do průměru – viz graf 1. Situace zašla tak

Graf 1: Australský HDP na osobu (měřeno paritou kupní síly), průměr OECD = 100

Zdroj: Beaumont, Australia's enduring expansion, 2005

Graf č. 2: Růst HDP australské ekonomiky a průměrný růst v zemích G7 (v %)

Zdroj: Beaumont, *Australia's enduring expansion*, 2005

daleko, že australský ministr financí prohlásil, že Austrálie je na dobré cestě stát se banánovou republikou (The Economist, 7. 5. 2005).

V reakci na tento vývoj přistoupily australské vlády k reformám, které započaly již se změnou kurzového režimu na floating v prosinci 1983 (Beaumont, 2005). Tento krok byl tak jako u jiných zemí veden snahou posílit autonomii měnové politiky australské centrální banky v době rostoucích a volatilních kapitálových přesunů. Ale stal se i odrazovým můstkem pro další tvrdé strukturální reformy. Na počátku reformy byla australská ekonomika chráněna bariérou vysokých cel, domácí konkurence byla omezena existencí státních monopolů a trh práce byl umrtven centralizovaným vyjednáváním o mzdách. Počáteční reformy v polovině 80. let pod vedením Labor party¹⁾ znamenaly deregulaci finančních trhů, snížení cel, otevření bankovního sektoru zahraniční konkurenci, komercializaci a následnou privatizaci státních podniků a liberalizaci klíčových odvětví, jako jsou letecká doprava a telekomunikace, i jistou deregulaci na trhu práce spojenou s omezením úlohy odborů. Pro toto období byla ovšem také charakteristická určitá nerovnováha v hospodářství – spojená s velkým růstem objemů půjček a rostoucím deficitem běžného účtu platební bilance. Za závažný problém byl považován nedostatek úspor, a proto vláda zlepšovala fiskální pozici. Mimo jiné i ve snaze o zvýšení objemu úspor se vláda v roce 1993 rozhodla přijmout soukromý penzijní

systém s povinnými odvody všech zaměstnanců. Trvajících inflace byla dalším problémem 80. let. Ve druhé polovině dekády se pohybovala mezi sedmi až devíti procenty. Centrální banka proto výrazně přitvrdila měnovou politiku, což vedlo na počátku 90. let (spolu s celosvětovým zpomalením) k hluboké recesi australské ekonomiky.

Spolu s recesí klesla i inflace a v polovině roku 1992 již byla pod tři procenta. Centrální banka přijala v roce 1993 režim cílování inflace s inflačním cílem mezi dvěma až třemi procenty. Tento cíl se však vztahuje na průměrnou inflaci v rámci celého hospodářského cyklu, a toto nastavení proto umožňuje relativní flexibilitu měnové politiky. Politika centrální banky je úspěšná, protože od roku 1993 až do současnosti dosahuje průměrná roční inflace 2,5 procenta. K těmto výsledkům přispívá i skutečnost, že v roce 1996 byla centrální bance garantována plná nezávislost.

Podobně byla zacílena i fiskální politika a od přijetí zákona v roce 1998 má vláda povinnost udržovat cyklicky vyrovnaný rozpočet a předkládat střednědobou fiskální strategii s každým rozpočtem. Federální vláda dosáhla přebytku v šesti ze sedmi následných fiskálních roků. A čistý vládní dluh se v polovině roku 2005 snížil na pouhých 1,3 procenta HDP.

Druhá polovina 90. let je také obdobím dalšího kola strukturálních reform, spojeného s liberálně-nacionální vládou. Koalice zmíněných stran zvítězila

ve volbách v roce 1996, po třinácti letech vládnutí Labor party. Reformy byly spojeny zejména s liberalizací na trhu práce. V roce 2004 byla jen jedna pětina mezd (ve srovnání se dvěma třetinami v roce 1990) stanovena na centrální úrovni, což umožnilo větší flexibilitu pracovního trhu a přispělo k poklesu nezaměstnanosti.

Důsledky reformního úsilí australských vlád jsou dalekosáhlé. Hrubý domácí produkt na hlavu v současnosti dosahuje téměř 35 000 amerických dolarů (EIU, 2006).²⁾ OECD (2006) uvádí, že životní úroveň je v současnosti vyšší než ve všech zemích G7 mimo USA. Tato skutečnost není překvapivá, protože ekonomický růst již trvá nepřetržitě po čtrnáct let – od roku 1992. Průměrné tempo růstu HDP dosáhlo v daném období 3,7 procenta (Beaumont, 2005). Australská ekonomika je také mnohem stabilnější a výrazně negativní vliv na ni neměly ani například asijská krize (1997–1998) a nebo dopady katastrofálního sucha (2002–2003). Úspěšný vývoj australské ekonomiky je zachycen v grafu č. 2.

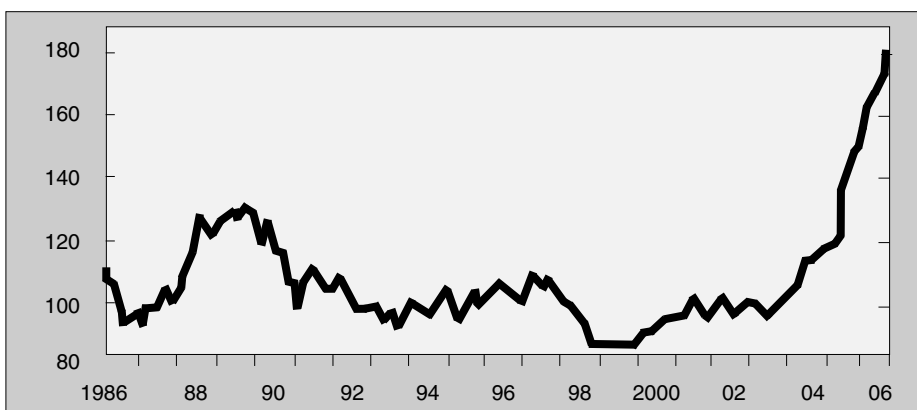
Provedené deregulace vedly k uvolnění ekonomického prostředí a země je na 11. místě podle indexu ekonomické svobody publikovaného Fraser Institutem (Gwartney, Lawson, 2006). A podle statistik Doing Business je například založení firmy nejsnazší na světě – trvá pouhé dva dny, jsou k němu zapotřebí jen dva úkony a není nutný žádný počáteční kapitál (World Bank Group, Doing Business, 2004).

Ekonomický růst je navíc doprovázen i vzestupem neekonomických ukazatelů a Austrálie má například třetí nejvyšší hodnotu Human Development Indexu na světě (UNDP, 2005). Pozitivní jsou i další institucionální charakteristiky – například korupce je na velmi nízké úrovni – země je na devátém místě na světě v Indexu vnímání korupce (Transparency International, 2005).

Současný stav

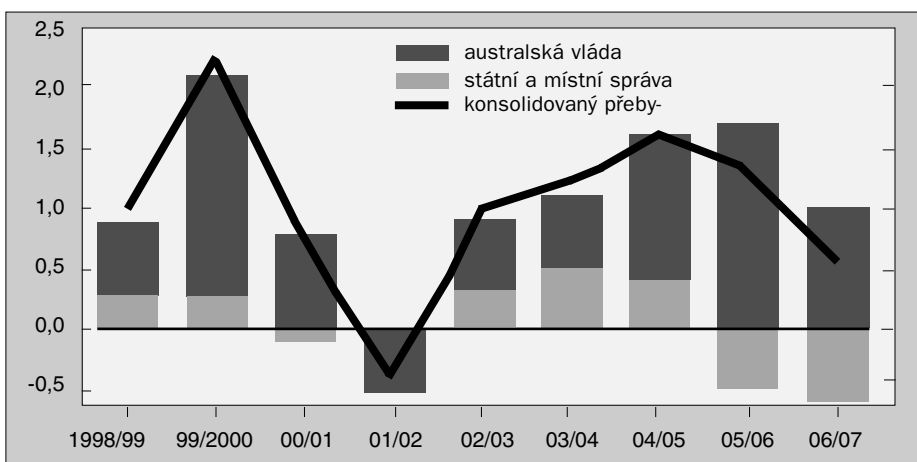
Poslední parlamentní volby se uskutečnily v říjnu 2004. Počtvrté v řadě se podařilo zvítězit koalici Liberální a Nacionální strany.³⁾ Premiérem se proto opět stal letos šestašedesátiletý John Howard (Liberální strana). Daří se mu držet funkci premiéra již po deset let od března 1996. The Economist (11. 3. 2006) se zamýšlí nad důvody Howardovy popularity a dospívá k názoru, že Howard není ani charismatický leader, ani neoplývá novými myšlenkami. Hlavní ideje, kterých se

Graf č. 3: Index cen australských komodit (2001/2002 = 100)

Zdroj: OECD, *Economic Survey of Australia 2006*

Graf č. 4: Fiskální rovnováha (% HDP)

Zdroj: OECD, *Economic Survey of Australia 2006*

drží, jsou spojeny s otevřenými trhy a deregulací ekonomiky. A jeho největším úspěchem je právě fungování hospodářství, jež zaznamenává nejdelší období prosperity od poválečného období. Howardova popularita plyne podle autorů právě ze síly australské ekonomiky. Jeho kroky v politické oblasti jsou více kontroverzní a například vyslání bojových jednotek do Iráku považovalo 58 procent obyvatel za krok, který nebyl v australském zájmu (*Economist*, 11. 3. 2006). Howard se však přesto pevně drží spojení se Spojenými státy.

Růst HDP dosáhl v roce 2005 solidních 2,6 procenta. V letošním roce vypadá situace opět radostněji – investice jsou vysoké, exportní objemy se opět zvýšily a ekonomika by měla podle odhadů vzrůst o tři procenta (OECD, 2006). A to přesto, že druhé čtvrtletí roku bylo pro hospodářství méně úspěšné zejména

v důsledku horších exportních výsledků a čtvrtletní ekonomický růst zpomalil na 0,3 procenta ve srovnání s 0,7 procenta v prvním čtvrtletí. Australská ekonomika může být považována za ekonomiku služeb a high-tech výrob, ale na současných ekonomických výsledcích se pozitivně projevuje zejména zahraniční (asijská a zejména čínská) poptávka po australských surovinách a souběžný růst jejich cen (viz graf č. 3). Například objem exportu uhlí činil ve třetím čtvrtletí 2004 3,8 miliardy australských dolarů a ve druhém čtvrtletí 2006 již dosáhl 6 miliard dolarů. Z této skutečnosti také plynou významné regionální rozdíly a státy bohaté na suroviny – Západní Austrálie a Queensland rostou rychleji než ostatní části země – zejména Nový Jižní Wales.

Proti hospodářskému vzestupu naopak působí letošní sucho, které vede k poklesu odhadů objemu zemědělské produkce.

Ne tak soukromá spotřeba, která by měla vzrůst o tři procenta. Investice se sice snížily z vysokých hodnot roku 2005, ale zůstanou stále poměrně vysoké.

Jaká je struktura australské ekonomiky? Osmdesát procent produkce pochází každoročně z oblasti služeb (*The Economist* 7. 5. 2005). Na druhé straně struktura ekonomiky odráží i významný objem nerostných surovin, kterými kontinent oplývá. Hlavní položky tvorby HDP a složky agregátní poptávky v roce 2005 jsou zachyceny v tabulce 1.

Ceny (měřeno indexem spotřebitelských cen) v roce 2005 vzrostly o 2,7 procenta, což byl mírný nárůst proti předchozímu roku. Růst cenové hladiny však dále akceleruje a ve druhém čtvrtletí se ceny meziročně zvýšily dokonce o čtyři procenta. Hlavní příčinou byl růst cen potravin (8,3 procenta) a dopravních nákladů (7,7 procenta), ve kterých se odráží i dopad cyklonu Larry (cyklon zdevastoval zejména australské banánové plantáže) a rostoucí ceny pohonných hmot. Zvýšila se i fundamentální (underlying) inflace, kterou sleduje centrální banka. Inflace by měla zůstat relativně vysoká i v následujících měsících – na konci roku se očekává okolo 3,8 procenta. Jednou z příčin je i poměrně uvolněná fiskální politika. Vláda sice dosahuje rozpočtového přebytku (konsolidovaný rozpočet – tj. včetně státních a lokálních rozpočtů – dosáhl přebytku 1,3 procenta HDP pro fiskální rok 2005/2006), ten je ovšem relativně malý vzhledem k růstu ekonomiky a přílivu prostředků spojených se vzrůstem cen komodit.

Vláda v květnu rozhodla o daňových škrtech v celkové výši 37 miliard australských dolarů pro období následujících čtyř let. Došlo ke snížení mezní sazby daně z příjmu ze 47 na 45 procent, a tato sazba je navíc aplikována jen na příjmy vyšší než 150 000 australských dolarů. Před šesti lety byla mezní úroveň pouhých 50 000 dolarů. Změny znamenají, že pouze dvě procenta daňových poplatníků budou v nejvyšším daňovém pásmu. A čtyři pětiny daňových poplatníků budou platit třicetiprocentní daň (*The Economist* 13. 5. 2006). Mezi ekonomy panují z této fiskální expanze obavy, a úpravy jsou vnímány ve spojitosti s příštími federálními volbami (leden 2008). V důsledku změn daní se ve fiskálním roce 2006/2007 očekává snížení konsolidovaného přebytku na 0,5 procenta HDP – viz graf č. 4.

Inflační výhled navíc vedle fiskální politiky negativně ovlivňují rostoucí pracovní náklady a vyšší ceny surovin. Cen-

trální banka má za cíl udržovat inflaci v pásmu mezi dvěma až třemi procenty. V důsledku výše uvedených faktorů došlo k přestřelení pásma, a není proto překvapivé, že banka sáhla k měnové restrikci a v letošním roce již dvakrát zvýšila úrokové sazby. K poslednímu zvýšení sazeb o čtvrt procentního bodu došlo k prvnímu srpnu. Základní krátkodobé sazby vyhlášené centrální bankou tak již dosahují 6 procent.⁴⁾ Silná domácí poptávka a uvolněná fiskální politika mohou vést k dalšímu zpřísnění měnové politiky, což je v rozporu s Howardovými sliby o udržení nízkých úrokových sazeb.

Spolu s hospodářským růstem poklesla souběžně nezaměstnanost, a to až na 4,8 procenta pracovní síly v červenci letošního roku, což je nejnižší úroveň od roku 1976 a znamená snížení nezaměstnanosti na polovinu proti roku 1992. Zemi proto hrozí nedostatek pracovní síly. O pnutí na trhu práce svědčí i skutečnost, že v roce 2005 vláda oznámila, že Austrálie přijme v letech 2005–2006 140 000 imigrantů – o 20 000 více než v předchozím roce a největší počet za posledních 35 let (The Economist 30. 4. 2005). Ve druhém čtvrtletí letošního roku bylo celkem vytvořeno 150 000 nových pracovních míst, což je druhý největší nárůst v historii. Pracovní místa se tvoří zejména v Queenslandu a Západní Austrálii, tedy na územích bohatých na suroviny.

Australská ekonomika je zapojena do asijských obchodních vazeb. Hlavním exportním partnerem je Japonsko, kam směřuje téměř 20 procent australských vývozu. Zemi vycházejícího slunce následují země ASEAN, Evropské unie a Číny, které se všechny podílejí na australských exportech přibližně deseti procenty. Na pátém místě jsou USA se 7,5 procenta. Hlavním dovozním partnerem jsou proti tomu země Evropské unie – 23,5procentní podíl, následovány zeměmi ASEAN 16,8 procenta, USA 14,2 procenta, Čínou 13,3 procenta a Japonskem 11,5 procenta. Obchod se Spojenými státy je podpořen dohodou o volném obchodu. A Australané vyjednávají o podobné dohodě s Čínou. I přesto, že je Austrálie vyspělá země, největší díl jejího exportu tvoří suroviny – v roce 2005 dosáhl objem jejich exportu 56 miliard amerických dolarů, průmyslové výrobky této úrovně zdaleka nedosahují a objem jejich exportu v minulém roce dosáhl jen 21 miliard dolarů. Zemědělská produkce je také velmi významná a export dosáhl hodnoty 18,8 miliardy (ostatní zboží 10,6 miliardy). V letošním

Tabulka 1: Hlavní složky hrubého domácího produktu (% celkového) a složky agregátní poptávky (% celkového) v roce 2005

Složky HDP		Složky poptávky	
Primární produkce a těžba	7,9	Soukromá spotřeba	59,9
Průmysl	12,2	Vládní spotřeba	18,1
Obchod	14,3	Fixní investice	26,9
Doprava a telekomunikace	8,0	Zásoby	0,1
Finance a podnikatelské služby	20,1	Export zboží a služeb	17,2
Vlastnictví domů	8,9	Import zboží a služeb	-22,4

Zdroj: EIU, 2006

roce mají exporty vzrůst o 3,2 procenta a importy o 5,1 procenta. Austrálie má trvalý schodek běžného účtu, který se pohybuje okolo šesti procent HDP, což by bylo vysoké procento pro většinu rozvinutých zemí, ale pro Austrálii je běžné a ekonomika i analytici je akceptují.

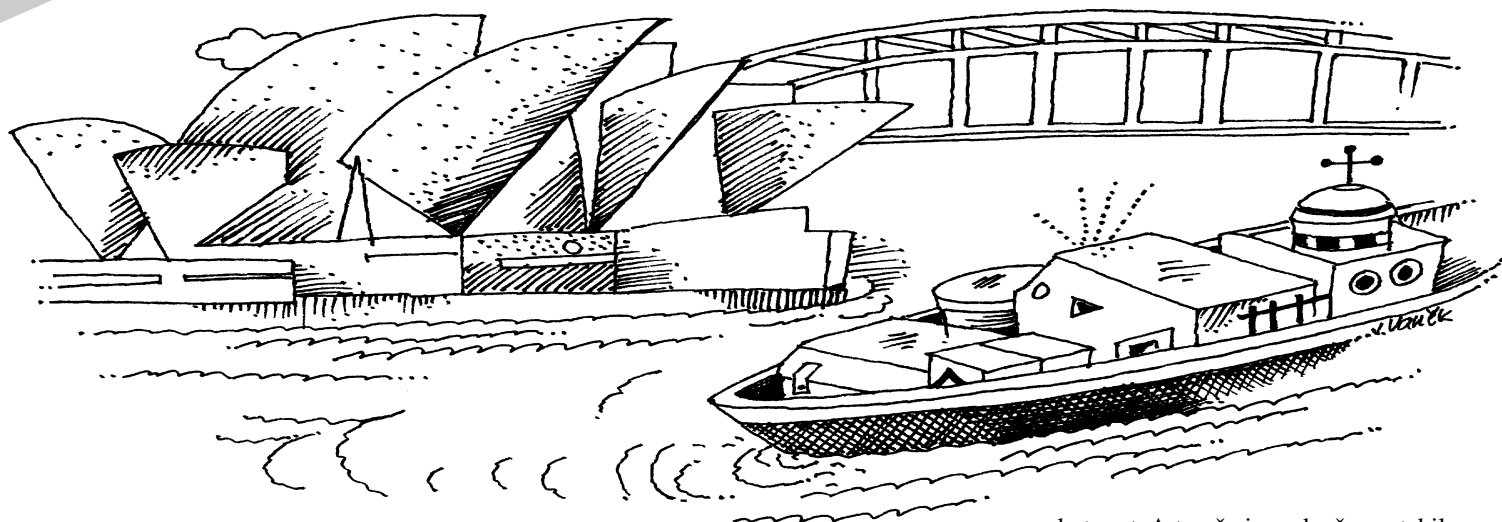
Stabilní hospodářský růst, naleziště surovin a kvalitní institucionální a právní prostředí jsou také lákadly pro zahraniční kapitál. Například v roce 2004 přišly do Austrálie přímé zahraniční investice v rozsahu 42 miliard amerických dolarů. Tento výsledek byl sice mimořádný, ale i tak ho

Tabulka 2: Základní australské ekonomické ukazatele

	2002 ^{a)}	2003 ^{a)}	2004 ^{a)}	2005 ^{a)}	2006 ^{b)}
HDP v tržních cenách (mld. A\$)	760,6	808,7	865,9	931,1	980,1
HDP (mld. US\$)	413,2	524,5	636,8	711,0	732,4
Reálný růst HDP (%) ^{c)}	4,1	3,1	3,6	2,7	2,9
Index spotřebitelských cen (průměr; %)	3,0	2,8	2,3	2,7	3,8
Populace (mil.)	19,7	19,9	20,2	20,4 ^{b)}	20,6
Export zboží (mil. US\$)	65,013	70,526	87,096	106,506	110,099
Import zboží (mil. US\$)	-70,530	-85,862	-105,239	-120,177	-123,193
Bilance běžného účtu (mil. US\$)	-16,468	-29,695	-40,102	-42,085	-43,917
Zahraniční rezervy mimo zlato (mil. US\$)	20,689	32,189	35,803	41,941	47,066
Celkový zahraniční dluh (mld. US\$)	193,8	237,9	287,8	325,2 ^{b)}	376,2
Směnný kurz (prům.) A\$:US\$	1,84	1,54	1,36	1,31	1,34

^{a)} Skutečný. ^{b)} Odhad EIU. ^{c)} Sezónně upraveno.

Zdroj: EIU, 2006

můžeme porovnat s 60 miliardami, které přišly v tomto roce do Číny, která má ovšem pětasedesátkrát více obyvatel.

Základní výsledky australské ekonomiky jsou zachyceny v tabulce 2.

Výhled

Prognóza ekonomiky je pozitivní a hospodářský růst by se měl i v následujících letech pohybovat okolo tří procent. Inflace bude mírně nad dvěma procenty a rozpočet bude pravděpodobně stále přebytečný. Exportní růst by měl být (jak jsme uvedli) v letošním roce mírný, ale měl by zrychlit v roce následujícím, a stát se tak (spolu s poptávkou domácností) jedním ze zdrojů ekonomického růstu v následujících letech. Inflace by měla v dalších letech oslabovat. Schodek běžného účtu se bude i nadále pohybovat kolem 6 procent HDP.

A právě v oblasti zahraničního obchodu vznikají hlavní nejistoty pro vývoj ekonomiky. Konkrétním rizikem je možný pokles světových cen surovin. Směnné relace Austrálie se v posledních třech letech zvýšily o 30 procent a je pravděpodobné, že v následném období dojde k jejich poklesu. Zdá se, že proti negativním dopadům tohoto poklesu bude působit alespoň trvalá poptávka – čínská ekonomika bude pravděpodobně vyžadovat rostoucí přísun surovin a japonská ekonomika snad konečně překonala období stagnace. Problémem dále zůstávají slabá místa v infrastruktuře země – například lodě byly v nedávné době nuceny čekat na nakládku exportovaných surovin až několik měsíců. Podobně začínají být v některých částech země patrné i problémy s nedostatkem vody. OECD (2006) uvádí, že odstranění infrastrukturních nedostatků by se promítlo do růstu produktivity práce.

Tímto směrem by měly působit i případné další reformy na trhu práce. A Australané by měli usilovat i o omezení negativních dopadů na životní prostředí – australská ekonomika v současnosti vypouští nejvíce skleníkových plynů na osobu na světě.

Problémy mohou vznikat i na politické scéně, protože premiér Howard oznámil, že nehodlá odstoupit a povede stranu i do dalších federálních voleb v roce 2008. Dostává se tak do střetu s ministrem financí Peterem Costellem, který má již delší dobu ambice na vedoucí funkci v *Liberální straně*. Howardova pozice je zatím silná a Costello nemá ve straně dostatečnou podporu pro získání předsnického místa. Jejich vzájemný spor však podkopává popularitu vlády. Mezi další problémové kroky se řadí privatizace Telstry – dominantního telekomunikačního operátora. Vláda se rozhodla prodat jednu třetinu podílu a zbytek akcií přesunout do Fondu budoucnosti. Tento krok vyvolává politické neshody. Hlavní opoziční strana – *Labor party* je zatím úspěšná pouze na úrovni jednotlivých států – v září dosáhla opětovného vítězství v Queenslandu a zdá se, že podobně úspěšná bude i ve státě Victoria. Ale na federální úrovni je pozice liberálně-nacionální vlády i nadále velmi silná.

Australská ekonomika dosáhla v posledních letech skvělých výsledků. Z předchozího textu by mělo být zřejmé, že příčiny jsou trojího rázu. Na jedné straně to jsou uskutečněné strukturální reformy, které uvolnily kreativní síly uvnitř australské ekonomiky a zvýšily potenciální růst hospodářství. Druhým faktorem je růst světového hospodářství – světová ekonomika potřebuje čím dál tím větší objem surovin, který Australané mohou

poskytnout. A to vše je podpořeno stabilním institucionálním a politickým prostředím uvnitř země. Zdá se, že zatím není na obzoru nic, co by mohlo tento úspěšný mix narušit.

říjen 2006

Libor Žídek (1972) vyučuje na Ekonomicko-správní fakultě Masarykovy univerzity v Brně.

zidek@seznam.cz

Literatura

- Beamont, C.: Australia's enduring expansion: A handsome dividend from sustained reforms, IMF Survey, 2005, číslo 20, 31. 10. 2005.
- EIU ViewsWire: www.viewswire.com, 10. 10. 2006.
- Gwartney, J., Lawson, R.: Economic Freedom of the World, 2006 Annual Report, ISBN 0-88975-236-2.
- Minder, R.: Australia economy: Rates rise on strengthening inflation, Financial Times, 2. 8. 2006.
- OECD: Economic Survey of Australia 2006, July 2006.
- The Economist: Costello gives something back, 13. 5. 2006.
- The Economist: Has he got the ticker?, 7. 5. 2005.
- The Economist: Ten years, and still planning to go, 11. 3. 2006.
- The Economist: You can come in now, 30. 4. 2005.
- The World Bank Group: The Doing Business data base ... ru.worldbank.org/DoingBusiness (29. 1. 2004).
- Transparency International: Corruption Perceptions Index 2005 ... www.transparency.org/surveys/ (2. 2. 2006).
- United Nations Development Programme (UNDP): Human Development Report 2005, New York, 2005, ISBN 0-19-530511-6.

¹⁾ Liberální strana – tehdy v opozici – ovšem reformy podporovala, protože Labor party neměla senátní většinu.

²⁾ Použité statistické údaje pocházejí (pokud není uvedeno jinak) z EIU ViewsWire: www.viewswire.com, 15. 10. 2006.

³⁾ V současnosti má vláda většinu i v Senátu, což je poprvé od roku 1981.

⁴⁾ Současný trend zvyšování úrokových sazeb začal v roce 2002. V letošním roce se sazby poprvé zvyšovaly v květnu a bylo to první zvýšení po čtrnácti měsících.

Německá vláda velké koalice a Smlouva o Ústavě pro Evropu

TOMÁŠ EHLE

Spolková republika Německo tradičně zastává silný prointegrační postoj a někteří přední němečtí politici již před vznikem Smlouvy o Ústavě pro Evropu¹⁾ opakovaně vyzývali k přijetí evropské ústavy.²⁾ Po nástupu spolkové vlády velké koalice pod vedením Angely Merkelové v listopadu 2005 se důraz na pokračování ratifikace ústavní smlouvy stal jedním z hlavních pilířů evropské politiky Německa. Tento článek si klade za cíl stručně analyzovat dosavadní přístup spolkové vlády Angely Merkelové k ústavní smlouvě s výhledem na jeho budoucí vývoj.

Na rozdíl od většiny členských států Evropské unie neproběhla ve Spolkové republice Německo kontroverznější politická debata o ústavní smlouvě. S výjimkou postkomunistické PDS, která v ústavní smlouvě vidí posilování neoliberalismu a militarismu v EU,³⁾ podporují všechny politické strany zastoupené ve Spolkovém sněmu přijetí ústavního dokumentu. Parlamentní ratifikace ústavní smlouvy v německém Bundestagu byla záměrně načasována na 12. květen 2005 tak, aby pozitivně ovlivnila následná referenda o ústavní smlouvě ve Francii a Nizozemsku.⁴⁾

Když Francouzi a Nizozemci v květnu, resp. červnu 2005 ústavní smlouvu v referendech odmítli, bylo to mimo jiné právě Německo, které se okamžitě postavilo za pokračování ratifikačního procesu. Schröderův rudozelený kabinet i opozice však v následujících týdnech soustředily veškeré své síly na zářijové volby do Spolkového sněmu. Na rozdíl od voleb v roce 2002, kdy zahraniční politika se hrála důležitou, ne-li klíčovou, roli, byla situace na podzim 2005 zcela odlišná. Hlavními tématy byly hospodářské problémy SRN a jejich řešení. Evropská politika nepatřila k důležitým předvolebním tématům v neposlední řadě také kvůli tomu, že v zásadních otázkách evropské integrace panuje napříč německým politickým spektrem, v určitých aspektech s již

výše zmíněnou výjimkou PDS, víceméně konsenzus.⁵⁾

Volební pat dal vzniknout vládě velké koalice CDU/CSU a SPD – stran, které v rámci německého politického spektra patří k největším obhájcem prohlubování evropské integrace. Z obsáhlé koaliční smlouvy (226 stran),⁶⁾ která se zabývá především hospodářskými a vnitropolitickými záležitostmi, je evropské politice věnováno 5 stran z větší části nepříliš konkrétních deklarací cílů, aniž by bylo blíže specifikováno, jak jich spolková vláda hodlá dosáhnout. Hned první kapitola zahraničně-politické části „Evropa občanek a občanů“ pojednává o ústavní smlouvě. Velká koalice jednoznačně podporuje ústavní smlouvu a vystupuje pro pokračování její ratifikace a za německého předsednictví v Radě EU v první polovině roku 2007 hodlá kabinet Angely Merkelové přijít s „novými podněty“, jak tuto otázku vyřešit. Argumentace ve prospěch ústavní smlouvy je zčásti obecná (např. „pokrok pro hodnotově orientovanou a sociálně spravedlivou Evropu, více občanských práv“) a zčásti konkrétnější, přičemž zmíněna jsou zejména ustanovení, které Německo prosazovalo („lepší vymezení kompetencí mezi Uníí a členskými státy, ...větší zapojení národních parlamentů“).⁷⁾ Určité novum je poměrně kritický postoj k Evropské komisi s důrazem na „zlepšení unijního zá-

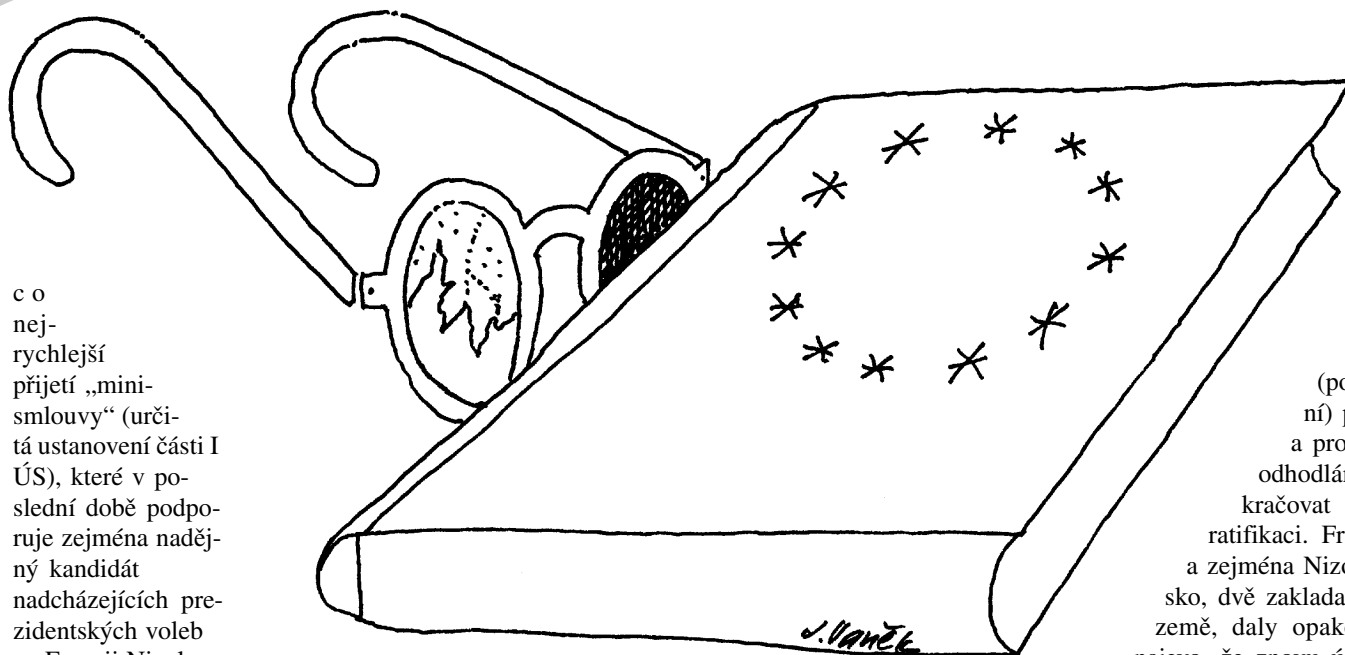
konodárství“ a „odstranění přeregulovanosti“, které má dle spolkové vlády přinést právě ústavní smlouva.

V koaliční smlouvě je dále uvedeno, že ústavní smlouva učiní Evropskou unii „demokratičtější, akceschopnější, efektivnější a transparentnější“. Pro zahraniční politiku nové vlády, kterou ministr zahraničí Steinmeier charakterizoval jako „sebevědomě skromnou“ (selbstbewußte Bescheidenheit),⁸⁾ je příznačný postoj k ústavní smlouvě, kdy jsou zdůrazňovány, navíc značně nekriticky, výhradně přínosy pro Evropskou unii, zatímco není ani zmínka o faktickém posílení Německa – velkého a nejlidnatějšího členského státu v rámci Unie. Posílení váhy německého hlasu v Unii díky zavedení nového hlasovacího mechanismu v Radě EU (dvojitá kvalifikovaná většina)⁹⁾ či změně systému předsednictví v těžce instituci, je však bezpochyby také jeden z důvodů, proč SRN patří mezi hlavní zastánce ústavní smlouvy. Na rozdíl od předchozí vlády Gerharda Schrödera, který neváhal využít emancipovanějšího postoje k evropským záležitostem ve prospěch vnitropolitického boje,¹⁰⁾ je evropská politika kabinetu Angely Merkelové navenek střídmejší a konstruktivnější i přesto, že část Němců požaduje sebevědomější kurz a důslednější prosazování národních zájmů v Bruselu.¹¹⁾

Čekání na německé předsednictví

Jak tedy vypadala evropská politika Německa ve vztahu k ústavní smlouvě v první polovině roku 2006 za rakouského předsednictví, kdy měla být ukončena roční fáze reflexe, která měla přinést řešení ochromeného procesu ratifikace ústavní smlouvy? Do jisté míry ji můžeme označit za rigidní a nerealistickou s přílišným očekáváním od nadcházejícího německého předsednictví v první polovině roku 2007.

Po povzbudivém novoročním setkání Angely Merkelové s kancléřem Wolfgangem Schäusselem, kdy se oba politici shodli na společném postupu v otázce ústavní smlouvy,¹²⁾ Německo diplomaticky dále odmítalo různé koncepty a úvahy o možném řešení ústavní krize (vybírání určitých částí z ústavní smlouvy – tzv. cherry-picking nebo jiné reformy na smluvním základě „Nice plus“, vznik tzv. „motoru EU“ v podobě šesti největších států, zformování tvrdého jádra států Eurozóny, jednání o nové ústavní smlouvě či

c o nejrychlejší přijetí „mini-smlouvy“ (určitá ustanovení části I ÚS), které v poslední době podporuje zejména nadějný kandidát nadcházejících prezidentských voleb ve Francii Nicolas Sarkozy)¹³⁾¹⁴⁾ a lpělo na pokračování ratifikace a přijetí ústavní smlouvy v její původní podobě, maximálně rozšířenou o jakousi sociální a národní chartu, která by měla usnadnit opakovaný pokus o ratifikaci ve Francii a Nizozemsku.¹⁵⁾

V souvislosti s oslavami Dne Evropy na začátku května ve svém vládním prohlášení o evropských záležitostech Angela Merkelová v Bundestagu opět zopakovala důvody, proč je ústavní smlouva pro Evropskou unii tolik důležitá, ale zcela se vyhnula otázce, jak hodlá Německo ústavu „zachránit“.¹⁶⁾ Mezi vládními stranami v podstatě není vedena debata o možnostech institucionální reformy bez ústavní smlouvy. Naopak opoziční FDP a Zelení projevují v této otázce více realismu. FDP je toho názoru, že původní text je v současné době „politicky neprůchodný“. V roce 2009 by se v rámci voleb do Evropského parlamentu mělo konat evropské referendum o nové ústavní smlouvě. Jak by však tento dokument měl vzniknout a co by měl obsahovat není v tiskovém prohlášení FDP z 15. června 2006 blíže specifikováno.¹⁷⁾ I Zelení se kloní k alternativním řešením, přičemž nevylučují ani jednu z výše zmíněných koncepcí včetně zopakování referend ve Francii a Nizozemsku.¹⁸⁾

Realističtější diskuse o řešení ústavní krize probíhá i v německé odborné veřejnosti, která se této problematice věnuje poměrně intenzivně. Například společná iniciativa uznávaných německých think tanků Bertelsmann Stiftung a Centrum

für angewandte Politikforschung navrhuje v současné době realistický koncept reformy Evropské unie na základě rozšíření Smlouvy z Nice o vybrané části ústavní smlouvy,¹⁹⁾ naopak Andreas Maurer z berlínské Stiftung Wissenschaft und Politik v únoru 2006 prezentoval svůj návrh dodatku k ústavní smlouvě – „Návrh protokolu o evropské sociální a hospodářské politice a solidaritě“.²⁰⁾

Rozšiřování Unie a nutná změna jejích institucí

V průběhu rakouského předsednictví začala spolková vláda mj. explicitně spojovat otázku institucionální reformy s dalším rozšiřováním. Vedle dodržování absorpční kapacity a tzv. demokratické akceptance byla dále zdůrazňována nutnost vyřešit otázku financování dalších rozšíření, a zejména pak institucionální reformu. Ta je nezbytně důležitá pro udržení akceschopnosti Unie a základním předpokladem pro přijímání nových členů. Je otázkou, do jaké míry má německý postoj k dalšímu rozšiřování EU ovlivnit členské státy jako např. Velkou Británii a Polsko, které patří k hlavním obhájcům dalšího rozšiřování a zároveň zastávají vůči ústavní smlouvě skeptické stanovisko.

Postoj spolkové vlády k ústavní smlouvě se v souvislosti s vývojem v Unii jeví jako značně neflexibilní, i když na druhou stranu Německo jako jeden z mála členských států v průběhu tzv. reflexního období otevřeně a jasně definovalo svůj

(pozitivní) postoj a projevilo odhodlání pokračovat v její ratifikaci. Francie, a zejména Nizozemsko, dvě zakladatelské země, daly opakovaně najevo, že znovu ústavní smlouvu v původní podobě svým občanům ke schválení

nepředloží. Dále Francie, Nizozemsko, Velká Británie, Dánsko, Polsko, Švédsko a Česká republika, tj. členské státy, které ještě ústavní smlouvu neratifikovaly, v současné době spíše preferují pragmatická řešení, tzv. Evropu projektů (v souladu se závěry neformálního setkání nejvyšších představitelů členských zemí v Hampton Courtu v říjnu 2005),²¹⁾ a odložení ratifikace ústavní smlouvy na neurčito. Tento postup podporuje také Evropská komise.

Ve výše uvedených souvislostech Evropská rada v červnu tohoto roku schválila kompromis, tzv. „dvoukolejný přístup“, který předložilo rakouské předsednictví po konzultacích s Německem a Francií. Evropská rada rozhodla o pokračování ratifikace ústavní smlouvy a zároveň provádění reformy praktických politik Evropské unie. Dále bylo rozhodnuto, že v první polovině roku 2007 bude pod vedením německého předsednictví, v souvislosti s 50. výročím podpisu Římských smluv, vypracována politická deklarace ambic a cílů Evropské unie (zamýšlená deklarace bývá označována jako „Messina II.“), a do konce roku 2008 (za francouzského předsednictví) bude definitivně rozhodnuto o patřičné reformě EU na základě předchozích konzultací členských států.²²⁾

Spolková vláda je jistě potěšena svěřeným „mandátem“, avšak více faktorů naznačuje tomu, že za německého předsednictví nedojde k nalezení řešení

ústavní krize. V jeho závěru totiž proběhnou prezidentské volby ve Francii, a tak ono pomyslné „window of opportunity“ bude pravděpodobně příliš krátké. Nicméně právě postoj Francie bude pro další osud ústavní smlouvy zásadní. Jak již však bylo výše zmíněno, nadějný prezidentský kandidát Nicolas Sarkozy v současné době pokračování procesu ratifikace ústavní smlouvy nepodporuje. V neposlední řadě také zůstává otázkou, na jak konkrétní deklaraci/cílech EU se dokáže shodnout již 27 členských států.

Velké koalici bude bezpochyby záležet na úspěšnosti, resp. kladném hodnocení německého předsednictví, a to nejen z vnitropolitických důvodů (v současné době je patrná snaha SRN ujmout se vedoucí role v Evropské unii). Na názorném příkladu Rakouska se jasně ukázalo, že je nutné co nejvíce snížit očekávání od předsednictví, aby se dosažené výsledky daly prezentovat jako umění dosáhnout konsenzu a úspěch (vlády) předsednické země. V případě Německa však, a to zejména jeho vlastní vinou, jsou očekávání poměrně vysoká. Proto mohou již výše zmíněné faktory, případně pak nutnost řešit namísto stanovených priorit nějaké neočekávané události (jako například energetická bezpečnost za rakouského předsednictví), zastínit obraz německého předsednictví.

Jak bude vypadat v následujících měsících postoj spolkové vlády k ústavní smlouvě a s jakými novými podněty ke „znovuoživení“ ratifikačního procesu v první polovině roku 2007 přijde, lze v současné době těžko odhadnout. Finské předsednictví se realisticky vzdalo (ambic) řešení tohoto problému a všechny otázky spojené s ústavní smlouvou úzce konzultuje s Berlínem. Chce-li Německo přeci jenom ústavu prosadit (resp. verzi co nejvíce připomínající její původní podobu), mělo by vyslat jasný signál tím, že by spolkový prezident podepsal ratifikační smlouvu a německá diplomacie by se měla pokusit sestavit koalici států, které již ústavní smlouvu ratifikovaly nebo tak hodlají učinit v nejbližší době, a společným úsilím se pokusit vyvinout tlak na zbývajících členských státech či přijít se společným řešením této otázky.²³⁾ Jednou z možností pro SRN však zůstává „slevit“ z celé ústavní smlouvy, prosadit jiným způsobem na stávajícím smluvním základě ta ustanovení, na kterých Německo

nejvíce záleží, a více se na evropské úrovni soustředit na aktuální bezpečnostněpolitické a sociálně ekonomické výzvy, jako jsou například energetika, migrace, boj proti mezinárodnímu terorismu či posílení konkurenceschopnosti Evropy v globálním měřítku. Vždyť sama Angela Merkelová ve svém projevu v Bundestagu 12. května 2006 vyzvala k „přehodnocení postoje k evropské integraci“ („Die europäische Idee neu denken“).²⁴⁾

Září 2006

Tomáš Ehler (1981) pracuje na Ministerstvu zahraničních věcí ČR v sekci EU.

tomasehler@yahoo.com

¹⁾ Pro jednoduchost užívám pro Smlouvu o Ústavě pro Evropu označení ústavní smlouva.

²⁾ Viz např. iniciativy poslanců Wolfganga Schäubleho a Karla Lamerse nebo spolkového prezidenta J. Raua v r. 1999 a naposledy v r. 2000 ministra zahraničí Joschky Fischera. Více v Jopp Mathias/Matl Saska (Ed.), *Der Vertrag über eine Verfassung für Europa – Analysen zur Konstitutionalisierung der EU*, Baden-Baden 2005, s. 21.

³⁾ Srovnej např. projev předsedy PDS G. Gysiho v Bundestagu z 11. 5. 2006.

⁴⁾ Dne 12. 5. schválil Bundestag ústavní smlouvu 569 z 594 odevzdaných hlasů. Následovně při hlasování ve Spolkové radě 27. 5. získala ústavní smlouva rovněž většinu hlasů (pouze zastupci Meklenburska-Předního Pomořanska se zdrželi hlasování). Aby ratifikace vstoupila v platnost, musí ji podepsat spolkový prezident (v současné době Horst Köhler). Ten však vyčkává na rozsudek Spolkového ústavního soudu (BVerfG), ke kterému vznesl stížnost ohledně ústavní smlouvy poslanec Spolkového sněmu za CSU Peter Gauweiler. Rozhodovací proces BVerfG může trvat několik měsíců nebo i rok (viz precedent s Maastrichtskou smlouvou z roku 1993). Srv. Maurer Andreas (ed.), *Die Ratifikationsverfahren zum EU-Verfassungsvertrag, Wege aus der Krise II*, Diskussionspapier der FG 1, SWP, Berlin 2006, s. 19–20.

⁵⁾ Podrobněji viz Hartmut Marhold, *Deutsche Europapolitik nach dem Regierungswechsel 2005*, in: *Integration 1/2006*, Institut für Europäische Politik, s. 3–5.

⁶⁾ www.bundesregierung.de/Webs/Breg/DE/Bundesregierung/Koalitionsvertrag/koalitionsvertrag.html

⁷⁾ Nicméně tzv. systém včasného varování, který by umožnil národním parlamentům kontrolovat dodržování principu subsidiarity, navrhuje spolková vláda zavést co nejdříve na stávajícím smluvním základě, tedy i bez ústavní smlouvy. Toto stanovisko hájil také bavorský ministerský předseda Edmund Stoiber na konferenci o subsidiaritě v St. Pöltnu 18.–19. 4. 2006, kterou pořádalo rakouské předsednictví. E. Stoiber rovněž označil dodržování subsidiarity a posílení národních parlamentů v této otázce za jednu z priorit německého předsednictví v r. 2007. Srv. www.eu2006.at/de/News/Speeches_Interviews/1904Stoiber.html

[eu2006.at/de/News/Speeches_Interviews/1904Stoiber.html](http://www.eu2006.at/de/News/Speeches_Interviews/1904Stoiber.html)

⁸⁾ F.A.Z. 6. 3. 2006, s. 6.

⁹⁾ Porovnání váhy hlasů jednotlivých členských států na základě Smlouvy z Nice a ústavní smlouvy viz např. Plechanová Běla, *Je rozhodovací procedura v Radě Evropské unie spravedlivá? Principy zastoupení a důsledky změn rozhodovací procedury navrhované ústavní smlouvou*, in: *Mezinárodní vztahy 1/2006*, s. 5–22.

¹⁰⁾ Srovnej Kneuer Marianne, *Deutsche Europapolitik ohne inneren Kompass*, Konrad-Adenauer-Stiftung, září 2004, s. 21–27.

¹¹⁾ Např. v F. A. Z., 30. 4. 2005, s. 6.

¹²⁾ www.bundesregierung.de/Content/DE/Artikel/2006/01/2006-01-01-oesterreich-uebernimmt-praesidentschaft-der-europaeischen-union.html

¹³⁾ Nicolas Sarkozy se kromě co nejrychlejšího přijetí tzv. minismlouvy (nejnověji ve svém projevu 8. září 2006 pro organizaci Friends of Europe /www.friendsofeurope.org/) opakovaně vyslovil také pro vznik tzv. motoru EU šesti největších států s ústřední rolí francouzsko-německého tandemu. Viz např. jeho projev z 16. února 2006 na semináři DGAP a Konrad-Adenauer-Stiftung, který je k dispozici na www.dgap.org/dgap/veranstaltungen/archiv/view/e49ec1c6e4d811da90f2477eeb4be1b0e1b0.htm. V posledním, výše uvedeném, projevu z 8. září již však francouzsko-německý tandem, resp. ústřední role šesti největších států nejsou explicitně zmíněny.

¹⁴⁾ Návrhy možných řešení ústavní krize podrobně shrnuty a analyzovány např. v Maurer Andreas, Schwarzer Daniela, *Alle Karten auf den Tisch! Ansätze zur Überwindung der konstitutionellen Malaise in der EU*, SWP-Studie, Berlin 6/2006.

¹⁵⁾ Viz např. přednáška vlivné poslankyně a místopředsedkyně výboru pro EU v Bundestagu A. Schwall-Dürenové (SPD) v Institutu pro evropskou politiku v Berlíně 10. května, kde se vyslovila pro pokračování ratifikačního procesu s možností přijetí „protokolu národní a sociální identity“, který by mohl zmírnit obavy francouzských a nizozemských občanů. Více viz www.iep-de.de/mittagsgesprache/mig2006/mig-2006-schwalldueren.htm

¹⁶⁾ www.bundestag.de/bic/plenarprotokolle/plenarprotokolle/16035.html

¹⁷⁾ www.fdp-fraktion.de/files/541/786-Loening-Volksabstimmung_zur_EU-Verfassung.pdf

¹⁸⁾ www.gruene-bundestag.de/cms/europaeische_union/dok/115/115839.htm

¹⁹⁾ cap-lmu.de/publikationen/2005/vertrag.php

²⁰⁾ Maurer, Andreas, *Nachsitzen, Sitzenbleiben oder Klassenverweis? Realisierungsperspektiven für den Europäischen Verfassungsvertrag*, SWP-Studie, Berlin 2/2006, s. 33–38.

²¹⁾ www.eu2005.gov.uk/servlet/Front?pagename=OpenMarket/Xcelerate/ShowPage&c=Page&cid=1112704221230&a=KArticle&aid=1132598192411&date=2005-11-04

²²⁾ www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/90111.pdf

²³⁾ Podobně Maurer, A., *Nachsitzen...*, s. 31.

²⁴⁾ www.bundestag.de/bic/plenarprotokolle/plenarprotokolle/16035.html

Švédský model na rozcestí

MATS BRAUN

Nová švédská pravicová vláda nebyla u moci ani deset dní, když musely odstoupit první dvě ministryně. Ihned začala diskuse o udržitelnosti vlády. V otázce udržení u moci celé volební období nemluví statistiky pro pravicové koalice ve Švédsku příliš příznivě. Ani fakt, že se tentokrát jedná o většinovou vládu, jí nedává větší statistickou šanci na přežití. Nehledě na to, jaký osud čeká novou vládní koalici, spekulují švédští politologové o tom, jestli výsledek voleb znamená definitivní vítězství sociální demokracie, nebo konec švédského konsenzuálního modelu demokracie a opravdové pravicové vládnutí.

V parlamentních volbách v září vyhrála koalice čtyř středo-pravicových stran: umírnění, liberálové, křesťanští demokraté a Strana středu. Od konce války nevládla Sociálně demokratická strana pouze devět let, ale nový premiér Fredrik Reinfeldt opakovaně říká, že by nikdo po vítězství pravicových stran neměl očekávat rychlou systémovou změnu. Mantrou, která vedla pravicové strany k volebnímu úspěchu, byl právě příslib, že i ony budou hájit švédský model sociálního státu.

Hned týden po jmenování začaly vládu provázet první problémy. Nejříve odstoupila ministryně obchodu Maria Boreliusová a krátce poté ministryně kultury Cecilia Stegö Chilövä. V obou případech byla důvodem odstoupení neochota platit daň a televizní poplatky. V konzervativní straně (umírnění) by takové věci byly asi před pár lety tolerovány. Nový obraz strany, jako strany normálních pracujících Švédů, a nikoliv bohatých lidí s hlavním cílem maximálně snížit daně, však takové postoje nedovolil. Z toho důvodu nebylo možné neochotu ministryně platit daň brát pouze jako morální problém jednotlivce, ale jako otázku důvěryhodnosti nového obrazu konzervativní strany.

Ministryně kultury Stegö Chilövä doplatila na to, že šestnáct let neplatila televizní poplatek. Je možné, že skutečně měla problém pochopit, že i politici musí respektovat zákony. Na konci osmdesátých let totiž mladí konzervativci vedli kampaň, že platit televizní poplatek je mylné. A na té se podílel současný premiér Reinfeldt. Stegö Chilövä tedy nebyla jediným konzervativním členem nové vlády, který před vstupem do vlády neplatil televizní poplatek. Také ministr pro

migraci Billström a již zmíněná Boreliusová přihlásili televizi až v okamžiku, kdy kauza ministryně Chilövé propukla. I „architekt“ nové umírněné strany, ministr financí Anders Borg, dlouhou dobu neplatil poplatky a zaměstnával na černo paní na úklid. Tyto skutečnosti však přiznal a své chování změnil již dlouho předtím, než vstoupil do vlády. Problémem u Stegö Chilövé tedy nebylo, že by si voliči mysleli, že nevěří svým názorům, ale že je jim naopak až příliš věrná. Už dříve předtím, než se její neplacení televizních poplatků dostalo na veřejnost, byla Stegö Chilövä kritizována za to, že má příliš neoliberální názory.¹⁾ Před vstupem do vlády vedla neoliberální *think tank* a kritizovala Reinfeldta za změny, které ve straně zavedl. Nejen pracovníci Švédské televize, ale i lidé z vlastní strany se obávali toho, co by její politika mohla znamenat pro švédská veřejnoprávní média.

Pochybnosti o soukromém hospodaření ministryně obchodu byly vážnější v tom smyslu, že šlo o daleko větší finanční částky. Boreliusová vlastní například luxusní letní rezidenci ve Švédsku, tu však formálně vlastní společnost registrovaná v zahraničí. Jedná se tedy evidentně o způsob, jak se vyhnout placení daně z majetku. Kromě toho měla zaměstnávat na černo paní na úklid a její obchody s akciemi jsou poněkud pochybné. Je evidentní, že úspěšná manažerka, která měla donedávna bydliště v Londýně, straně s naplněním jejího nového hesla – *strana práce* – příliš nepomohla.

Ve švédských médiích se objevily spekulace o tom, že ženy jsou za osobní chyby v politice posuzovány přísněji než muži.²⁾ Na černo zaměstnával paní na úklid

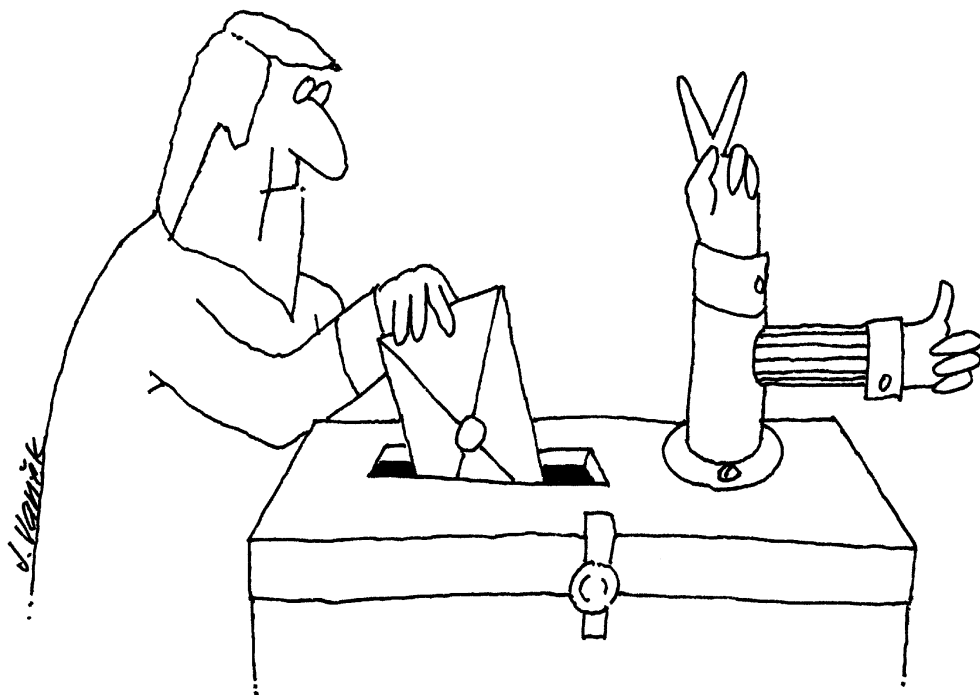
například i bývalý ministr spravedlnosti Tomas Bodström, jeho rezignaci však nikdo nežádal. Hlavním důvodem takových teorií je skandál, který je v moderní švédské politice vůbec nejznámější. Sociální demokratka Mona Sahlinová, jediná kandidátka na premiéra po Ingvaru Carlssonovi, musela v roce 1995 rezignovat poté, co se ukázalo, že zaplatila za několik soukromých věcí vládní kreditní kartou. Jednalo se o balení čokolády Toblerone a dětské pleny. Nyní, jedenáct let po tomto skandálu, je Sahlinová zpátky v nejvyšší politice, a mluví se o ní jako o možné kandidátce na předsedkyni Sociálně demokratické strany. V případě, že by se znovu opakovala diskuse o jejím lajdáctví, dokazovalo by to, že ta feministická argumentace až tak mylná není.

Znamená většinová vláda stabilitu?

Rezignace dvou ministryň není důvodem k pochybnostem o trvanlivosti vlády. Historické zkušenosti dávají ale často důvod k pochybnostem. Od druhé světové války byly ve Švédsku u moci tři pravicové koalice. Dvě z nich byly většinové a obě padly během prvních dvou let vládnutí. Nejúspěšnější pravicovou vládou byla Bildtova koalice na začátku devadesátých let. Tenkrát z vlády odstoupil pouze předseda Strany středu. Jeho strana ve vládě zůstala a vláda se vyměnila až po regulérních volbách v roce 1994.

Ve Švédsku tedy zjevně fungují lépe menšinové vlády, jejichž strany mění partnery podle potřeby. Bildtova vláda se nechala zvolit za podpory populistické strany Nová demokracie, ekonomické problémy však řešila s podporou sociálních demokratů. Sociální demokratická strana, která byla u moci téměř po celou druhou polovinu 20. století, neměla téměř nikdy od konce šedesátých let většinu. Po celou tu dobu ji drželi u moci komunisté, ale když šlo například o mezinárodní vztahy, nebyli komunisté nikdy považováni za dostatečně důvěryhodné.³⁾

Nestor švédské politologie Leif Lewin považuje výsledek posledních voleb za návrat většinové demokracie do Švédska.⁴⁾ Systém většinové demokracie paradoxně ve Švédsku skončil v okamžiku, kdy se země stala liberální demokracií s všeobecným volebním právem. Pravice požadovala proporcionální volební systém, protože se obávala, že ji rostoucí dělnická třída úplně vytlačí z parlamentu. Další klíčový moment nastal ve třicátých letech minulého století. Sociálně demokratická menšinová vláda se chystala na reformy

v politice (ne)zaměstnanosti. Nesocialistická opozice počítala s tím, že sociální demokraté nepřejíjí hlasování v parlamentu, a již měla připraveného svého kandidáta na premiéra. Stalo se však to, co bude o sedmdesát let později možné považovat za švédskou tradici. Nesocialistické strany nebyly až tak jednotné, jak si myslely, a tak se sociálním demokratům podařilo ke spolupráci zlákat Stranu středu. Podobný případ nastal i v roce 1981. Pravicové strany měly sice koaliční vládu s většinou v parlamentu, nedohodly se ale na daňových reformách. Výsledkem bylo, že Liberální strana a Strana středu našly řešení se sociálními demokraty a konzervativci odstoupili z vlády.

Současná švédská vláda má ve srovnání s těmi předchozími tu výhodu, že společný program se svými spojenci zformulovala již před volbami. Takový postup nikdy předtím nepraktikovala, nelze však vyloučit, že se pravicová politici poučili právě z předchozích neúspěšných pokusů. I tak se kvůli odlišným představám skupin, které jsou v ní zastoupeny, o tom, co má vláda dělat, může dostat do problémů. Protože se jedná o většinovou vládu, domnívají se dlouholetí členové všech čtyř stran koalice, že konečně uvidí výsledky své mnohaleté politické snahy. Zároveň si uvědomují, že velká část voličů volila koalici právě proto, že slíbila, že nedojde ke změně systému. Přestože pravicové strany před volbami prezentovaly společný program, nevěnovaly se v něm všem otázkám, a je proto možné, že se tradiční soutěž mezi nimi postupně projeví.

Je vláda pravicová?

Profesor Lewin se domnívá, že kvůli tomu, že je vláda většinová, bude její politika pravicovější, než byla volební rétorika jejích politiků. Další významný švédský politolog Bo Rothstein ale naopak tvrdí, že volební výsledek lze považovat za definitivní vítězství sociální demokracie. Argumentuje, že pravice už nezpochybňuje stěžejní sociálně demokratické hodnoty, ale naopak je hájí.⁵⁾ Je příliš brzy posuzovat, kdo z těch dvou má pravdu. Nová vláda má již za sebou úspěšné hlasování o rozpočtu. Nejvíce rozruchu bylo kolem změn týkajících se pojištění v nezaměstnanosti. Ty spočívají ve snížení úrovně náhrady od dvoustého dne nezaměstnanosti a úplném zrušení náhrad po třista dnech. Současně vláda zvýšila příspěvek, který platí pojišťovně sám zaměstnanec, a kompenzuje ho snížením daně z příjmu. Ministr financí Anders Borg ale také navrhoval, aby se snížila úroveň náhrady lidem, kteří dost aktivně nehledají novou práci.

Podstatnou charakteristikou švédského modelu je, že regulace trhu práce je organizována na základě jednání mezi odbory a organizacemi zaměstnavatelů, a to bez zasahování státu. Odboráři podezírají vládu z toho, že chce skrytě změnit rovnováhu mezi těmito dvěma aktéry na trhu práce. Pravicové strany argumentují na druhé straně tím, že model tak ale již dávno nevypadá, protože sociální demokraté již rovnováhu mezi odboráři a zaměstnavateli narušili zákony, které nadržují zaměstnancům.⁶⁾ Je to sice velmi zajímavá akademická diskuse, voliči však spatřují podstatu

švédského modelu sociálního státu ve výši náhrad v době nemoci, nezaměstnanosti atd. A ta musí být dostatečně vysoká, aby systém podporovala i vyšší střední třída a nedávala přednost soukromým řešením.

Odpověď na otázku, zda se změní švédský model sociálního státu po nástupu pravicové vlády, záleží na jeho definici. Pokud je Reinfeldtova verze stejná jako ta, kterou hájí sociální demokracie a odboráři, bylo by skutečně možné hovořit o konečném vítězství sociální demokracie. Pokud tomu tak není, naskytá se nebývalá možnost opravdové změny ve švédské politice. Reinfeldtova vláda je první většinová vláda ve Švédsku od roku 1981, což otevírá přinejmenším teoretickou šanci na uskutečnění opravdu pravicové politiky.

Změna zahraniční politiky?

Největší mediální pozornost si po jmenování vlády vysloužil nový ministr zahraniční a bývalý premiér Carl Bildt. Bildt má v mezinárodní politice bohaté zkušenosti. Byl mimo jiné vyjednavatelem Evropské unie v bývalé Jugoslávii a připravil jako premiér Švédsko na vstup do EU. Lze proto alespoň na úrovni rétoriky očekávat, že evropským otázkám bude nyní věnována větší pozornost, a to nejen díky Bildtovu osobnímu angažmá, ale jasné proevropské orientaci všech stran koalice. To by měl být viditelný rozdíl ve srovnání s bývalou sociálně demokratickou menšinovou vládou opírající se o podporu dvou stran, které mají v programu vystoupení z Evropské unie. Ani tak nelze očekávat radikální změny například v otázce členství v NATO, neboť pro tak zásadní změnu by vláda chtěla mít taktéž podporu sociálních demokratů.

Mats Braun (1976) je výzkumným pracovníkem Ústavu mezinárodních vztahů.

braun@iir.cz

¹⁾ Peter Culman a kol. „Kulturministerns nyliberala syn på public service oroar oss“, *Dagens Nyheter* 12. říjen, 2006.

²⁾ Viz Niklas Ekdal „Nya moderater och gamla synder“ *Dagens Nyheter*, 15. říjen, 2006.

³⁾ Blíže viz Bergman, T. (2000). „Sweden: When Minority Cabinets are the Rule and Majority Coalitions the Exception“. In: Müller, W. C. – Strøm, K. (eds.) *Coalition Governments in Western Europe*. Oxford. Oxford University Press.

⁴⁾ Leif Lewin „Ytterkantspolitik ger minskat politikerförakt“, *Dagens Nyheter*, 19. září 2006.

⁵⁾ Bo Rothstein „Valet en triumf för socialdemokraterna“, *Dagens Nyheter*, 20. září 2006.

⁶⁾ Viz Per T. Ohlsson „Mycket med modellen“, *Sydsvenskan*, 12. listopadu 2006.

Saúdská Arábie a otázka nástupnictví

ONDŘEJ BERÁNEK

Dne 20. října 2006 vydal saúdskoarabský král Abdalláh nový zákon týkající se pravidel nástupnictví. Zákon má 25 článků a na jeho základě má být z nejvýznamnějších princů – synů a vnuků krále Ibn Sa'úda – vytvořena instituce s názvem „Komise věrnosti“ (*Haj'at al-baj'a*). Členové komise budou mít na uzavřených jednáních právo mluvit do výběru korunního prince navrhovaného králem, a teoreticky tak ovlivňovat volbu budoucího krále. Většina saúdských komentátorů se také shoduje v tom, že by nový zákon mohl přispět k transparentnějšímu systému přesunu moci a stabilizovat zemi.

Zákon, který se ještě nevztahuje na současného krále ani korunního prince, mimo jiné rovněž stanovuje, že nový panovník bude muset do třiceti dnů po svém usazení na trůn jmenovat korunního prince. Král rovněž jmenuje výbor sestávající z pěti členů, z nichž tři mají být lékaři, který bude mít na starost posuzování zdravotního stavu panovníka a jeho případné schopnosti setrvat u vlády. Zákon se rovněž zabývá případy, kdy oba – král i korunní princ – zároveň onemocní či zemřou, a obohacuje saúdský politický slovník o novou terminologii včetně pojmu jako „přechodná vládnoucí rada“ (*madžlis al-hukm al-mu'qqat*).¹⁾

Královská rodina

Rozsah královské rodiny byl jedním z faktorů, který přispěl ke sjednocování národa. Od 18. století se na trůnu vystřídalo 21 králů a mnozí za sebou zanechali celou řadu potomků. Sám král Ibn Sa'úd (1876–1953) měl údajně 36 synů, 260 vnuků a pravníků a ještě daleko větší počet dcer a vnuček. Král Sa'úd, jeho první syn, který ho v panování nahradil, měl 107 potomků. Současný král Abdalláh je otcem 20 dcer a 14 synů. Celkový rozsah královské rodiny se dnes odhaduje na 30 tisíc členů, i když princů je z toho zhruba 7 tisíc. Z nich přibližně 500 se podílí na vládě a skutečnou moc a významnou roli v určování chodu země jich má asi šedesát.

Islámská legitimita, tedy schopnost systému udržovat víru v to, že existující politické instituce jsou pro muslimskou

společnost ty nejvhodnější, je pro vládu Sa'údů ústředním pojmem. Královská rodina udělá vše nezbytné pro to, aby se vypořádala s každým, kdo se pokusí podkopat její moc. Sa'údové se také tradičně snaží stavět do role zprostředkovatele mezi jednotlivými sociálními a politickými uskupeními – mezi liberály a islamisty, příslušníky starého náboženského establishmentu a mladšími radikálnějšími *ulamá'*, *sunnity* a *ší'ity*, příslušníky kmenů a městským obyvatelstvem, různých antagonistických regionů atd. Královská rodina těchto vzájemných rozporů, které byly a jsou mnohdy uměle rozdmýčkovány a zveličovány médii, dovede zručně využívat.

Nástupnictví

Kromě problematiky pestré domácí opozice a výbušné situace v sousedním Iráku a Íránu zhoršuje vnitřní stabilitu Saúdské Arábie právě otázka nástupnictví,²⁾ která je rozvířena pokaždé, když dojde ke změně panovníka. Existuje totiž riziko, podložené historickou zkušeností, že by její řešení mohlo vést k závažnému politickému boji mezi členy vládnoucí rodiny. Podobný vnitřní boj o moc by pak mohl lehce oživit ambice islamistů a vést k destabilizaci země. Přirozeným východiskem tohoto problému je ale fakt, že jen málo lidí pohybujících se mimo vládnoucí rodinu má jasnou představu o její vnitřní dynamice.³⁾ Z tohoto důvodu není snadné o této věci spekulovat. Jediným nezpochybnitelným předpokladem zůstá-

vá, že mezi členy královské rodiny Sa'údů existuje silná vůle vládnout.

Nástupnictví do nynějška – s drobnými výjimkami – přecházelo na syny Ibn Sa'úda na základě seniority. Ibn Sa'údovi se během vlády podařilo odsunout na vedlejší kolej své bratrance z otcovy strany i nevlastní bratry a omezit nástupnický proces pouze na svou rodinu. Z té pak nejmocnější princové mezi sebou vybírají toho, kdo má nezbytné zkušenosti, moudrost a schopnost naplnit hlavní cíl – zachovat saúdské království. Dnes jsou naživu zhruba dvě desítky potomků Ibn Sa'úda, nicméně část z nich nikdy neprojevila zájem vládnout. Jedna z největších slabin celé této generace princů v očích veřejnosti spočívá v tom, že všichni již dosáhli pokročilého věku. To se týká rovněž i krále Abdalláha (narozen 1924), který zemi fakticky vládne již od roku 1995, kdy tehdejšího krále Fahda ranila mrtvice. Abdalláhovo bezproblémové dosednutí na trůn v srpnu 2005 mohlo být na první pohled překvapivé. Pouze ale potvrdilo, že se na něm královská rodina dohodla dlouhou dobu předem. Jeho schopnost neomezeně vládnout ale kromě vysokého věku omezují i další faktory. Saúdský král je sice teoreticky svrchovaným vládcem, musí ovšem buď ovládnout, nebo jiným způsobem přesvědčit ostatní členy rodiny. Z tohoto důvodu jsou velmi významným faktorem vztahy v rámci královské rodiny.

Abdalláh je synem příslušnice kmene Šammar, kterou si Ibn Sa'úd vzal s cílem získat podporu soupeřící dynastie Rašídovců z Há'ilu poté, co je porazil na bitevním poli. Kvůli tomu na Abdalláha ostatní vysoce postavení princové – především vlastní bratři zesnulého krále Fahda – hledí s nedůvěrou, ne-li s otevřeným pohrdáním. Tito princové se často v rámci teorie binární opozice mylně pokládají za silnou a jednotnou koalici uvnitř vládnoucí rodiny. V zahraničí se jim podle jejich společné matky, Hassy bint Ahmad Ál Sudajr, většinou přezdívá „Sudajrjjská sedma“, sami Saúdové je ovšem spíše nazývají „Fahdovci“ (*Ál Fahd*). Sudajrjjská sedma, nebo dnes již přesněji řečeno Sudajrjjská šestka, sestává z následujících princů: prince Sultána (narozen 1924), od roku 1962 ministra obrany a civilního letectví a nového korunního prince; prince Nájifa (narozen 1933), který od roku 1975 stojí v čele všemocného a obávaného ministerstva vnitra; prince Salmána (narozen 1936), od roku 1962 starosty Rijádu; prince Ahmada (narozen 1940), náměstka ministra vnitra; Abd ar-

Rahmána (narozen 1931), ministra obrany a civilního letectví; a prince Turkiho (narozen 1934).

Centra moci

Královská rodina je nejvýstižněji charakterizována pomocí antropologické teorie hovořící o „bezhlavém kmeni“, v němž o moc zápolí několik skupin.⁴⁾ V případě Saúdské Arábie se jedná o pět hlavních mocenských center. Dvě nejvýznamnější jsou seskupené kolem krále Abdalláha a prince Nájifa. Zbylé tři jsou složeny ze synů zesnulého krále Fahda v čele s Abd al-Azízem (běžně přezdívaného zdrobnělinou Azúzí), vážně nemocného prince Sultána a prince Salmána. Každé mocenské centrum sestává z jádra, tedy prince a jeho synů, a širšího okruhu stoupenců z řad poradců, technokratů a řadových obyvatel či příslušníků určitých kmenů nebo regionů. Kromě toho má každý z nejvýznamnějších princů k dispozici vlastní zpravodajskou službu.

Jednotlivým princům bývá v Saúdské Arábii i na Západě často přisuzován stereotypní popis – král Abdalláh je označován za „průkopnického reformátora“ a „kmenového patriarchu“, zatímco kupříkladu princ Nájif je „baštou konzervatismu“. Podobné zjednodušování ovšem plně nepostihuje daleko složitější realitu. Pověst jednotlivých princů je navíc do značné míry produktem nejrůznějších konstruktů, pomluv soupeřících stran či opozičních skupin a s časem se mění. V prostředí, které je tak značně formováno klientelismem a nepotismem, mají řadoví občané často tendence oscilovat mezi naprostou oddaností k některým králov-

ským figurám a šířavou nenávistí vůči ostatním.

Královská rodina si bude muset dříve či později zvolit nového panovníka z příslušníků početné druhé generace Ibn Sa'údových potomků. Je ovšem velmi obtížné identifikovat ty prince, kteří mají největší vůdčí potenciál. Dalším ne zcela známým faktorem, který do značné míry určuje význačnost jednotlivých princů, je společenské postavení jejich matek a jejich kmenové vazby. Jedním z nejambicióznějších mocenských center patřících do této generace princů jsou bezesporu synové krále Fajsala – zejména princ Turkí, dlouholetý šéf saúdské zpravodajské služby a dnes velvyslanec v USA; princ Sa'úd, ministr zahraničních věcí; a princ Chálid, guvernér provincie Asír. Ačkoli Fajsalovi synové patří ke druhé generaci potomků krále Ibn Sa'úda, věkem se blíží svým strýcům z otcovy strany. Jejich prestiž je do značné míry dána neposkvrněnou pověstí vlády jejich otce v letech 1964–1975. Kromě toho jsou proslulí svým vzděláním (Turkí vystudoval Georgetown, Sa'úd má titul z Princetonu), umírněností a podporou charitativní činnosti, spjaté s nadacemi nesoucími jméno krále Fajsala. Nicméně právě tato jejich spjatost s charitativními organizacemi jim uškodila po 11. září, kdy vyšlo najevo, že mnohé zneužívají finanční prostředky k podpoře teroristických organizací. Toto mocenské centrum se tradičně opírá o hidžázké rodiny, zejména Jamaní, Naqšbandí a Chašudží, a také rodinu Ál Thunaján, vedlejší větev rodiny Ál Sa'úd, která je sice královská, ale nemá nárok na trůn. Princ Turkí se po 11. září na svém postu velvyslance ve Velké Británii a poté i ve Spojených státech usilovně snaží vylepšovat mediální obraz králov-

ství. Saúdskou královskou rodinu s oblibou označuje za strážkyni proti „tálábánízaci“ země a režim, kterého se Západ nemá proč obávat. Jeho bratr Chálid se o totéž snaží prostřednictvím svého listu *al-Watan*.

Závěrem je nutné zdůraznit, že saúdská královská rodina má v současnosti vládu v zemi navzdory halasným projevům islamistů pod kontrolou a že stávající spojení jsou dostatečně pevná. Na druhou stranu je pravděpodobné, že s přesunem moci na další generaci princů, k níž dojde v blízké budoucnosti, se možná jednotlivé frakce budou o moc ucházet mnohem důrazněji. Otázkou rovněž zůstává, zda bude Abdalláh schopen nějakým způsobem prosadit některého ze svých potomků. Dopady nového Abdalláhova zákona tedy ukáže až ne tolik vzdálená budoucnost. Zemi by ale bezpochyby prospělo, kdyby v jejím čele stanul mladší, dynamický král.

Ondřej Beránek (1980) vystudoval arabistiku na FF UK a působí v Center for Middle Eastern Studies na Harvard University.

onber@yahoo.com

¹⁾ Podrobněji k zákonu viz komentář předního saúdského novináře a odborníka na saúdskou politiku Mišáři adh-Dhájídí, „As-sa'údíja wa 'saqífat' al-hukm al-džadída“ (Saúdská Arábie a nové „zastřešení“ moci), *aš-Šarq al-awsat*, 24. října 2006.

²⁾ Základní práci k této problematice zůstává Joseph A. Kechichian, *Succession in Saudi Arabia* (New York: Palgrave, 2001).

³⁾ V poslední době se o její nástin ve své monografii pokusil například Tim Niblock, *Saudi Arabia. Power, Legitimacy and Survival* (London, New York: Routledge, 2006).

⁴⁾ Madawí Al-Rasheed, „Circles of Power: Royals and Society in Saudi Arabia“, in: Paul Aarts and Gerd Nonneman (eds.), *Saudi Arabia in the Balance. Political Economy, Society, Foreign Affairs* (London: Hurst & Company, 2005), 188.

Dobré vládnutí:

Nástroj účinného rozvoje, nebo kamufláž neoliberální strategie závislosti?

MESFIN
GEDLU

„Chápeme-li rozvoj jako cestu ke svobodě, pak existuje zásadní argument soustředit se na všeobíhající cíl než na nějaké partikulární prostředky, nebo speciálně vybraný seznam nástrojů.“

Amartyr Sen, Laureát Nobelovy ceny za ekonomii, 1998

Základní charakterizace

Pro správné pochopení idey „dobrého vládnutí“ je klíčová kontextuální analýza její geneze, v níž hrají zásadní roli dvě události: za prvé, politické otřesy ke konci 80. let, které se shodovaly s posuny v představách Světové banky (SB) o tom, jak zastavit ekonomický úpadek v zemích subsaharské Afriky, podaly evidentní důkaz neúspěšnosti po třicet let uplatňované rozvojové strategie založené na tržně orientovaném programu strukturálního přizpůsobení (*structural adjustment*), a za druhé, konec studené války, který odstranil strategické priority Západu spočívající v ochraně přátelských, avšak nepopulárních režimů, které se ostatně, pod dvojnásobným tlakem důsledků loupeživého ekonomického hospodaření a rozmáhajících se prodemokratických hnutí, začaly hroutit. Reakcí Světové banky byla nová rozvojová strategie podpory jakési podoby „perestrojky“ v Africe a v dalších nízkopříjmových zemích s cílem zefektivnit činnosti vlád pod společným označením „dobré vládnutí“. Hlavní dokument, který specifikuje tuto strategii, „*Sub-Saharan Africa: From Crisis to Sustainable Growth, WB 1989*“, vychází z předpokladu, že model rozvoje založený na liberálně tržních reformách je jedinou cestou obnovy zkrachovalé ekonomiky. Kromě obvyklého ekonomického růstu nově slibuje dosažení dalších zásadních cílů; například ekologické udržitelnosti, zrovnoprávnění žen a demokratizace politiky.

Nejdůležitější na této zprávě ale je, že příčiny rozvojových neúspěchů jsou připisovány hlavně lokálním nezdarům, mimo jiné i špatnému a nezodpovědnému vládnutí. V tom se neliší od dřívější praxe, která nedostatky hledala v lokálních poměrech a vždy kladla větší důraz na přizpůsobení lokálních podmínek požadavkům vnějších sil, ať již se jedná o potřeby kapitálu, podmínky a reformy obchodu. To, co lze případně označit za nové, je opožděné uznání

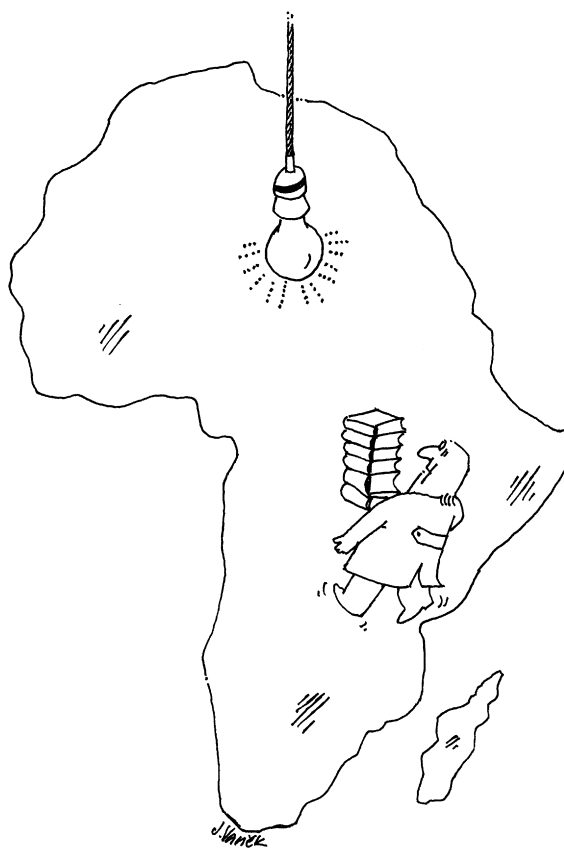
důležitosti formy státu, zvláště pak způsobů jeho vládnutí pro rozvoj. Podle Mezinárodního měnového fondu (MMF), který si mimo rámec svého působení stále více nárokuje odpovědnost v oblasti rozvoje, uvede „dobré vládnutí“ do života „druhou generaci reforem“ (Camdessus 1998), které povedou nejen ke zlepšení odpovědnosti, transparentnosti a celkového výkonu vlád v rozvojových zemích, ale hlavně k posílení jejich tržní důvěryhodnosti.¹⁾ Tím se „dobré vládnutí“ stalo základním pilířem několika sice koncepčně mlhavých, avšak ideologicky zřetelných souborů direktiv, které plní kritériální funkce pro rozvoj a alokace fondu rozvojové pomoci.

Kritika zleva i zprava

Rozvoj jako politické a teoretické téma má dlouhou historii. Jeho zrození je spojeno s dvojitou diferenciací spočívající v odlišných východiscích bodech nově nezávislých zemí „třetího světa“ a jejich úsilí o radikální změnu způsobu fungování globální kapitalistické ekonomiky; ve vztahu k neoklasické ekonomii odmítáním dogmatu systémových výhod vzájemného obchodování a účinnosti trhu za stávajících okolností a ve vztahu ke *keynesianismu*, jenž se stal základem přechodné poválečné prosperity kapitalistického západu, kritikou teorie modernizace ignorující výskyt strukturálních překážek inherentních kapitalistickému způsobu výroby a bránících rovnovážnému a udržitelnému rozvoji rozvojových zemí (Herrera: 2006).²⁾ Z toho vyplývá, proč „*Jižní perspektiva rozvoje*“ určuje jako místo a rok vzniku rozvojového programu, coby programu implicitně i explicitně projektujícího určitý stupeň přizpůsobení se průmyslově vyspělých kapitalistických zemí potřebám rozvojových zemí třetího světa, Bandung 1955 (Amin: 2003)³⁾ a charakterizuje ho jako vícerozměrnou strategii modernizace ekonomiky prostřednictvím industrializace společnosti

a státu a jako výsledek vzájemné dohody mezi partnery, kteří jsou si vědomi svých odlišných zájmů (Amin: 2006).⁴⁾

Postoj „rozvojových byrokratů“ ke *kritériální funkci* ideje „dobrého vládnutí“ není otázkou pouhé ekonomiky a má významné politické implikace, které vyplývají z odlišného chápání významu rozvoje a rozvojové spolupráce tak, jak jsou charakterizovány dokumenty OSN, a jejichž cílem není „nahrazovat [mezinárodní] anarchii nějakou transcendentní formou světovlády, ale učinit z ní funkčnější podporu slabším jednotkám“ (Buzan 1991).⁵⁾ Kritikové tohoto přístupu, mezi nimi i liberální ekonomové, dříve ve službách Světové banky (např. laureát Nobelovy ceny z roku 2001 Joseph E. Stiglitz, Profesor New York University W. Easterly, autor nové knihy s příznačným názvem *The White Man's Burden: Why the West's Efforts to Aid the Rest Have Done So Much Ill and So Little Good*, Penguins Pub., 2006), upozorňují na hierarchickou a duální podstatu dosavadního přístupu k rozvoji a jeho tendenci prohlubovat propast nerovnosti mezi Severem a Jihem. Hlavním nedostatkem ovšem zůstává, že jsou potlačeny otázky politicko-ekonomické podstaty rozhodovacích mechanismů o rozvojových strategiích za současného přetřetí sociálně-politických struktur nízkopříjmových zemí deficitem demokracie na mezinárodní úrovni.

Neoliberalismus nemůže znamenat nic jiného než upevnění světovlády finanční a průmyslové oligarchie kapitálu, a to vždy ve prospěch její nejmocnější podoby. Jím řízený *expanzivní konsenzus* o rozvoji nemůže uspět nad rámec kapitalistické konjunkturny kvůli daným premisám a charakteru fungování kapitálu. Taková představa rozvoje může nanejvýš přinést časově vázaný růst HDP a rozšíření placených služeb, ale zvlášť ve vztahu k proklamované iniciativě snížení chudoby (Stiglitz 2002)⁶⁾ mění normativní otázku „co je dobré vládnutí“ v bezpředmětnou frázi. Tato skutečnost vysvětluje, proč šest let po jejich vyhlášení se stále zvyšuje rozdíl mezi skutečně dosaženými výsledky a ambicemi deklarace *UN Millenium Development Goals*; stav, jež nejnovější zpráva *Human Development Report* charakterizuje jako „deprimující“ s upozorněním, že „sliby dané chudým světa [podle OSN až 40 procent světové populace] se porušují“ (UNDP: 2005).⁷⁾ Uvědomíme-li si, že tato deklarace je založena na smlouvě o *neoliberálním partnerství* a nezaručené víře v *trh* a *nereprezentativní mezinárodní finanční instituce* jako záruce úspěšného překonání globální chudoby, zaostalosti a doprovázejícími sociálními konflikty, pak by nás propast mezi ambicí a skutečností neměla překvapit.

Když dva dělají totéž ...

Světová banka charakterizuje svůj projekt „dobrého vládnutí“ jako úkol s širším významem, jehož podstatu tvoří odpovědné a transparentní využití politické moci při řízení státu. Zvlášť důležité je například připomenout, že podle Světové banky tento úkol přesahuje „řízení veřejných financí, monetární politiky, ceny a trhu a musí se zaměřit na základní otázky týkající se lidské kapacity, instituce, vládnutí, životního prostředí, růstu populace a distribuce, a technologie.“⁸⁾ Pozorný výčet této charakterizace osvětluje „dobré vládnutí“ jako *systém normativní afirmace*, a to ne tolik ve vztahu k formě vlády jako k hodnotám a cílům, k nimž chce směřovat. Úsilí o řešení zmíněných otázek a jeho spojování se způsobem vládnutí nutně vyžaduje uvědomit si důležitost politiky, politickou legitimitu a vazby občan – stát pro uskutečnění takového rozvojového projektu, jehož středem je člověk neboli lidský rozvoj (*human development*). Takový rozvojový projekt, na rozdíl od charity, je výzvou k odmítnutí dominující a křivě rozložené moci a privilegií a jeho přijetí znamená jednoznačnou preorientaci ideologie a praxe instituce na všech úrovních, Světová banka a Mezinárodní měnový fond nevyjímaje.

Jako nástroj politické preference „dobrého vládnutí“ chce vymezovat kritéria pro poskytování rozvojové pomoci. Hlavní pojem, který předjímá, tj. vládnutí, může ovšem být vykládán různě. Existuje vládnutí, jehož ústředním zájmem je prospěch všech občanů ve státě. Vládnutí ovšem může být zaměřeno k podrobení celé společnosti zájmům konkrétní ideologie nebo třeba trhu a jeho oligopolním beneficentům. V tom smyslu „dobré vládnutí“ balancuje mezi dvěma póly; motivačně a hodnotově orientovanými. To ovšem vyvolává *konceptní nejistotu*, kterou lze vyvodit z podstaty argumentů jeho zastánců a jejich zcela antagonistických závěrů: Jeden – podporující demokracii, širší participaci a transparentní rozhodování. Druhý – prosazující deregulaci ekonomiky, deformaci majetkoprávních struktur ve prospěch korporace a soukromého sektoru, drastická snížení veřejných výdajů. V prostředí slabé africké ekonomiky zcela závislé na zahraniční pomoci, se stát a jeho aparát mění v parazitní útvar nutící každého politického činitele, aby zajistil podíl na jejich kontrole jako jediný prostředek k přežití. V obou případech je v sázce demokracie; je ovšem „dobré vládnutí“ synonymem demokracie?

Dějiny ekonomie potvrzují, že většina minulých (Japonsko, Německo, Rusko) i nedávných (východní Asie) rozvojových úspěchů probíhala za podmínek připomínajících všechny formy vládnutí, ale vůbec ne demokratické. Na druhé straně je skutečností, že téměř všechny počáteční rozvojové úspěchy autoritářských režimů (Jižní Amerika) neměly dlouhé trvání. Zdá se, že přežití jednotlivých režimů, nezávislé na formě vládnutí, závisí na určitých předpokladech *politické autoritativnosti* a *rozvojové účinnosti*. To je závěr, který lze vyvodit ze zprávy Světové banky, *African Development Indicators 2006*, v níž čteme, že nejautoritativnější režimy, například Rovnicková Guinea a Etiopie s růstem HDP 20,9 procenta a 9 procent jsou rozvojově neúspěšnější, dále, že rozvoj a korupce se nemusí vylučovat, jak ukazují příklady Zambie a Ugandy s nadprůměrnou úspěšností v celkovém řízení ekonomiky.⁹⁾

Epilog

Chudobu a špatné vládnutí nelze odstranit bez demokracie; to je jediným racionálním a morálním opodstatněním demokratického, tedy odpovědného a účinného vládnutí. Skutečnost, že světový kapitalismus organizoval a dosud organizuje globální ekonomickou strukturu svým specifickým způsobem, neznamená, že je jediným možným modelem. Historické zkušenosti opravňují zachovat *mechanismus kontrolované utopie* tak, aby kritikové tohoto mo-

delu uvažovali nad rámcem omezení současných institucionálních uspořádání a usilovali o systém globální distribuce, jimž bude spravedlivější a rovnocennější, tj. „bohatství demokracie“, než je ten dnešní, tj. „bohatství oligarchie“ (Arrighi: 1991; Böröcz: 2005).¹⁰⁾ Filosof a přední intelektuál I. Mészáros ve své knize *Socialism or Barbarism: From the „American Century“ to the Crossroads (MRP 2001)* označuje jako jednu ze zásadních charakteristik kapitálu snahu posunout do budoucna „okamžik pravdy až do doby, než akumulované rozpory způsobí nějaký [sociální] výbuch,... a tendenci zmást historický čas ve směru minulosti a budoucnosti v zájmu zvěčnění současnosti“ (2006).¹¹⁾ Ti, kteří nekriticky přijímají sliby kapitálu v podobě „neoliberálního partnerství“, jež bude základem stabilního globálního systému zbaveného problému chudoby a sociálních konfliktů, podceňují jeho *exkluzivní hegemonické aspirace*, zvlášť zastoupené jeho nejmocnějším jádrem, dnes ovládajícím nejmocnější stát světa, USA, a procesy, které tuto aspiraci udržují při životě, novou neoliberální rozvojovou strategii nevyjímaje.

14. listopadu 2006

Mesfin Gedlu (1955) je výzkumným pracovníkem Ústavu mezinárodních vztahů.

gedlu@iir.cz

¹⁾ Camdessus, M., The IMF and Good Governance. January 21, 1998. www.imf.org/external/np/speeches/1998/012198.htm (zpřístupněno 8. 11. 2006).

²⁾ Herrera, R., The Neoliberal „Rebirth“ of Development. *Monthly Review*, Vol. 58 (1), May 2006. www.monthlyreview.org/0506herrera.htm (zpřístupněno 28. 10. 2006).

³⁾ Amin, S., Obsolescent Capitalism: Contemporary Politics and Global Disorder. Zed Books, London, 2003, s. 13.

⁴⁾ Amin, S., The Millenium Development Goals: A Critique from the South. *Monthly Review*, Vol. 57 (10), 2006. monthlyreview.org/0306amin2 (zpřístupněno 24. 10. 2006).

⁵⁾ Buzan, B., People, States & Fear. Harvester Wheatsheaf, New York, 1991, s. 157–158.

⁶⁾ Stiglitz, J. E., Globalization and Its Discontents. W.W. Norton & Company, New York, 2002, s. 80–88.

⁷⁾ UNDP, Human Development Report 2005. International Cooperation at a Crossroads: Aid, Trade and Security in An Unequal World. New York. UNDP.

⁸⁾ World Bank; Sub-Saharan Africa: from Crisis to Sustainable Growth. Oxford: OUP, 1989, s. 1.

⁹⁾ World Bank, African Economic Indicators 2006, Washington D. C., s. 92–93. Více na www.worldbank/africa

¹⁰⁾ Arrighi, G., World Income Inequalities and the Future of Socialism. *New Left Review*, No.189, 1991, s. 39–65. Böröcz, J., Redistributing Global Inequality: A Thought Experiment. *Economic and Political Weekly*, February 26, 2005, s. 886–892.

¹¹⁾ Mészáros, I., Socialism or Barbarism: From the „American Century“ to the Crossroads. MRP, New York, 2001, s. 53.

Životopis Mao Ce-tunga v nové verzi

Jung Chang and Jon Halliday: Mao: The Unknown Story, Jonathan Cape, London, 2005, 814 s., ISBN 0-224-07126-2.

Autory nejnovější na západě vydané biografie Mao Ce-tunga jsou Jung Chang, ve Velké Británii žijící čínská spisovatelka (viz biografický román *Wild Swans / Divoké labutě* / 1991), a její manžel Jon Halliday, britský akademický pracovník, zabývající se historií Dálného východu. Toto obsáhlé dílo, představující deset let práce a 655 stran vlastního textu (plus přes 150 stran bibliografie, poznámek a hesel rejstříku), prezentuje demýtizující životní příběh čínského krutovládců Maa, mezinárodní levicové ikony a dodnes respektovaného národního hrdiny v Čínské lidové republice. Hlavního protagonistu popisuje jako politického dobrodruha své doby, zanechávajícího za sebou značené životy milionů lidí, včetně členů své rodiny a nejbližších spolupracovníků.

Kniha rekonstruuje příběh Maova života, který se nepodobá propagandou uměle vykonstruovanému obrazu velkého myslitele a vůdce lidu. Mao nebyl ve svých vlastnostech nijak výjimečný v prostředí, které si pro svou existenci sám vyvolil. V chaotické a drsné době a za všeobecného rozvratu Mao dokázal přežít a prosadit se nad průměr lidí jemu podobných jen díky své vůli k moci, naprosté nepřítomnosti elementárního charakteru, soucitu a úcty k obecným životním hodnotám, kromě vlastního prospěchu. K úspěchu mu napomohly cynická krutost, politický realismus, oportunismus a podlost.

Považovat Maa za komunistu je přinejmenším sporné, v ideologii byl spíše samorostem, eklektikem a pragmatikem. Zájem o sociální otázky je u Maa velmi pochybný, společenský původ ani povahové vlastnosti ho k něčemu takovému nevedly. Z chudého prostředí ostatně po-

cházel jen menšina elity čínské komunistické strany. Mao coby stále mocnější vysoký funkcionář vlastnil – bylo-li to možné – jeden či několik luxusních domů, získaných konfiskací majetku „buržoazie“, později nákladnou výstavbou státu. Jako neomezený vládce komunistické Číny nechal v době míru během kampaní „velkého skoku“ a „kulturní revoluce“ pomřít okolo sedmdesáti milionů vlastních lidí hladem, zatímco zaujat hrou ve světové politice nakázal štedře poskytovat potravinovou a finanční pomoc všude, kde mohla ČLR získat politické spojence nebo dodavatele zbraní.

Hrdinou Mao také nikdy nebyl, ostatně ze slavných komunistických vojevůdců v Číně jen velmi výjimečně některý padl v boji. Mao se nikdy osobně a přímo nezúčastnil ozbrojených akcí a po dobu slovnutného „velkého pochodu“ se přemísťoval výhradně v bambusových nosítkách, vybaven příslušnými službami týmu nosičů, stráží, kuchaře a sekretářky.

Biografie líčí otřesné chování banditů, z nichž ti komunističtí se od zbytku lišili zejména čerpáním podpory ze Sovětského svazu a také používáním specifické frazeologie při rutinním drancování, nazývaném eufemisticky třídním bojem. Nepopulární a obávaný Mao se nakonec shodou řady příznivých okolností a náhod vypracoval do vysokých pozic čínské komunistické strany. Tam si získal uznání z Moskvy řízené komunistické centrály svými efektivními metodami, založenými na masovém vraždění, mučení obětí a pořádání brutálních čistek v řadách vlastní strany a armády. Rolníci z území obsazených čínskými komunistickými gerilami spíše prchali, komunistická základna zřízená koncem 30. let v Jen-anu je pak v knize líčena spíš jako jeden velký pracovní tábor než rodící se idyla sociálního blahobytu a všelidového bratrství.

Tato biografie v mnohém boří dosavadní představy o životě Mao Ce-tunga – jak ostatně název knihy naznačuje – a přináší

doposud nepřilíš známé a nepublikované poznatky o moderní historii Číny, které překvapují. Velký pochod komunistické armády tak byl spíše velkým ústupem před mnohonásobnou přesilou vládních kuomintangských vojsk, která nechala vzbouřencům volnou cestu do nehostinných oblastí vstříc vlastní zkáze a útokům místních vojenských klik mimo kontrolu státu. Slavná bitva při překračování mostu přes řeku Ta-tu v provincii S'-čchuan je výmysl propagandy, líčící hororový masakr statečné Rudé armády při průchodu po úzkém mostě proti kulometné palbě. Most byl ve skutečnosti překročen v poklidu a bez odporu vládních jednotek.

V boji proti japonským okupantům se komunistická vojska angažovala jen sporadicky, hlavně z popudu některých komunistických velitelů-patriotů, a spíše proti vůli Maa, který chtěl především zničit Čankajška, a ne nebezpečně silnou japonskou armádu, které při dobývání vlastní země prokázal cenné služby bojem proti vládním vojskům a přihráváním strategických informací o jejich bojové síle. Stalin se ovšem mylil, když dlouho věřil, že Mao byl japonský agent.

K méně známým skutečnostem také patří tvrzení, že podstatnou roli v tzv. Si-anském incidentu (1936), během kterého mladý generál Čang Süe-liang zajal Čankajška a donutil jej vyjednávat s komunisty, sehrál tlak z Moskvy, která akce komunistů dirigovala, a navíc zadržovala jako rukojmí Čankajškova syna a nástupce Ťiang Ťing-kuoa (Chiang Ching-kuo), čímž šéfa Kuomintangu vydírala. Kniha také interpretuje skutečnost tak, že mladý playboy Čang Süe-liang tajně vyjednával s Rusy a choval ambice na dobytí celé Číny. Méně známou verzí také je, že jeho otec Čang Cuo-lin, hegemon ovládající Mandžusko, byl zavražděn Rusy, a nikoli Japonci, k jejichž obvinění byl ruskou tajnou službou atentát (1928) naaranžován. K dalším doposud méně známým událostem patří obležení seve-ročínského města Čchang-čchun komunistickými vojsky (1948), během něhož zahynulo hladem víc lidí, než kolik padlo za oběť při tzv. Nankingském masakru (1937) způsobeném japonskou armádou. Autoři také poukazují na fatální omyl Američanů, kteří po skončení druhé světové války špatně odhadli záměry komunistů, jejichž neuváženou podporou v roce 1946 způsobili zvrát ve vývoji občanské války v Číně v neprospěch Kuomintangu.

Otázku, jak je možné, že okolní svět mohl Mao Ce-tunga i jeho brutální režim tak romanticky přeceňovat, autoři vysvětlují mimořádnou schopností Maa a jeho obratného diplomata Čou En-laje vytvářet pozitivní obraz ve světě. Velkou měrou k osobní pověsti Maa přispěla kromě vehementní čínské propagandy a v Číně platného přísného zákazu prozradit pravdu také aktivita zahraničních zvěstovatelů Maova kultu, jakým byl kupříkladu americký novinář Edgar Snow a další autoři, kteří šířili pozitivní *image* čínského komunismu, o kterém v okolním světě neexistoval dostatek reálných informací.

Kniha Jung Chang a Jona Hallidaye budí pozornost, ale také rozporuplné reakce, od příznivých recenzí respektovaných autorů (Perry Link, Michael Yehuda) až po pochybnosti, naznačující spornou hodnověrnost použitých pramenů. Autoři se odvolávají na množství materiálů, získaných v archivech po celém světě (též v Rusku) mimo ČLR. Kniha prezentuje velké množství osobních svědectví čínských pamětníků, žijících jak v ČLR, tak i v zahraničí, a také mnoha informovaných cizinců. Dohledatelnost, relevance a ověřitelnost takových pramenů, včetně jejich kritické interpretace, budou

patrně v některých konkrétních případech zdrojem četných akademických diskusí.

Kniha prezentuje negativní podání Maova života, které působí jednoznačným dojmem, bez alternativ a širší analýzy, které by překračovaly jasnou a jakoby předem danou verzi, vyznívající jako mravní odsouzení živoucího monstra, jehož bezohlednou cestu k moci ve své době nikdo nebyl schopen zastavit.

Rudolf Fürst

Rudolf Fürst (1958) je vědeckým pracovníkem Ústavu mezinárodních vztahů.

furst@iir.cz

Nový návrh koncepce rozvoje ze „zeleného okruhu“

(What Next, Vol. 1, Setting the Context: The Dag Hammarskjöld Centre, June 2006, Uppsala, 220 str., ISSN 0345-2328.)

Loňské 100. výročí narození švédského diplomata a posléze generálního tajemníka OSN, bylo připomínáno řadou kulturních, společenských a vědeckových akcí po celém světě. Dag Hammarskjöld, který tragicky zahynul v roce 1961 při letecké nehodě (sestřelení ?) v dnešní severní Zambii, tehdy poblíž letiště Ndola ve vzbouřenecké provincii Katanga v Kongu, je dodnes vážnou a s úctou vzpomínanou osobností, o které bylo již hodně publikováno.

V této stati se tedy jeho životními peripetiemi zabývat nebudeme, je třeba pouze připomenout, že byl prvním a zatím jediným generálním tajemníkem OSN, jenž zahynul při plnění odvážné mírové mise.

Jeho nadace byla založena rok po jeho smrti v roce 1962 a předsedaly jí od té doby četné známé osobnosti, například Alva Myrdalová, svého času švédská ministryně zahraničí, vdova po Gunnaru Myrdalovi, nositeli Nobelovy ceny, který se také na založení nadace podílel. V souladu s jeho hlavním posláním v OSN se nadace věnuje mezinárodním vztahům,

a speciálně problematice vztahů mezi bohatými a chudými národy, emancipací menšin, žen a rozvojem problematice bývalých kolonií vůbec.

Zhruba před třiceti lety vydala nadace známou a často citovanou knihu „What now – Another Development“.¹⁾

Vydávala a vydává též publikace Development Dialogue, občasníky (2–3 ročně), monotematicky zaměřené na hlavní rozvojové problémy. Zatím vyšlo 47 čísel. Nadace má nyní v úmyslu rozšířit četnost i rozsah jednotlivých čísel.

Autor statě cítí morální závazek představit novou publikaci české veřejnosti, neboť nadace s železnou pravidelností od autorovy zaslá ve Švédsku (1974) mu zdarma zasílá veškerou svou produkci. Se stejnou železnou pravidelností mu tyto publikace byly po patnáct let „útvarem zvláštních úkolů“ EÚ ČSAV zabavovány a vydávány až po větších či menších obtížích, ačkoli byly zcela nebo z větší části apolitické.

Důvod nepřízně? Nešlo totiž o revoluci, ale nenásilnou cestu. Dokresluje to tehdejší ortodoxii ve společenských vědách, mj. také na poli mezinárodních vztahů a lehce tím ilustruje fakt, proč se, přes dobré snahy, nevyvinula v teorii žádná specificky česká škola. Mladá genera-

ce, která tuto atmosféru buď nezažila vůbec, nebo jen krátce, například v období „perestrojky“, chápe někdy obtížné četné aspekty tím vyvolané.²⁾

Nadace Daga Hammarskjölda sice uvádí, že otiskuje příspěvky bez ohledu na své mínění či mínění svého Centra v Uppsale, ale je zřejmé, že spolupracuje již desítky let především s autory z okruhu „zelených“ (evropského ražení). Ti se rekrutují z celého světa, i z vyspělých zemí včetně Spojených států, Velké Británie a Kanady. Hojně jsou ovšem zastoupeni autoři z „klasických rozvojových zemí“.

Nová kniha „Co dále“³⁾ byla původně proponována jako trilogie, dvě další pokračování připravuje početný, asi padesátičlenný kolektiv, proběhne řada seminářů, workshopů a diskusí. Jde tady o projekt víceautorový, konstituovalo se v sedmnáctičlenné základní ediční skupině (Core Group) a šestičlenný konceptorský výbor (Drafting Group) diskusi řídil. Bude zajímavé sledovat, jak se tyto orgány vyrovnají se svými úkoly, protože první kniha zatím sevřeností příliš nevyniká.

Nadace správně rozpoznala, že za 30 let, které uplynuly od vydání díla Co nyní – jiný rozvoj (1975), „trhnul čas oponou“ a svět se změnil. První kniha byla ještě psána v období euforie 6. a 7. Mimořádného Valného shromáždění OSN, úspěšné akce OPEC, vzestupu cen surovin, vlivu Hnutí nezúčastněnosti, vzniku konceptu tzv. Nového mezinárodního řádu (NIEO) atd. Nyní je jiný čas – globalizace a defenzivy rozvojových zemí, růstu interdependence, pádu bipolárního světa a mnoha jiných zásadních změn. Nová kniha Co dále to vidí, výslovně konstatuje a snaží se o nový přístup k alternativnímu

rozvoji (ze své ideové pozice) jen o dosti málo změněné.

Tento nový přístup se opírá o platformu tzv. „civil society“. V angličtině slovo „civil“ znamená nejen občanský, civilní, ale i zadržovací, obranný, způsobilý, resp. nenásilný.⁴⁾ Veškeré tyto významy jsou v konceptu obsazeny, tj. má jít o nenásilný odpor občanské společnosti proti rostoucí moci mamutích nadnárodních korporací, proti růstu negativních dopadů globálních problémů včetně globální chudoby, proti agresivitě a terorismu atd., i proti devastaci životního prostředí a proti problémům, které sužují především chudé, ale částečně i bohaté země. Rukopis švédského „sociálního modelu“ je zde samozřejmě velmi patrný. Byl patrný ostatně po celých 30 let a lze říci, že ve vzdálené analogii je jakýmsi derivátem staré gándhistické filosofie (nenásilné zadržování).

Slabinou celého textu publikace však přesto zůstává malá sevřenost a utřídnost, charakteristická ostatně pro většinu sborníků. Kniha „Co dále“ takovým sborníkem znova je, neboť sestává z celkem devíti statí jedenácti autorů. Přes jejich snahu dochází k určitému překrývání a nedostatku pevné koncepce a jednoty formy výkladu.

To se projevuje hned v první kapitole o vymezení rámce (Setting the Context) a přehledu hlavních etap ... ?? peripetií od poloviny 70. let. Autoři (S. Coronel, K. Dixit) z Filipín a Nepálu zde proplétají historický exkurs s příklady konkrétních případů sociální a přírodní devastace. Jakkoli jsou tyto případy často šokující a i v širším kontextu otřesně ilustrující, stálé přeskakování z roviny historického přehledu do ukázek devastace hodnot (například prodej lidských orgánů na Filipínách pro bohaté pacienty ve vyspělých i rozvojových zemích) čtenáře rozptyluje.

Ve druhém eseji (Reflection of Three Decades) autor P. Bidwai z Indie provádí komparaci sedmé, osmé a deváté dekády minulého století. Hlavní trendy zhoršující se situace jsou popsány dobře, pohřchu však na mnohých místech dubluje kapitolu předcházející, i když se autorovi daří větší nadhled.

Třetí a čtvrtá část jsou navzájem se doplňujícími úvahami o potenciálu a cílech rozvoje a jeho předpokladech (Prerequisites for Alternatives – G. Rist a Global Challenges and Responsible Lifestyles – G. Bäckstrand a L. Ingelstom. Obě poukazují na rozdílné chápání rozvoje východních a západních společností. Kriti-

ka je zde vedena proti konzumnímu a ryze ekonomickému chápání rozvoje, argumentuje proti hegemonistickým tendencím hierarchie hodnot „západního“ stylu a naopak pro kulturní, sociální a environmentální prvky nahlížení „východního“. Nestavějí je proti sobě absolutisticky, pouze konstatují, že oba koncepty by měly být v souladu i v globalizační éře, a v některých případech by mimoekonomické aspekty dokonce měly být upřednostněny. Oba švédští autoři s tím nejen souhlasí, ale v řadě ohledů jdou ještě dále než předchozí autoři z rozvojového světa. Souhlasí i švýcarský profesor G. Rist. Je zřejmé, že ne všichni autoři z hospodářsky vyspělých zemí sdílejí konzumenticko-ekonomické receptury, naopak je považují za globální nebezpečí pro budoucnost.

Pátá část se nazývá Activism, Expertise, Commons a jejím autorem je Larry Lokman (Velká Británie), je poněkud nesoustavným, ale zajímavým pokusem o konfrontaci teoretických a praktických aspektů rozvoje. Poukazuje na rozdíly a dichotomie obecných postulátů s denními problémy prostých lidí, poukazuje na chybějící spojení středních tříd (existují-li) a jejich zájmů oproti strastem a životním peripetiím stovek milionů obyčejných lidí, kteří nejen nejsou schopni pochopit rozvojové teorie vyznačující se složitými dikcemi, ale většinou se o osvětě nikdo ani nesnaží. Musí to tedy být ve větší míře právě domácí aktivisté ze středních tříd, kteří by měli přenášet a prostým stykem vysvětlit téměř stamilionům základní hodnoty podnikání a pojmy z této oblasti; krátce řečeno učinit rozvoj srozumitelnějším.

Šestá část Civil Society: What Next (Göran Hydén z USA) rozšiřuje výše uvedené teze o úlohu institucí, organizací a korporací, které brzdí rozvoj občanských společností svými údajně elitářskými postoji, udržujícími široké lidové vrstvy cynicky v nevědomosti.

Konečně poslední eseji (Stop the Stockholm Syndrom) od P. Moonzyho (Kanada) podrobuje také kritice neplodnost třiceti let rozhovorů na úrovni OSN a jejích agencí. Je faktem, že tyto summity nepřinesly skoro žádné průkazné výsledky i myšlenky od doby Stockholmské konference o životním prostředí až po poslední summit v Monterrey a jinde. Na druhé straně je však třeba si uvědomit, že OSN nemá žádné exekutivní pravomoci a může pouze nastolit otázky a předkládat možné varianty řešení, které by těžko byly jinde hledány. Radikální tón

této kritiky vzbuzuje dojem autorovy celoživotní frustrace z účasti na těchto akcích a je možná poněkud méně objektivní. Autor eseje jako ekolog má na tuto frustraci jistě právo, nicméně poslední výzkumy životního prostředí z roku 2006 ukázaly, že toto prostředí není zdevastováno natolik, jak se původně předpokládalo.

Již kniha Co dále i většina doprovodných publikací nadace Daga Hammarskjöldova a širšího okruhu členů či sympatizantů „zelených“ stran není vskutku povzbudivým čtením. Naprostá většina původních cílů koncepce „jiného rozvoje“ se nepodařilo splnit, některé problémy se spíše zhoršují. V předmluvě se proto právem zdůrazňuje, že cíle „Miléniového summitu OSN“, ačkoli již je za polovinou stanovené doby (2010), vykazuje nemalý skluz a pravděpodobně je potká osud podobný.⁵⁾

Teoreticky se nová koncepce opírá o autority Gunnara Myrdala, Amartji Sena (oba nositelé Nobelových cen) a kritiků globalistických trendů typu J. Stieglitze (Nobelova cena 2001) či mecenášů G. Soroše a dalších. Je jasné, že řada pasáží musí zvedat ortodoxním neoliberalům krevní tlak. Nicméně i oni by se měli s novou koncepcí seznámit, neboť důkladné poznání protivníka je vždy předpokladem kvalifikované diskuse.

Produkce Centra a nadace Daga Hammarskjöldova je zajímavá i pro studenty mezinárodních vztahů, politologie a samozřejmě ekology. To se týká i českých „zelených“ v jejichž agendě se rozvojové a globální problémy objevují spíše sporadicky, neboť se – snad prozatím – soustřeďují spíše na problémy domácí a aktuální politickou scénou.

Jaroslav Foltýn

Jaroslav Foltýn (1936) je docentem pro obor světová ekonomika VŠE a členem redakční rady časopisu Mezinárodní vztahy.

¹⁾ What Now – Another Development, Uppsala, 1975.

²⁾ Viz blíže například: Drulák, P.: Záblesk v totalitní temnotě – pokus o výzkum mezinárodních vztahů v období reformního komunismu. Mezinárodní vztahy 1/2002, s. 40–57. Některé subjektivní teze obsahuje stať Fürst, R.: Politické vnímání Číny v Čechách: mezi věcností a nevěcností, orientalismem a okcidentalismem. Mezinárodní vztahy 3/2005.

³⁾ What Next, Vol. 1, Setting the Context: The Dag Hammarskjöld Centre, June 2006, Uppsala, 220 str., ISSN 0345-2328.)

⁴⁾ Family Dictionary, Aventinum, Praha 1991. Podobně: slovníky starší (Osička – Poldauf atd.)

⁵⁾ Srovnej například: Pokrok při realizaci Rozvojových cílů tisíciletí, UN Bulletin 5/2006, Praha, ICOSN, str. 8.

- 3 53 087
EHLER, Tomáš
USA a znovusjednocení Německa: diplomatický proces v letech 1989-1990 / Tomáš Ehler. – Brno: Masarykova univerzita, 2006. – 132 s. – Bibl.-Pozn.
ISBN 80-210-4067-X
- 3 53 078
EUROSKEPTICISMUS
Euroskepticismus a země střední a východní Evropy / ed. Vlastimil Havlík ... [et al.] – Brno: Masarykova univerzita, 2006. – 119 s. – Bibl.
ISBN 80-210-4016-5
- 3 53 074
FAURE, Justine
Americký přítel: Československo ve hře americké diplomacie 1943-1968 / Justine Faure. – Praha: Lidové noviny, 2006. – 325 s. – (Válka a mír v moderní době). – Bibl.-Chron.-Pozn.-Rej.
ISBN 80-7106-750-4
- 3 De 53 083
FRANK, Jan
Konflikt v Severním Irsku / Jan Frank. – Praha: Triton, 2006. – 222 s. – (Dějiny do kapsy; 26). – Bibl.-Chron.
ISBN 80-7254-735-6
- 3 53 086
GARTON ASH, Timothy, 1955 – Svobodný svět: Amerika, Evropa a budoucnost Západu / Timothy Garton Ash. – Praha: Paseka, 2006. – 237 s.: mp. – Pozn.-Rej.
ISBN 80-7185-707-6
- 3 53 116
HAD, Miloslav
Česká republika v Evropské unii: členství, přínosy, výzvy / Miloslav Had, Stanislav Stach, Luděk Urban. – Praha: Linde, 2006. – 200, xxviii s.: tab. – Příl.
ISBN 80-7201-611-3
- 3 De 52 919/2
HORČIČKA, Václav, 1971- Dějiny evropské integrace II / Václav Horčíčka, Martin Kovář. – Praha: Triton, 2006. – 159 s. – (Dějiny do kapsy; sv. 23/2). – Bibl.-Chron.
ISBN 80-7254-741-0
- 3 53 081
CHOMSKY, Noam
Hegemonie nebo přežití: americké tažení za globální nadvládou / Noam Chomsky. – Praha: Mladá fronta, 2006. – 344 s. – (Myšlenky; 25). – Pozn.-Rej.
ISBN 80-204-1351-0
- 2 52 738
IBN WARRAQ, 1946- Proč nejsem muslim: [nekompromisní kritika islámského fundamentalismu] / Ibn Warraq. – [Olomouc]: Votobia, 2005. – 503 s. – (Kontroverzní). – Pozn.
ISBN 80-7220-234-0
- 3 53 088
KEEGAN, John, 1934-
Válka v Iráku / John Keegan. – Praha: Beta-Dobrovský, 2006. – 204 s.: il., mp.
ISBN 80-7306-241-0
- 3 53 015
KREJČÍ, Oskar, 1948-Geopolitics of the Central European region: the view from Prague and Bratislava / Oskar Krejčí. – Bratislava: Veda, 2005. – 493 s.: mp., tab. – Bibl.-Pozn.
ISBN 0-224-0852-2
- 3 53 122
KŘÍŽ, Zdeněk
Civilní řízení a demokratická kontrola armády v České republice: peripetie transformace vojensko-civilních vztahů po roce 1989 / Zdeněk Kříž. – Brno: Masarykova univerzita, 2004. – 131 s. – Bibl.-Pozn.
ISBN 80-210-3590-0
- 3 53 027
KUBÁT, Michal
Vývoj a proměny státního zřízení Polska ve 20. století: institucionálně politická studie / Michal Kubát. – Praha: Dokořán, 2006. – 237 s. – (Bod). – Bibl.-Pozn.
ISBN 80-7363-079-6
- 3 DP 53 051
MAZANCOVÁ, Veronika
The New middle ages?: westphalian versus neo-medieval international order at the dawn of the 21st century / Veronika Mazancová. – Praha: Univerzita Karlova, 2005. – 100 s. – Bibl.-Pozn.-Příl.
ISBN 80-7330-087-7
- 3 53 079
MILZA, Pierre
Evropa v černých košilích / Pierre Milza. – Praha: Themis, 2005. – 487 s. – Bibl.-Pozn.-Rej.
ISBN 80-7312-044-5
- 3 53 068
MNOHOHLASEM
Mnohohlasem: vyjednávání ženských prostorů po roce 1989 / ed. Hana Hašková, Alena Křížková, Marcela Linková. – Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2006. – 331 s. – Bibl.-Pozn.
ISBN 80-7330-087-7
- 2 53 090
NÁBOŽENSTVÍ
Náboženství a společnost v jižní a jihovýchodní Asii: tradice a současnost / ed. S. Vavroušková. – Praha: Orientální ústav Akademie věd ČR, 2005. – 355 s. – Bibl.
ISBN 80-85425-57-2
- 3 53 123
PERSPEKTIVY
Perspektivy západní civilizace a pět let globálního terorismu: sborník z konference / ed. Břetislav Dančák. – Brno: Masarykova univerzita, 2006. – 119 s. – Bibl.
ISBN 80-210-4003-3
- 3 53 026
PIKNA, Bohumil Milan
Mezinárodní terorismus a bezpečnost Evropské unie: právní náhled / Bohumil Milan Píkna. – Praha: Linde, 2006. – 407 s. – Bibl.-Pozn.
ISBN 80-7201-615-6
- 3 53 080
PLECHANOVÁ, Běla
Evropská unie na počátku 21. století: reformní procesy a institucionální změna / Běla Plechanová. – Praha: Karolinum, 2006. – 215 s. – Bibl.-Pozn.
ISBN 80-246-1154-6
- 3 53 063
PŘEBINDA, Petr
Cesta k soudobému Iráku: Núrí as-Sacíd a dějiny irácké monarchie (1920-1958) / Petr Přebinda. – Ostrava: Montanex, 2005. – 155 s.: gr., mp. – (Konflikty a ideály). – Bibl.-Příl.-Rej.
ISBN 80-7225-189-9
- 3 53 085
REGIONÁLNÍ
Regionální politika EU a naplňování principu partnerství: případová studie České republiky, Německa, Francie a Slovinska / ed. Vít Dočkal ... [et al.]. – Brno: Masarykova univerzita, 2006. – 153 s. – Pozn.
ISBN 80-210-4012-2
- 3 53 115
STANISZKIS, Jadwiga
Postkomunismus: zrod hádanky / Jadwiga Staniszkis. – Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. – 350 s. – Pozn.-Rej.
ISBN 80-7325-093-4
- 3 53 125
STRAUSS, Anselm
Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie / Anselm Strauss, Juliet Corbinová. – Brno: Podané ruce, 1999. – vi, 196 s.
ISBN 80-85834-60-X
- 3 53 067
TUČEK, Milan
České elity po patnácti letech transformace / Milan Tuček a kol. – Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2006. – 107 s.: tab. – Bibl.-Pozn.
ISBN 80-7330-084-2
- 3 53 075
WANNER, Jan, 1940- Bitva o Suez: studená válka, druhý arabsko-izraelský konflikt a britsko-francouzská intervence v Egyptě / Jan Wanner. – Praha: Libri, 2006. – 552 s.: il., mp. – (Historická řada). – Bibl.-Příl.
ISBN 80-7277-298-8
- 3 53 118
ZÁJEDOVÁ, Ivi
Pobaltská regionální spolupráce: kooperace v regionu v letech 1991-1997 očima estonské politické historiografie / Ivi Zájedová. – Praha: Karolinum, 2006. – 184 s. – Bibl.
ISBN 80-246-1135-X

Obsah MP 2006 – ročník XXX

Světozor	č. / str.	Eichler, J.: Vojenská charakteristika druhé intifády	4 / 15
	1–12 / 2	Fingerland, J.: Palestina: čekání na budoucnost	4 / 4
		Kalvach, Z.: Sebevražedné útoky	4 / 17
		Kubeček, M.: Izraelské parlamentní volby 2006	4 / 11
		Kubíková, N.: Iracké parlamentní volby	4 / 19
		Moravec, F.: Vláda Hamásu: mír, nebo třetí intifáda?	4 / 9
		Raděj, T.: Sýrie: ochromená diktatura	4 / 25
Úvodník		Menšiny v Evropě	
Zbořil, Z.: Geopolitický odkaz Sovětského svazu	1 / 3	Baar, V.: Evropské minority v 21. století	5 / 4
Zbořil, Z.: Rusko a řízená demokracie	2 / 3	Baršová, A., Barša, P.: Mezi asimilací a multikulturalismem	5 / 7
Zbořil, Z.: Japonsko v čínském stínu	3 / 3	Dlouhý, S.: Turci v Bulharsku a jejich role při vstupu země do EU	5 / 17
Zbořil, Z.: Blízký východ a chaos jako největší forma stavu věcí	4 / 3	Kunská, Z.: Úsilí Baskov o nezávislost na Madridě: začarovaný kruh?	5 / 15
Zbořil, Z.: Menšiny v Evropě	5 / 3	Mareš, M.: Etnické a regionální strany v současné Evropě	5 / 19
Zbořil, Z.: Globalizace, energie a energetika	6 / 3	Pejša, R.: Maďarsko a maďarská menšina ve střední Evropě	5 / 10
Zbořil, Z.: Média a zahraniční politika	7 / 3	Štěpanovský, J.: Rakousko a jeho menšiny	5 / 12
Zbořil, Z.: Amerika Latina	8 / 3	Globalizace a energetika	
Zbořil, Z.: Střední Evropa v roce 2006	9 / 3	Fárek, J.: Odras potíží světového ropného průmyslu v globální energetice	6 / 4
Zbořil, Z.: Globalizace a občanské ctnosti	10 / 3	Fürst, R.: Energetický pohon čínského obra	6 / 17
Zbořil, Z.: Jihovýchodní dimenze evropské integrace	11 / 3	Máša, P.: Křeče plynové závislosti	6 / 12
Zbořil, Z.: Afrika snů a skutečností	12 / 3	Rožkanin, M.: Ropa začíná dominovat agendě Bílého domu	6 / 15
Postsovětský prostor		Svoboda, P.: Rusko-turecké vztahy: od soupeření ke spolupráci v oblasti energetiky	6 / 9
Horák, S.: Závislosti a nezávislosti okolo Podněstří	1 / 6	Weiss, T.: Energetická politika Evropské unie	6 / 7
Juza, P.: Klany a klamy Uzbekistanu	1 / 10	Média a zahraniční politika	
Máša, P., Šulc, F.: Jak Putin civilizuje „chány“	1 / 4	Anýž, D.: „Efekt CNN“ aneb Jak média zkracují rozhodovací procesy ve světové politice	7 / 7
Souleimanov, E.: Gruzie v roce 2005: dva roky po „revoluci růží“	1 / 16	Bureš, J.: Globální informační revoluce a role médií v arabském světě	7 / 9
Šír, J.: „Pozitivní neutralita“ postsovětského Turkmenistanu	1 / 13	Bystřický, J.: Média a diskurs politiky	7 / 4
Vydryn, D.: Stydlivý Putin v Kyjevu	1 / 19	Hála, M.: Média, internet a cenzura v Čínské lidové republice	7 / 16
Rusko a řízená demokracie		Losev, I.: Ruský televizní imperialismus na Ukrajině	7 / 14
Dvořák, L.: Rusko: Moskva, nebo regiony?	2 / 15	Tomalová, E.: Francouzská zahraniční audiovizuální politika. Globální vysílání po francouzsku	7 / 12
Kratochvíl, P.: Ruská spolupráce s Čínou: proti USA na dvou frontách	2 / 6	Latinská Amerika	
Souleimanov, E.: Vliv čečenské války na ruské sdělovací prostředky	20 / 09	Ehl, M.: Proč se Latinská Amerika obrací doleva?	8 / 4
Svoboda, K.: Role energetických kolosů ve světové politice	2 / 13	Foltýn, J.: Latinskoamerická nestabilita pohledem ekonomů	8 / 9
Šimov, J.: Ruské ekonomické zájmy ve službách velmocenské politiky	2 / 4	Freisler, E.: Chávez se přiklání ke kubánskému modelu	8 / 22
Zbořil, Z.: Mody a módy českého vnímání ruské politiky	2 / 17	Hořejš, N.: Castrův život po životě	8 / 13
Japonsko v roce 2006		Hrabálek, M.: Integrace v latinskoamerickém regionu	8 / 18
Cozlová, L.: Japonsko a jeho „nová role“ v severovýchodní Asii;	3 / 15	Hubinger, V.: Jižní Amerika – sourozenec Evropy	8 / 7
Agenda americko-japonské spolupráce		Jungbauer, R.: Ke vztahům mezi Evropskou unií a Latinskou Amerikou	8 / 15
Fárek, J.: Ekonomika Japonska: strukturálními reformami k překonání stagnace	3 / 8	Pilátová, M.: Nastala s Lulou nová éra Brazílie?	8 / 20
Fürst, R.: Japonsko-čínské dusno	3 / 12		
Sýkora, J.: Koizumiho divadlo roku 2005 aneb historické drama o třech dějstvích	3 / 4		
Blízkovýchodní konflikt			
Bumbálek, J.: Írán na cestě ke konfliktu	4 / 22		
Bureš, J.: Muslimské bratrstvo v proměnách času	4 / 13		
Čejka, M.: Izrael a Palestina ve víru změn	4 / 7		

Střední Evropa v roce 2006

Belling, V.: Střední Evropa v zahraniční politice německé vlády	9 / 15
Kořan, M.: Mezi předsednictvím EU a volbami: letní rakouské přemítání	9 / 21
Kubáček, J.: Visegrádská spolupráce v Evropské unii	9 / 19
Kubát, M.: Vládní kotrmelec v Polsku	9 / 4
Lang, Kai-O.: Vlastenci v Evropě: polská zahraniční politika v prvním roce národně-konzervativní vlády	9 / 6
Pejša, R.: Maďarsko na cestě reformem?	9 / 9
Pešeková, M.: Aký smer stanoví SMER?	9 / 12

Globalizace a její výzvy

Bělohradský, V.: Globalizace: hyperpoptávka po kolektivních akcích a deficit sociálního kapitálu	10 / 5
Ehl, M.: Globalizace aneb Svět je placatý	10 / 4
Fárek, J.: Brettonwoodské instituce v globalizovaném světovém hospodářství	10 / 9
Stojanov, R.: Migrace jako globální fenomén	10 / 15
Závěšický, J.: Globalizace terorismu: staronový fenomén	10 / 13

Jihovýchodní dimenze EU

Beneš, V.: Evropská unie a Turecko	11 / 10
Kasum, D.: Vztahy Bosny a Hercegoviny a Evropské unie	11 / 13
Rouček, L.: Přísná kritéria pro Bulharsko a Rumunsko po vstupu do EU	11 / 7
Tesař, F.: EU-35: Dojde k rozšíření na Balkán?	11 / 4
Zrno, M.: Český díl odpovědnosti vůči Balkánu	11 / 15

Afrika snů a skutečností

Berdych, A., Prášil, V.: Půlstoletí čínsko-africké mesaliance	12 / 15
Fajkusová, B.: Evropská unie a Afrika	12 / 7
Klíma, V.: Půlstoletí subsaharské dekolonizace	12 / 4
Kocourek, A.: Subsaharská Afrika: problémy a perspektivy	12 / 18
Kropáček, L.: Islám v Africe	12 / 10
Kumsa, A.: Parlamentní volby a politické konflikty v Etiopii od roku 1991 do 2005	12 / 12
Záhořík, J.: Ropná politika Rovníkové Guineje	12 / 20

Vztahy a problémy

Bílková, V., Kortusová, P.: Reforma OSN se nekoná? Ohlédnutí za zářijovým summitem OSN	1 / 25
Bílková, V.: OSN a budování míru – nové výzvy, staré přístupy?	5 / 26
Bílková, V.: Nová Rada OSN pro lidská práva	9 / 27
Draxler, J.: Starnutie populácie a dôchodková politika EÚ	4 / 35
Ehler, T.: Německá vláda velké koalice a Smlouva o ústavě pro Evropu	12 / 29
Gombos, L.: Podněsterská cesta k nezávislosti, nebo připojení k Rusku?	11 / 23
Hebáková, L.: Evropská strategie zaměstnanosti: cesta k jejímu posílení v Evropě	7 / 33
Houžvička, V.: Věcné hodnocení minulosti převažuje	7 / 27
Juza, P.: Geopolitika v Střední Ázii: Od zániku ZSSR do septembra 2001	11 / 19

Karlas, J.: Co ukázalo roční reflexní období po odmítnutí evropské ústavní smlouvy?	6 / 31
Khol, R.: Pět let po 11. září – hledání konsenzu a strategie stále trvá	9 / 25
Košťál, V.: Nezávislost po gibraltarsku – střet nacionalistů (nejen) v koutě Evropy	5 / 23
Kubeček, M.: Nová kapitola blízkovýchodního konfliktu	2 / 22
Makariusová, R.: Spolupráce nevládních organizací s OSN. Začlenění ochrany lidských práv do Charty OSN	73 / 1
Novotný, L.: Hodnocení současných vztahů ČR a SRN	1 / 20
Oklešková, I.: Tchajwanská úžina: Jen kosmetická úprava vztahů, či radikální změna v přístupu Čínské lidové republiky?	8 / 29
Pajtinka, E.: Bilaterální diplomacie a EÚ. Kríza bilateralismu, alebo jeho nové perspektívy?	1 / 23
Romancov, M.: Evropská politika sousedství	2 / 21
Stojanov, R.: Finanční pohledávky ČR u rozvojových zemí	6 / 28
Souleimanov, E.: Karikaturní krize v íránském Ázerbájdžánu: podněcování ázerbájdžánského nacionalismu?	8 / 31
Šimov, J.: Autoritářské režimy v bývalém SSSR: klasifikace, příčiny vzniku, perspektivy	4 / 37
Winkler, J.: Dal nám bitbul křídla? Ohlédnutí za britským předsednictvím v EU	5 / 21
Závěšický, J.: Vojenské operace Evropské unie	9 / 29

Česká zahraniční politika

Bis, J.: Český pohled na společnou energetickou politiku	6 / 20
Kaplan, M.: Česká cesta k rozvojové mantře	5 / 29
Palata, L.: Ukrajinská budoucnost Visegrádu	9 / 23
Šustrová, P.: Český vztah k Rusku	2 / 19
Tureček, B.: Česko dělá radost Izraeli	4 / 27
Vodička, M.: Hic sunt leones: česká politika nezájmu aneb Útěk z Afriky	12 / 23
Vondra, A.: Česká zahraniční politika: tři principy, trojí směřování a tři témata	11 / 17
Zajac, Š.: Česká republika naskočila do rozjetého vlaku evropsko-latinskoamerických vztahů	8 / 27

Diskuse: Místo Česka ve světě

Rozhovor MP s Milanem Štěchem	1 / 33
Malý, V.: Katolická církev v procesu sjednocující se Evropy	3 / 36
Svoboda, C.: Zachytit proměnu světa	4 / 33
Svoboda, P.: Jsme v dobré společnosti	2 / 34

Ekonomický obzor

Bakule, M.: Kam směřuje kubánská ekonomika?	8 / 26
Černý, F.: Ekonomika postsovětského Ázerbájdžánu	2 / 25
Hřích, J.: Zvláštní akcionářská práva. Omezení volného pohybu kapitálu v Evropské unii	5 / 31
Kraft, J.: Vietnamská ekonomika: staronový ekonomický partner ČR?	10 / 25
Zahradník, P.: Japonští investoři a Česká republika	3 / 18
Zbíral, R., Assenza, G.: Perspektivy evropské daně	7 / 25
Židek, L.: Zlaté období australské ekonomiky	12 / 24

Zeměmi světa

Beránek, O.: Saúdská Arábie a otázka nástupnictví	12 / 34
Braun, M.: Švédský model na rozcestí	12 / 32
Brunclík, M.: Švédské parlamentní volby 2006: historická porážka sociální demokracie	10 / 18
Cupalová, M.: Umírnění islamisté ve vládě: hrozba, nebo naděje pro Turecko?	7 / 18
Černoch, F.: Krvavé diamanty: surovinové pozadí konfliktu v Sieře Leone	4 / 30
Eichler, J.: Nepokoje ve Francii na konci roku 2005	1 / 31
Filipský, J.: Perspektivy mírového procesu na Srí Lance	3 / 32
Haisman, J.: (Ne)obyčejná žena mříží do La Monedy	3 / 27
Jirková, L.: Kam směřuje nizozemská imigrační politika?	11 / 29
Klimeš, D.: Kdo po Blairovi: Brown, nebo Cameron?	2 / 31
Kořan, M.: Pokračující pluralizace rakouského stranického systému: interpretace voleb do Národní rady 2006	11 / 25
Kubíková, N.: Parlamentné voľby v Egypte: hlasovanie v rézii Mubarakovej vládnúcej strany	3 / 25
Maškarinec, P.: Mongolsko: od velké koalice k vládě „národní solidarity“	3 / 22
Mrázek, F.: Čína: pragmatismus vítězí nad ideologií	11 / 31
Polednová, K.: Italské parlamentní volby v roce 2006	6 / 25
Rosůlek, P., Kaczorowski, M.: Makedonie po parlamentních volbách	10 / 20
Rybáček, J.: Přetváření Nejvyššího soudu v USA	4 / 28
Řehák, V.: Středoafrická republika: ztracená existence?	2 / 29
Říchová, B.: Devoluce ve Walesu: redefinice velšské scény po roce 1999	6 / 22
Sviatko, M.: Kanadské parlamentní volby 2006: mocenský súboj liberálů a konzervativců	3 / 30
Weiss, P.: Nová mezinárodní role a zodpovědnost Slovenska	1 / 29
Záhořík, J.: Perspektivy a problémy Zambie	10 / 23
Židek, L.: Afghánci po pádu Tálibánu	7 / 20

Volná tribuna

Baroš, J.: Neúspěch budování státu v Africe	5 / 37
Bureš, J.: Znásilnění římského statutu aneb (O)pozice USA vůči Mezinárodnímu trestnímu soudu	9 / 31
Drieschová, A.: Dočkáme se systémových změn v energetice?	1 / 37
Drulák, P.: Metaforické plakáty Evropy	4 / 40
Eichler, J.: Vztahy mezi USA a Evropou po irácké krizi	7 / 37
Eichler, J.: Terorismus a války v dnešním světě	10 / 32
Gedlu, M.: Súdán: neklidná země v neklidném obležení	6 / 34
Gedlu, M.: Dobré vládnutí: nástroj účinného rozvoje, nebo kamufláž neoliberální strategie závislosti?	12 / 36
Grim, P.: Gorbačov a rozpad sovětského impéria	10 / 35
Hlaváček, P.: Jižní Vietnam po pádu Saigonu	3 / 39
Horký, O.: Co je a co není vidět v rozvojových statistikách	10 / 39
Jungbauer, R.: Jak odstranit latinskoamerickou chudobu?	6 / 36

Klimeš, D.: Odkaz baronky kapitalismu. Bez Margaret Thatcherové by dnešní Evropa vypadala jinak	1 / 35
Martinů, J.: Genetické zbraně – nová hrozba?	2 / 35
Náprstek, M.: Kampaň proti globální chudobě v českém podání	3 / 37
Pajtinka, E.: Evropská diplomacie – mýtus, nebo realita?	11 / 33
Popenková, M.: Mezinárodní trestní soud – reálně fungující instituce	5 / 39
Přikryl, P.: Americká bezpečnostní strategie pro 21. století: Brusel na konci světa?	3 / 40
Ryjáček, J.: Bílá kniha: změna, či kontinuita německé bezpečnostní politiky?	7 / 35
Sítek, P.: Události bez pravých jmen	1 / 40
Tomalová, E.: Zpravodajství televize ČTII – nový nástroj francouzské zahraniční politiky	5 / 35

Recenze

Bílková, V.: Smysl intervence	1 / 42
Bílková, V.: Fenomén mezinárodního terorismu	7 / 39
Borůvka, M.: Dynastie Bushů. Válečné tažení proti Iráku	1 / 43
Calda, M.: Kovbojský kapitalismus: evropské mýty, americká realita	11 / 39
Černá, D.: Problematika judičiálních mechanismů v současném mezinárodním právu	5 / 43
Eichler, J.: Podrobný přehled o světě na počátku roku 2006	2 / 37
Eichler, J.: Čeká nás 4. světová válka?	3 / 43
Eichler, J.: Kniha o terorismu, nebo extremismu?	8 / 33
Fingerland, J.: Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu	4 / 43
Foltýn, J.: Nový návrh koncepce rozvoje ze „zeleného okruhu“	12 / 39
Fürst, R.: Životopis Mao Ce-tunga v nové verzi	12 / 38
Gedlu, M.: Lidská práva a zahraniční politika	11 / 38
Horký, O.: Ve stínu modernity – perspektivy a problémy rozvoje	7 / 40
Kopeček, L.: Přehled polské politiky pro pokročilé	9 / 34
Krahulcová, Z.: Česko-německé vztahy a politika střední Evropy	9 / 35
Mizerová, I.: Setkání islámu a demokracie	4 / 42
Novotný, L.: Návraty sudetské otázky	6 / 38
Rosůlek, P.: Stručná historie Kosova	11 / 35
Řezanka, M.: Popírání holocaustu	8 / 34
Řezanka, M.: Reprezentace zájmů menšin v Evropské unii	10 / 37
Řezanková, I.: Romská migrace v Evropě	5 / 41
Sudlianková, N.: Rusko a jeho místo ve světě	6 / 39
Tesař, F.: Kosovští Albánci a jejich učebnice	11 / 37
Tesařík, B.: Nejlepší obchod minulého století: Před 380 lety došlo ke koupi Manhattanu	9 / 36
Tesařík, B.: Postkapitalistická společnost	10 / 39
Weiss, T.: Bezpečnost: nový rámec pro analýzu	2 / 39

Výběr z novinek knihovny ÚMV

	2 / 40
	4 / 44
	6 / 40
	8 / 35
	10 / 40
	12 / 41